

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Činnost Obrany národa ve východních Čechách v době nacistické okupace

Tomáš Richter

Diplomová práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš RICHTER**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Činnost Obrany národa ve východních Čechách v době
nacistické okupace**
Zadávající katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tomáš Richter se v diplomové práci pokusí o souhrn činnosti významné odbojové organizace - Obrany národa ve východních Čechách, provede komparaci vývoje krajských velitelství v obou krajích - Královéhradeckém i Pardubickém, a pokusí se také o rekonstrukci životů osob, které tuto organizaci tvořily a podílely se výraznou měrou na protinacistickém odboji.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GEBHART,J.-KOUTEK,J.-KUKLÍK,J., Na frontách tajné války, Praha 1989, ISBN není. KOLEKTIV AUTORU, Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve východních Čechách 1939-40, Praha 2006, ISBN 80-254-0458-7. KOUTEK,J., Tichá fronta, Praha, 1985, ISBN není.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Jan Němeček, DrSc.**
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.6. 2010

Bc. Tomáš Richter

Poděkování bych rád adresoval především ochotným pracovníkům níže uvedených archivů, se kterými jsem spolupracoval. Nejvřelejší díky patří paní Příbylové z Archivu bezpečnostních složek. Dále bych rád poděkoval svému školiteli, panu docentu Janu Němečkovi, za četné užitečné rady při psaní této práce, a v neposlední řadě své mamince.

Souhrn

Předložená práce se zabývá významnou odbojovou organizací v době nacistické okupace českých zemí, Obranou národa. Geograficky je práce zaměřena na oblast východních Čech (Pardubicko a Královéhradecko). Na základě pramenů a literatury rozebírá nelehké osudy našeho domácího odboje.

Klíčová slova

armáda – 2. světová válka – odboj- nacismus

Title

The Activity Of Defense of the Nation in the eastern Bohemia in time of the occupation

Abstract

The Submitted work deals with important resistance group in time of the Nazi occupation of czech countries, Defence of the nation. Geographically is work focused on the region of Eastern Bohemia („ Pardubicko“ and „ Královéhradecko“). On the base of studying of sources and literature treats of uneasy fates of our home resistance.

Keywords

military – Second World War – resistance - nazism

OBSAH

I. Předmluva	1
II. Struktura a vymezení práce. Zdroje.	3
III. Ilegální odbojová organizace Obrana národa	5
IV. Obrana národa na Pardubicku	12
<i>IV./1 Formování a struktura pardubické ON. Plukovník Tacl a jeho štáb.</i>	12
<i>IV./2 Štáb plukovníka Tacla</i>	15
<i>IV./3 Osobnosti Krajského vojenského velitelství v Pardubicích a jejich činnost</i>	19
<i>IV./4 Činnost Obrany národa na Pardubicku</i>	47
<i>IV./5 Členění KVV v Pardubicích</i>	50
<i>IV./6 Epilog</i>	57
V. Obrana národa na Královéhradecku	60
<i>V./1 Počátky ON na Královéhradecku. Štáb plukovníka Petra Nováka</i>	61
<i>V./2 Působení Obrany národa v oblasti Královéhradecka do zásahu gestapa.</i>	67
<i>V./3 Osobnosti Krajského vojenského velitelství na Královéhradecku a jejich činnost</i>	76
<i>V./4 Členění Krajského vojenského velitelství Obrany národa na Královéhradecku</i>	92
<i>V./5 Epilog</i>	100
VI. Závěr	106
VII. Prameny a literatura	108
VIII. Použité zkratky	111
IX. Přílohy	112
X. Resumé	117

I. Předmluva

Náplní této práce je snaha o nástin působení jedné z nejvýznamnějších organizací protifašistického odboje v době okupace – Obrany národa - ve východních Čechách. Obrana národa (dále jen ON) je brána jako významná část našeho domácího nekomunistického odboje v rámci Protektorátu Čechy a Morava a jejími členy byly známé osobnosti československých dějin druhé světové války, za všechny jmenujme legendární odbojářskou trojici Balabán- Mašín- Morávek, jediného popraveného předsedu vlády na území za války okupovaném Němci generála Aloise Eliáše či legionáře generála Huga Vojtu. Význam ON v rámci domácího odboje byl vědeckou obcí zrevidován po r. 1989, kdy byl znovu obnoven zájem o činnost této významné odbojové skupiny. Komunistická historiografie byla totiž v případě hodnocení zásluh ON pochopitelně velice neobjektivní; je třeba si uvědomit, že tato vojensky hierarchizovaná organizace sice bojovala proti fašistickému režimu, ale současně byla i ve své podstatě vymezená i vůči komunismu. Její špičky totiž tvořili převážně elitní důstojníci prvorepublikové armády, lidé vzdělaní jejich vzdělání bylo často spojeno s náročnou prestižní Válečnou školou¹) a oddaní ideálům Masarykovy a Benešovy první republiky, a tudíž pro komunisty názorově nepřijatelní. Řada členů ON měla za sebou navíc legionářskou zkušenost z 1. světové války a nebo otevřeně vyjadřovala sympatie k západním spojencům³, což vedlo tomu, že řada těchto nezpochybnitelných hrdinů a vlastenců byla komunisty tvrdě perzekuována. V následující kapitole se pokusím nastínit strukturu této mé práce, rozebrat prameny, ze kterých vychází, a také naznačit její přínos.

Vzhledem k důkladné a přesné hierarchii a vojenskému charakteru ON sehrála v rámci odboje ve východních Čech klíčovou roli právě obě centra. To je dáno také tím, že jak v Hradci Králové, tak v Pardubicích sídlila Krajská vojenská velitelství (dále KVV; strukturu vojenských velitelství blíže objasním v následující kapitole), vytvářely se zde složité sítě kontaktů mezi členy různých odbojových skupin a místní odbojáři měli koneckonců i lepší vazby na centra jednotlivých organizací v Praze. Musím také zmínit, že přínosem celé práce bude právě srovnání odlišných podmínek a situací v obou regionech. Ačkoliv v době formování ON, které začalo již po likvidaci okleštěné republiky na jaře r. 1939, bylo v rámci struktury nové organizace ustanoveno jedno KVV se sídlem v Pardubicích pod vedením plukovníka Josefa Tacla, velice záhy se osamostatnilo samostatné KVV v Hradci Králové pod velením tehdejšího plukovníka Petra Nováka. To bylo sice nadále, až do brutální likvidace

¹ R. 1934 přejmenována na Vysokou školu válečnou.

východočeské ON na jaře r. 1940, formálně podřízeno Taclovu velení a obě centra udržovala velice těsné kontakty, fakticky ale hradecké velitelství jednalo samostatně. Komparaci vývoje krajských organizací v obou regionech, vymezení vývoje jejich působení a v neposlední řadě rozdílnému osudu jejich členů bude věnovaná velká část této práce. Věřím, že jak to tak v případě práce zabývající se hrdinným odporem statečných lidí proti zlu bývá, i v případě této mé práce čtenáře zaujme především její „ lidský“ rozměr. Autora tak vždycky potěší, když se čtenář pokusí s odstupem dlouhé doby do příběhu těchto hrdinů (věřím, že drtivá část čtenářské obce se mnou bude souhlasit a toto podstatné jméno v souvislosti s těmito lidmi použij) vžít, a možná i zamyslet se nad kontextem této doby, úsilím těchto lidí a smyslem ideově vysokého (a řekli bychom správného a ušlechtilého) cíle , který si kladli.

II. Struktura a vymezení tématu práce. Zdroje

Práce je složena ze dvou větších celků, věnujících se regionům východních (Pardubicko) a severovýchodních (Královéhradecko) Čech², které jsou umístěny mezi obecným představením ON a závěrem. Každý z těchto dvou celků je strukturován obdobným způsobem. Nejprve jsem se pokusil představit obecné sociálně-politické podmínky v dané oblasti, kde KVV ON vznikaly. Poté se zaměřuji na vytváření organizace v dané oblasti, vznik velitelského štábu a působení jeho členů, činnost ON v kraji a . V závěru každé části, nazvané jako „ Epilog“, se věnuji popisu zásahu gestapa v dané oblasti a rozbití ON v regionu. Částečná pozornost je také věnována pokusům o obnovení ON v podobě tzv. druhé garnitury ON. Jak jsem již naznačil, subkapitoly věnující se velitelskému štábu KVV ON se zaměřují i na činnost konkrétních osob štábu. Práce v žádném případě nemá být lexikálního charakteru³, nicméně jednotlivé osobnosti KVV měly rozdělené úkoly a vyvíjely samostatnou činnost. Proto se ve zvláštních podkapitolkách věnuji v pardubické části působení plk. Tacla, škpt. Tvrze, škpt. Příbyla a škpt. Zadiny. Na Královéhradecku jsem (pro jejich význam) vyzdvihl činnost plk. Nováka, mjr. Petery, mjr. Matohlína a npor. Sládka.

Podívejme se nyní na prameny a literaturu, z nichž tato práce vycházela. Literatury k tématu je poskrovnu. Částečně jsem vycházel ze starších prací z pera českých historiků Jana Gebharta, Jana Kuklíka a Jaroslava Koutka z 80. let.⁴ Tématu ON ve východních (a převážně severovýchodních) Čechách se věnoval velice intenzívně dlouholetý člen historicko-dokumentační komise Svazu bojovníků za svobodu Jan Brunclík. Jeho nepublikované práce k tématu, uložené v Národním archívu⁵ a spoluautorské dílo s Růženou Hlušíčkovou vydané Státním oblastním archivem v Zámrsku⁶ mi byly nepostradatelnou pomůckou především právě díky životopisným reáliím členů a spolupracovníků ON.

² Geograficky je téma práce vymezeno dnešními kraji Pardubickým a Královéhradeckým.

³ Zájemcům o životopisné informace důstojníků a spolupracovníků ON ve východních Čechách doporučuji práce z pera J. Brunclíka, které obsahují bohaté lexikální části. Jmenovitě se jedná o: BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámrsk, 2006. ISSN 231-6307 či BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. Nepublikováno, uloženo v NA.

⁴ Tématu se ale výrazněji věnovala následující díla: KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*. Praha, 1985. ISBN/ISSN není. Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha, 1989. ISBN/ISSN není.

⁵ Jedná se o : BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. Nepublikováno, uloženo v NA; BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu; BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*. Hradec Králové, 1982. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

⁶ BRUNCLÍK, Jan- HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámrsk, 2006.. ISSN 231-6307.

Mnohem zásadnější pro tuto diplomovou práci ovšem byly archivní prameny. Dá se říci, že práce z drtivé většiny vycházela z autentických dobových pramenů- tedy výpovědí zatčených odbojářů před gestapem a hodnocení těchto výpovědí ze strany nacistických úřadů. Mezi materiály nalezneme i rozsudky lidových soudů v Říši. Archiv bezpečnostních složek nabízí skutečně nesmírné množství takovýchto pramenů k ON. Klíčový byl v tomto ohledu fond 141 zpracovávající německé soudy v Říši. Jelikož je výčet použitých pramenů z tohoto fondu skutečně rozsáhlý, uvádím příslušné materiály v seznamu pramenů a literatury. Zatímco pro Pardubicko jsou příslušné informace roztříštěné do několika signatur fondu 141, pro Královéhradecko byl naprosto zásadní zdroj jeden, mnou mnohokrát citovaný a používaný. Jedná se o závěrečnou zprávu gestapa k činnosti ON ze dne 27. 8. 1940.⁷ Ta byla pro napsání královéhradecké části skutečně stěžejní.

Další doplňující zdroje k práci řádně uvádím jak v poznámkovém aparátu, tak v závěrečném soupisu pramenů a literatury. Poměrně zajímavým pramenem sekundární povahy byly kvalifikační listiny důstojníků, které mi umožnily nahlédnout do kariérního postupu a částečně i psychologických profilů vybraných odbojářů.⁸ Čerpal jsem i z podkladového materiálu k ON, vytvořeného v r. 1973 především z praktických důvodů (žádosti členů odboje a jejich rodin o uznání práv odbojářů podle zákona 255/46 Sb.).⁹ Co se týče využití dnes populární tzv. orální historie, stavějící na přímé interakci badatele s účastníky zkoumaných minulých dějů, musím podotknout, že tato metoda mě bohužel k výraznějším výsledkům nepřivedla. Jak dále zmiňuji na dalších místech práce, vyhledané rodiny a nejbližší příbuzní členů ON (přímí účastníci, tj. členové garnitur KVV v Pardubicích a Hradci Králové, kteří ušli nacistické perzekuci, již vzhledem k datu narození na sklonku 19. a 20. století povětšinou nežijí), mi bohužel nebyly schopny poskytnout relevantní informace. To je dáno především faktorem profesionality daných odbojářů, kteří jakožto vojáci a důstojníci československé armády považovali odbojovou činnost za svou práci a neradi vzpomínky na tuto práci „tahali domů“. Pozůstali po perzekuovaných odbojářích, jako např. syn plk. Tacla Alexander, který byl jako dítě v oněch těžkých okupačních letech vystaven pro dítě obzvláště těžkému tlaku (oběťmi války a okupace byli oba jeho rodiče), si po celý život v sobě nesli natolik tíživé vzpomínky, že v podstatě nebyli schopni se s tímto břemenem svěřovat ani svým nejbližším.

⁷ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2, Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

⁸ VÚA, Německé soudy v Říši, Kvalifikační listiny důstojníků.

⁹ Archiv bezpečnostních složek, Podkladový materiál k ON, Sign. 325-156- 17/20

III. Ilegální odbojová organizace Obrana národa (ON)

O Obrance národa (ON), jež má své místo (alespoň okrajově) i v hodinách posledního ročníku dějepisu na některých středních školách, a která byla v letech 1939-1940 nejsilnější a nejlépe organizovanou složkou domácího odboje¹⁰, nebyla dosud napsána ucelená monografie¹¹. ON byla hierarchizovanou organizací vojenského typu, vzešlou převážně ze starých struktur bývalé prvorepublikové československé armády. Bývalí důstojníci byli v čele této vojenské organizace od jejího počátku, ale její mužstvo se rekrutovalo i z jiných skupin a organizací, které na ni byly napojeny (např. Sokol, Orel, Československá obec legionářská ad.) . Jaké byly pohnutky pro vznik takového uskupení? Dovolím si citovat : „ Jedněmi z prvních, kdo podobně jako komunisté hledali čestné východisko znamenající budoucí vítězství, nebo i smrt v boji, byli mnozí příslušníci bývalé československé armády. A mezi nimi pochopitelně i profesionálové zpravodajci. Jiná cesta pro většinu z nich neexistovala, pokud nechtěli zmařit svou celoživotní práci. Zapojení do ilegální činnosti pokládali za nutné, mají-li čestně dostát vojenské přísaze. A určitou roli nepochybně sehrála i představa, že nacistické okupaci je vyměřena relativně krátká doba. Tak se zrodila myšlenka vybudovat celoprotektorátní ilegální vojenskou organizaci, později nazvanou Obrana národa“¹².

Obrana národa (název vymyslel zřejmě armádní generál Josef Bílý¹³), zvaná též jako „ Národní odboj“, se začala formovat již krátce po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Její nejdůležitější úkoly byly jasné - co nejvíce podlomit moc hitlerovských okupantů na území protektorátu a využít oslabení Německa v předpokládaném válečném konfliktu s cílem dosáhnout obnovy samostatnosti československého státu v jeho předmnichovských hranicích. Na různých stupních nejužšího vedení organizace se vystřídala celá plejáda zasloužilých prvorepublikových generálů, jako byli kromě zmíněného Bílého např. gen. Sergej Ingr (20.6. 1939 odešel do exilu), Sergej Vojtechovský¹⁴, Bedřich Homola¹⁵ či Hugo Vojta¹⁶. Impuls k vytvoření organizace vzešel v březnu r. 1939 od skupiny těchto generálů, nazývané jako Rada starších (za její členy jsou obecně považováni generálové Bílý, Vojtechovský, Vojta a

¹⁰ BRUNCLÍK, Jan- HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006.. ISSN 231-6307, s. 12.

¹¹ VIZ poznámka 4

¹² Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 86. ISBN/ISSN není

¹³ Gen. Josef Bílý (1872- 1941), jeden z vůdců ON, popraven nacisty.

¹⁴ Vojtechovský byl r. 1945 odvezen KNKVD do SSSR, kde zemřel v gulagu r. 1951.

¹⁵ Znáám pod krycím jménem Ataman . Homola byl r. 1943 také popraven.

¹⁶ Vojta (1885-1941), byl zemským velitelem ON Čechy, taktéž popraven r. 1941.

protektorátní premiér gen. A. Eliáš¹⁷). Organizace vynikala přesnou hierarchizací a strukturovaností. ON byla řízena *Hlavním velitelstvím* (HVV) sídlícím v Praze¹⁸. Na pozici „hlavy organizace“ se vystřídali např. gen. Ingr, Bílý, Homola. Na špici štábu stál výše zmíněný velitel HVV ON, který měl k dispozici náčelníka štábu a adjutanta. Štáb se dělil na 4 části – 1) útvar I.- Oddělení vyšších vojenských štábů nebo-li tzv. organizační oddělení, 2) Útvar II.- aktivní špionáž a kontrašpionáž, 3) Útvar III.- operativní útvar, 4) Útvar IV.- materiální a zásobovací oddělení. Zvláštní význam měly v rámci centrálního vedení další složky, jako byly např. referáty pro zdravotnictví, financování a technické zpravodajství (rozhlas a kurýrní služby).

HVV pak byla podřízena Zemská vojenská velitelství (ZVV) pro Čechy, Moravu a Velkou Prahu (ta byla na úrovni předcházejících dvou zemských velitelství). ZVV pak podléhala dílčí Krajská vojenská velitelství (KVV). Podle některých záznamů gestapa tato KVV měla kopírovat lokace dřívějších divizních štábů (v čele s divizními generály). Pod velení KVV potom patřily organizace ON na úrovni okresů a měst. Okresní vojenská velitelství (OVV) měla podle materiálů gestapa odpovídat struktuře předokupačních štábů pluků a Místní vojenská velitelství (MVV) zase praporům¹⁹. Tady si troufnu říci, že odhady vyšetřovatelů nebyly zřejmě správné. Nejvýše sestavenou vojenskou jednotkou KVV byl totiž pochopitelně pluk (koneckonců v čele KVV ON stál vždy bývalý důstojník prvorepublikové armády s hodností plukovníka, nikoliv divizní generál, jak tvrdí gestapo²⁰). V rámci OVV byl nejvýše sestavenou jednotkou byl pak nejvýše utvořenou jednotkou prapor (velitelem OVV byl povětšinou důstojník s hodností maximálně majora, častěji nižší.) , v rámci MVV pak nejvýše rota. Gestapo se tedy v některých informacích o struktuře a počtu jednotek pletlo, předcházející řádky ilustrují, že jakoby danému stupni velení (od MVV až po KVV) přisuzovaly nejvyšší vojenskou jednotku o stupeň vyšší, než mu příslušela.

ZVV pro Čechy s krycím názvem Perun komunikovalo s podřízenými stupni organizace prostřednictvím vydávání tzv. D- rozkazů, vydávaných přibližně 1x za 14 dní²¹.

¹⁷ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 12. ISSN 231-6307.

¹⁸ V literatuře nalezneme i jiná označení pro nejvyšší stupeň hierarchie ON – např. Ústřední vedení Obrany národa. VIZ LACH, Ivan- STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000, s.8. ISBN 80-86011-12-7.

¹⁹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši , Sign. 141- 241-1, Obžaloba Taclova štábu.

²⁰ Tamtéž.

²¹ BRUNCLÍK, Jan. *Vojenská ilegální organizace Obrana národa v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. Nепublikováno, uloženo v NA.

Obsah těchto rozkazů velmi zajímal gestapo, neboť nabízel zajímavou představu o cílech ilegální organizace. Kromě toho udržovalo ZVV s jednotlivými KVV kontakty osobní, a to prostřednictvím tzv. zpravodajských důstojníků, kteří se scházeli na domluvených místech v domluvený čas, většinou v Praze. Výrazně aktivní byl v tomto zpravodajský důstojník ZVV mjr. Hynek Němec²², který intenzivně komunikoval se zpravodajskými důstojníky jednotlivých KVV jak při setkáních v Praze, tak při návštěvách jednotlivých regionů. Němec a podplukovník Jan Reš²³ vyvíjeli poměrně výraznou činnost, oba působili oficiálně na Ministerstvu veřejných prací, kde se vytvořila důležitá sběratelna informací²⁴.

To, že byla ON složena především z důstojníků prvorepublikové armády, bylo do jisté míry i její slabinou. Členové nejvyšších pater ON totiž nesprávně kalkulovali s brzkým válečným konfliktem Německa se západními spojenci či se SSSR, který Německo oslabí a vytvoří v brzké době příhodné podmínky pro vojenské povstání. Tyto kalkulace se ukázaly býti liché, a jak se postupně prodlužovala doba okupace, tak se i postupně utahovala smyčka kolem odbojářů, trénovaných a připravených bojovat s nepřítelem přímo, a nikoliv rozvíjet přísně utajenou ilegální činnost. Vytvářené síly této organizace vycházely z principu členění do skupin tzv. pětěk²⁵, či rojů. Jednalo se o skupiny 5 + 1, kde si konkrétní velitel vybral 5 mužů, kteří znali pouze jeho. Členění do vyšších vojenských jednotek kopirovalo dosavadní struktury čs. armády, nejvyšší takovouto jednotkou utvořenou OVV byl prapor, který územně odpovídal oblasti okresu; MVV pak měla za úkol vytvářet roty, které zase územně odpovídaly menšímu vojenskému okrsku nebo městu²⁶. Pro další vyprávění důležité je zmínit vztahy mezi jednotlivými typy jednotek, vycházející z klasického členění československé armády. Nejmenší vojenskou jednotkou ON byl tedy roj nebo-li pětka, fakticky skupina o 6 mužích. Údaje o dalších převodních vztazích mezi dalšími stupni se liší. Podle jedněch tři tyto pětky tvořily jednu četou; tři čety zase jednu rotu; tři roty jeden prapor; tři prapory pluk²⁷. Jiné zdroje²⁸ pracují s jinými čísly. Pět až šest pětěk tvořilo četou, přičemž velitelé pětěk se mezi sebou neznali, znali jen velitele své čety. Pět až šest čet tvořilo rotu, čtyři až šest rot pak prapor. Jak se dozvíme na konkrétních případech KVV v Pardubicích a Hradci Králové,

²² LACH, Ivan- STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000. ISBN 80-86011-12-7.

²³ Tamtéž.

²⁴ KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*. Praha, 1985, s. 45. ISBN/ISSN není

²⁵ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 12. ISSN 231-6307.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních orgánů nacistické policie, fond 74, Sign. 74 – 717-776, Materiály z Bernardovy pily.

²⁸ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806, Koncept přednášky Petra Nováka.

určování početních stavů jednotek ON je velice obtížné. V případě Hradce Králové pomáhají (stejně jako ostatně při rozkrytí celé struktury a působení ON v regionu) materiály nalezené na Bernardově pile na Slezském předměstí.²⁹ . I zde ale najdeme četné rozporů mezi stavy uváděnými v materiálech ukořistěných nacistickými orgány a pozdějšími vyjádřeními konkrétních odbojářů. V případě Pardubic je celý proces rekonstrukce obtížnější, neboť obdobný pramenný základ jako v Hradci prakticky neexistoval.

Velitelům ON bylo jasné, že v případě povstání nebudou takoveto zmobilizované síly s to zvládnout tuhý odpor. Proto se počítalo v průběhu mobilizace s vystavěním dalších jednotek s větší bojovou silou. Velký význam měly (nebo raději řekněme v případě úspěšného povstání by měly) četné kontakty, které jednotliví velící důstojníci na lokálních stupních organizace získaly ve styku s dalšími profesními a sociálními skupinami , jejichž členové byli antifašistického smýšlení. Za všechny jmenujme třeba příslušníky např. Sokola, legionářských organizací, zástupce sdružení odborů, levicových intelektuálů, učitelů a „ středních vrstev“ sdružených ve spřátelené antifašistické odbojové organizace zvaná Petiční výbor věrni zůstaneme (PVVZ) ³⁰. Právě navázané kontakty s těmito dalšími skupinami mohly ON přinést další vojenskou sílu nutnou pro povstání.

Připravená mobilizační vyhláška³¹, která měla být vydána při vyhlášení mobilizace (ta měla být oznámena v tisku, rozhlasě či jiným způsobem³²) specifikovala konkrétní podmínky eventuální mobilizace. Tato vyhláška vyzývala občany k zachování klidu a pořádku a odrazovala je od zbrklých akcí. Apelovala na důstojníky bývalé československé armády (bylo jedno, zda se jednalo o důstojníky „ z povolání“ – mezi nimiž najdeme většinu „ vůdčích“ osobností KVV a OVV, nebo jen záložní důstojníky bývalé armády) , aby se zhostili svých povinností a hlásili se na příslušném místě. Vyhláška poměrně zřetelně upravuje konkrétní destinace nástupu specifických složek vojska, např. ženijních pluků (Praha, Kroměříž) , příslušníků letectva (Praha, Hradec Králové, Olomouc) či telegrafního vojska (Benešov, Kutná Hora). Každý voják byl povinen si na místo nástupu donést dobré boty, vhodný oděv

²⁹ VÚA, Sbíрка dokumentů ústředních orgánů nacistické policie, fond 74, Sign. 74 – 717-776, Materiály z Bernardovy pily.

³⁰ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 106. ISBN/ISSN není

³¹ VÚA, Sbíрка dokumentů ústředních orgánů nacistické policie, fond 74, Sign. 74 – 717-776, Materiály z Bernardovy pily, mobilizační vyhláška.

³² BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

a plášť, plynovou masku, jídelní misku, stanový dílec, příkrývku, jídlo na 3 dny³³. Továrny, sklady a obchodníci měly vyjít potřebám organizace maximálně vstříc a poskytnout k dispozici veškerý materiál, který by se vojsku nějakým způsobem hodil. Obce měly udělat maximum pro zajištění potřebného zázemí procházejícím vojskům³⁴. Mobilizační vyhláškou se budeme v dalších kapitolách ještě zabývat, neboť její obsah byl nacistickými vyšetřujícími orgány často rozebírán jako (velice podstatná a přitěžující) součást obžaloby proti ON.

Klíčová pro cíle ON byla rozvinutá činnost zpravodajská. ZVV dávalo podřízeným velitelstvím jasné instrukce, jak postupovat a na co se zaměřit. Ve vojenské oblasti se pochopitelně jednalo především o umístění posádek nepřítele- wehrmachtu, Sicherheitsdienstu, oddílů SS a SA³⁵. ON se dále intenzivně zajímala o zjišťování „ nálad obyvatelstva“, nacistických represálií či zpráv protektorátních úřadů. Velký význam měla pochopitelně zpravodajská činnost zaměřující se na informace ekonomického rázu. Zpravodajci se zaměřovali především na podniky s velkou důležitostí pro válečné hospodářství a zjišťování jejich kapacit³⁶. ON se snažila v určitých případech využít i totálního nasazení konkrétních dělníků na práce v Sudetech či na území samotné Říše³⁷. Ti pak po návratu do protektorátu poskytli často strategicky důležité informace. S ON spolupracovala i civilní zpravodajská skupina, reprezentovaná šéfem tiskového odboru předsednictva protektorátní ministerské rady Z. Schmoranzem. Ten skupinu vytvořil v průběhu dubna 1939 ve spolupráci s ČTK³⁸. Ve spolupráci s náčelníkem generálního štábu ON Čeňkem Kudláčkem a především představiteli zrušeného 2. oddělení hlavního štábu bývalé čs. armády (jehož klíčová role spočívala ve zpravodajské činnosti), se Schmoranzově skupině podařil bravurní kousek v podobě zavedení funkcí tiskových referentů neboli důvěrníků na okresních úřadech. Nacistickým úřadům byl tento krok zdůvodněn jako projev potřeby sjednotit tiskovou a dozorčí službu, tedy jakousi „ pomoc“ protektorátních úřadů okupační správě při zpříšňování cenzury a stabilizaci režimu. Celý krok měl ale opačný cíl; tito tiskoví referenti totiž neměli za úkol nic jiného než sbírat vojenské, hospodářské a politické informace. Schmoranzova skupina tak získávala cenné poznatky, které vyhodnocovala a předávala nejen premiérovi gen. Eliášovi, ale posílala i mj. do Paříže

³³ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních orgánů nacistické policie, fond 74, Sign. 74 – 717-776, Materiály z Bernardovy pily, mobilizační vyhláška.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 94. ISBN/ISSN není.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806, Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁸ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 98. ISBN/ISSN není.

Hubertovi Ripkovi³⁹, a informace se dostávaly i k bývalému veliteli ON, později ministři národní obrany exilové londýnské vlády gen. Ingrovi. Zatčení Schmoranze a jeho lidí 25.8. 1939 pak pro odboj nevěstilo nic dobrého⁴⁰. Gestapo totiž získalo důležité informace, které mu pomohly rozkrýt i zpravodajské sítě ON. Mezi další úkoly organizace patřilo např. převádění rodin odbojářů do zahraničí a jejich zajištění, spojení s exilovou vládou v Londýně a v neposlední řadě činnost sabotážní a diverzní. To byla specializace skupiny nazvané jako „Cukráři“⁴¹. Ti byli nacistickým vyšetřovacím orgánům obzvláště trnem v patě, protože do jejich agendy patřilo i zavražďování a eliminace (i za pomoci nátlakových metod a fyzického násilí) „ kolaborujících živlů“ , a to nejen Čechů, ale i občanů německé národnosti (což bralo gestapo v takových případech jako přitěžující okolnost).

Vlny zatýkání na podzim 1939 a v únoru 1940 narušily a rozbily tzv. 1. garnituru ON. Čím se vojenská ilegální organizace „ Národní odboj“ či „ Obrana národa“ podle německých vyšetřovatelů provinila? Nacisté kladli činnost československých odbojových skupin do širších zahraničně-politických souvislostí⁴² . Ačkoliv se nám z obžalovacích spisů nacistických orgánů může zdát, že si vyšetřování zachovávalo jakýsi punc „ spravedlnosti“ a respektování právního řádu, opak je pravdou. Vyšetřovatelé gestapa naopak opovrhovali bývalou první republikou.⁴³ Státní útvar vzniklý 28.10. 1918 byl totiž podle nich „ umělým výtvorem“, vytvořeným nepřátelskými západními velmocemi Francií a Velkou Británií a od začátku namířený proti Německu.⁴⁴ Po okupaci a vzniku protektorátu se v českých zemích pak vytvořily „ různé kruhy a skupiny“, které vyvíjely rozsáhlou činnost proti Říši. Jednalo se konkrétně o „ rozsáhlou šeptanou propagandu, rozšiřování štvavých letáků se zákeřným obsahem , odposlouchávání německých obyvatel protektorátu“⁴⁵ a další činnost, snažící se o zvrácení dosavadního vývoje. Mezi tyto skupiny patřila podle gestapa i ON.

Vyšetřovatelé zdůrazňují i napojení ON na bývalé politické struktury, spjaté s bývalým prezidentem Benešem (v pramenech jediným zmiňovaným politikem celé předmnichovské garnitury, což značí, že exilový prezident v očích okupantů do jisté míry symbolizoval určitou personifikaci první republiky). Tady je zajímavé zmínit, že konkrétně

³⁹ Hubert Ripka (26. července 1895v Koberčicích u Vyškova - 7. ledna 1958 v Londýně, Velká Británie) byl významný český politik, ministr a historik.

⁴⁰ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 98. ISBN/ISSN není.

⁴¹ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 88.

⁴² Archiv bezpečnostních složek , Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1, Obžalovací spis Taclova štábu.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

v Pardubicích se vyšetřování odbojářů z KVV ve výpovědích naopak distancovali od „starých politiků“⁴⁶, považovali je za do jisté míry odpovědné za stávající situaci a odbojovou činnost před gestapem hájili jako cestu, jak zabránit jejich návratu k moci. Otázkou samozřejmě je, nakolik bylo takovéto doznání ze strany obviněných upřímné. Součástí obžaloby je i obvinění ze strany gestapa, že se členové ON intenzívně pokoušeli nejen o vytvoření „podzemní armády“, sloužící k vyvolání povstání v protektorátu⁴⁷, ale pokoušeli se i o „infiltraci“ protektorátní státní správy.⁴⁸ Řada důstojníků ON i ze zkoumaných oblastí totiž, jak uvidíme na mnoha dalších místech ve vypravování, po likvidaci prvorepublikové armády na sklonku jara a léta, nastoupila na různé vlivné pozice, např. na protektorátních úřadech městského či vyššího stupně, nebo sloužila u protektorátní městské policie či vládního vojska.⁴⁹ Gestapo pak obžalovaným často předhazovalo, že velmi cíleně těchto pozic zneužívalo pro dobro odbojové skupiny.

Na závěr kapitoly ještě dodám, že po ničivých a v mnoha regionech prakticky fatálních represích nacistů vůči ON v prvních měsících r. 1940 se nezatčení důstojníci organizací pokusili vzkřísit v dalších inkarnacích. Povedlo se jim to s mizivými výsledky a v počtech nesrovnatelných s první garniturou. ON samotná v domácím odboji tak klíčovou roli jako v období od jara 1939 až po začátek r. 1940 už dále nehrála. Poté spíše těsněji spolupracovala s dalšími organizacemi a podílela se na odboji v rámci širšího uskupení protinacistických odbojových organizací, konkrétně v ÚVODU (Ústředním výboru odboje domácího).⁵⁰

⁴⁶ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign.141-241-11, Obžaloba Tacla.

⁴⁷ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v NA.

⁴⁸ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1, Obžalovací spis Taclava štábu.

⁴⁹ Vládní vojsko byly ozbrojené složky Protektorátu Čechy a Morava. Bylo jakýmsi projevem fiktivní autonomie protektorátu.

⁵⁰ Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD) byl ústřední orgán protinacistického odboje v Protektorátu Čechy a Morava. Byl vytvořen jako zastřešovací orgán pro nejvýznamnější odbojové organizace působící na území protektorátu v průběhu 2. světové války.

IV. Obrana národa na Pardubicku

Z důvodu větší přehlednosti bude povídání o vývoji ON ve východních Čechách (tedy území nazývané tradičně jako Pardubicko) předcházet povídání o vývoji v severovýchodních Čechách (tedy území známé jako Královéhradecko). Toto řazení považuji za vcelku logické. Jak bude v práci dále rozvedeno, v rámci struktury ON totiž mělo KVV Pardubice původně zahrnovat oba zmíněné regiony, leč postupný vývoj několika týdnů a měsíců (zhruba od května až do července 1939) vedl k postupnému oddělení a vyčlenění Královéhradecka jako samostatné oblasti v rámci organizace. Literatura⁵¹ a prameny⁵² se často rozcházejí v názorech na formální či faktickou závislost KVV v Hradci Králové pod velením plk. Petra Nováka na jeho „mateřském“ KVV v Pardubicích pod velením plk. Josefa Tacla. Na tento problém pak narazíme i na několika místech této práce. Ze začátku bych jen konstatoval, že v řadě případů tvořily oba regiony v rámci celé struktury ON skutečně jistý celek (intenzivně je to vidět na příkladu těsné spolupráce štábních důstojníků obou regionálních skupin a vzájemného předávání si komunikačních zpráv s nadřízeným ZVV v Praze mezi nimi). Druhá strana mince ovšem jasně ukazuje, že obě KVV byla organizačně skutečně odlišná, na sobě nezávislá, což mělo nepochybně kořeny i v odlišných přístupech obou krajských velitelů. V neposlední řadě si budeme všimnout konkrétních rozdílů, jako je způsob likvidace a dopadení obou krajských organizací, množství nalezeného kompromitujícího materiálu, počtu zatčených a uprchnuvších či rozdílné intenzity vazeb na další „nevojenské“ skupiny v regionech.

IV./1 Formování a struktura pardubické ON. Plukovník Tacl a jeho štáb

Pardubice, které měly podle sčítání z r. 1930 35103 obyvatel⁵³, byly klíčovým hospodářským, kulturním a správním centrem oblasti východních Čech. Není proto divu, že sem po zahájení okupace našich zemí 15. března 1939 směřovaly síly nejen německé branné moci, aby zde umístily své posádky, ale i útvary dalších nacistických represivních složek. V den okupace bylo Pardubicko obsazeno vojsky XIV. armádního sboru pod velením

⁵¹ BRUNCLÍK, Jan, *Vojenská ilegální organizace Obrana národa 1939-1940 v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. Nепublikováno, uloženo v NA.

⁵² Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-3, Obžaloba na štáb KVV Pardubice.

⁵³ Národní archív, *Pardubicko za nacistické okupace a jeho podíl na národně osvobozené boji československého lidu*. Diplomová práce Jana Němečka, 1987.

generála Busche⁵⁴ a už o den později se ve městě zabydlelo asi 70 příslušníků Einsatzkomanda IV. obávaného gestapa, a to pod velením bývalého vedoucího služebny z Trutnova Dr. Constantina Canarise⁵⁵. Počátkem léta 1939 bylo toto Einsatzkomando gestapa rozděleno na 2 části. První, větší část, zůstala pod velením Gerharda Clagese v Pardubicích. Druhá, menší část, vytvořila menší venkovskou služebnu (Aussendienststelle Königin Grätz).⁵⁶ Síly obou venkovských služeben byly brzy doplněny řadou místních Němců, ale i zrádců z českých řad, kteří jim ochotně pomohli⁵⁷. Právě tito zrádci se stali velkým trnem v patě i odbojářům z ON a důležitým cílem HVV byla jejich evidence, zabezpečení a eliminace, aby tak byl zabezpečen hladký průběh připravovaného převratu.

Stejně jako v Hradci Králové je budování oblastní skupiny ON spjato s jednou osobou - a to velitelem místní organizace plk. Novákem- byl i pro vybudování pardubické skupiny vybrán jeden člověk. Tím mužem byl plukovník Josef Tacl. O Taclovi a jeho konkrétní činnosti budeme mluvit dále. Zaměříme se nyní na začátky ON v Pardubicích. Tacl, od r. 1937 pobývajícím ve městě a vykonávajícím funkci velitele zdejšího 8. dragounského pluku, byl uznávaným důstojníkem⁵⁸. Právě z okruhu Taclova pluku, který se po okupaci nacházel stejně jako zbytek československých branných sil, se rekrutovala většina jeho klíčových spolupracovníků, která s ním sdílela jeho pozdější utrpení- štábní kapitáni Příbyl, Tvrz a Zadina. Do odbojové činnosti se Tacl zapojil někdy v průběhu května 1939. Tehdy si jej do Prahy pozval náčelník štábu ZVV pplk. Josef Kazda. Zde upozorním na jistou nesrovnalost, která se týká vzniku a vymezení obou východočeských velitelství, jež je podle pramenů skutečně dosti problematická. V květnu byl Tacl Kazdou vybrán jako designovaný velitel KVV Pardubice, které mělo ovšem zahrnovat obě oblasti, Pardubicko i Královéhradecko. Nicméně již měsíc předtím⁵⁹ bylo nabídnuto plk. Novákovi (ten pobýval od března v Hradci

⁵⁴ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s.8. ISSN 231-6307.

⁵⁵ Národní archiv, *Pardubicko za nacistické okupace a jeho podíl na národně osvobozené boji československého lidu*. Diplomová práce Jana Němečka, 1987.

⁵⁶ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s.8. ISSN 231-6307.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ VÚA. Kvalifikační listiny, Spis Taclův.

⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign 325-156-18. Podkladový materiál na ON Pardubice.

Králové, kam se přesunul z Bratislavy) velení samostatné hradecké oblasti. Jan Gebhart⁶⁰ vidí příčiny těchto nesrovnalostí v Novákově osobní vazbě na velitele ZVV generála Vojtu, který si svého přítele vybral jako šéfa hradecké ON. Vystává otázka, jak mohlo dojít k této nesrovnalosti, a proč Kazda nevěděl, že část oblasti, kterou Taclovi nabídl, již jeho přímý nadřízený předtím přidělil jinému důstojníkovi. Je možné si to vysvětlit nedostatečně vybudovanými vazbami v rámci ZVV, Vojta a Kazda v té době nemuseli mít mezi sebou pravidelný kontakt. Navíc byl Kazda koncem května ve funkci nahrazen pplk. Janem Rešem.

61

Každopádně víme, že již na přelomu června a července se Tacl v Praze sešel s náčelníkem hlavního štábu ON plk. Čeňkem Kudláčkem a požádal jej o rozdělení velké oblasti. Bylo to v době, kdy již výstavby obou oblastních velitelství, Taclova i Novákova, byly v plném proudu, a navíc Tacl již na základě informací a později osobního kontaktu jasně viděl Novákovu soběstačnost a výraznou aktivitu při budování skupiny a získávání spolehlivých lidí. Proto také nejpozději po návštěvě u Nováka v Hradci v polovině července přenechal Tacl Novákovi plnou volnost při řízení organizace.⁶² Nicméně vazby mezi oběma KVV nadále přetrvaly, což bylo dále patrné mj. ze vzájemného předávání ústních zpráv od pražského centra a později i D-rozkazů mezi oběma štáby. Nedomnívám se, že osamostatnění Novákova štábu a získání statusu KVV pro hradeckou organizaci by měly na svědomí vojenské hodnosti. Novák i Tacl si byli hodnostně rovni, nicméně najdeme případy, kdy hodnosti nebyly v rámci hierarchie ON tak prvořadé. Příkladem může být šéf vysokomýtského OVV plk. Ing. Bohuslav Závada, který byl Taclem vybrán do této funkce, ač držel stejnou hodnost jako Tacl. Hodnostně si byli oba plukovníci rovni, nicméně v rámci organizace byl Tacl jako šéf KVV pochopitelně Zavadovi nadřízen. Takovéto nesrovnalosti z hlediska vojenské posloupnosti nejsou v rámci pardubické a hradecké ON výjimkou, koneckonců řada velících důstojníků OVV (odpovídajících vojensky praporu) byla často pro nedostatek vysokých důstojnických šarží řízena důstojníky s hodnostmi nižšími, často dokonce důstojníky, kteří byli již léta mimo aktivní službu. Víme, že po likvidaci 1. garnitury ON v únoru 1940, byl mjr. Janem Peterou (v té době působícího na pražském ústředí) pověřen Anton Pulpán, někdejší velitel „ Cukrářů“ na Pardubicku, aby obnovil KVV

⁶⁰ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42* . 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu. .

⁶¹ Tamtéž

⁶² Tamtéž

v Pardubicích. Pulpán měl hodnost „pouhého“ poručíka⁶³. Gen. Novák pak po válce zdůraznil ve své přednášce, že na vojenské hodnosti působení v ON skutečně nestálo, rozhodující byly spíše schopnosti a zájem pomoci⁶⁴.

IV./2 Štáb plukovníka Tacla

Podívejme se nyní na strukturu štábu plk. Josefa Tacla. Jednotlivé osobnosti nejužšího vedení Taclovy skupiny byly svou činností natolik významné, že jim gestapo ve svých výsleších věnovalo významnou pozornost. Proto budu o jejich působení hovořit v samostatných kapitolách. Nyní jen stručně shrňme poznatky, které na základě pramenů máme o sestavě těchto klíčových osob pardubické ON. Na vrcholku pyramidy stál samozřejmě plk. Tacl, jehož úloha při vytváření celé skupiny byla nesporná. Jak jsem již zmínil, Tacl se do odbojové činnosti zapojil někdy v průběhu května r. 1939. V té době byl při svých návštěvách v Praze v intenzivním kontaktu s významnými osobnostmi štábů HVV (především náčelníkem štábu plk. Čeňkem Kudláčkem) i ZVV pro Čechy (hlavně se zmíněným štábním důstojníkem pplk. gšt. Josefem Kazdou a přednostou operačního oddělení ZVV pplk. gšt. Janem Rešem). V průběhu měsíce června se také plukovník v Praze a v Kolíně sešel s již zmíněným mjr. gšt. Hynkem Němcem, hlavním zpravodajským důstojníkem pro ZVV Čechy. Němec Tacla vyzval, aby si vybral loajálního muže ze své oblasti na pozici zpravodajského důstojníka.

Tacl si vybral jednoho ze svých podřízených ze svého likvidovaného pluku, škpt. Františka Příbyla, který zastával dvě funkce- nejen funkci zpravodajského důstojníka, ale i šéfa Taclova štábu. Literatura⁶⁵ a dostupné prameny⁶⁶ se poněkud liší v přesném vymezení funkcí Příbyla a jeho nástupce a dlouholetého přítele, Zdeňka Tvrze. Gestapo kladlo především důraz na Příbylovu a Tvrzovu zpravodajskou činnost a nezabývalo se tedy obsazením pozice štábního důstojníka. Při hlubším vyšetřování zločinů ON proti Říši, které

⁶³ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. nepublikováno. Uloženo v NA.

⁶⁴ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806, Koncept přednášky Petra Nováka.

⁶⁵ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

⁶⁶ Archív bezpečnostních složek, Sign. 356-156-18, Podkladový materiál pardubické ON.

v průběhu druhé poloviny r. 1940 a pak r. 1941 probíhalo mimo území protektorátu (mj. v Dráždanech a v Lipsku), již však gestapo obžalovaného Příbyla považovalo za „ náčelníka štábu i zpravodajského důstojníka“⁶⁷ . Ten toto obvinění odmítl a dokonce se ve zvláštním dopise adresovaném z gollnowské věznice Lidovému soudu v Berlíně proti tomuto ohradil. Prohlásil, že jeho označování výše zmíněnými funkcemi v pardubické ON je přehnané, neboť jej nikdo do těchto pozic neuvedl a nikdo jej tak nikdy neoznačoval. Jeho role v organizaci byla podle něj menší a plnil jen drobné kurýrní úkoly pro svého bývalého dlouholetého nadřízeného plk. Tacla, kterého měl v obrovské úctě a jak prohlásil, „ pro nikoho jiného by nic takového nedělal“.⁶⁸ O tomto možná trochu alibistickém, ale musíme pochopit, že z hlediska obžalovaných odbojářů pochopitelném jednání, kdy se jednotliví obžalovaní pokoušeli co nejvíce snížit svou vlastní vinu a ulehčit tak jejich tresty, budu více mluvit dále.

V čem měl ale Příbyl pravdu je to, že jeho činnost pro organizaci byla poměrně krátká a rozhodně ne tak iniciativní jako činnost Tvrzova. Byl zřejmě jako vybraný štábní důstojník oficiálně „ mužem číslo 2“ hned za Taclem, nicméně jeho působení v roli zpravodajského důstojníka bylo spíše, jak se zmíním dále, omezeného rozsahu, a postupně přenechával zpravodajské úkoly špkt. Tvrzovi, který byl do ON začleněn zhruba o měsíc později než on. Tvrz byl také v mnohem intenzivnějším styku s představiteli ZVV v Praze a zpravodajskými důstojníky dalších KVV, především zpravodajcem Novákova štábu mjr. Peterou. Funkce zpravodajského důstojníka byla tedy od července 1939 postupně přenechávána Příbylem Tvrzovi; špkt. Příbyl se ostatně ve výpovědi zmiňuje, že s plk. Taclem počítali s Tvrzem jako s Příbylovým nástupcem.⁶⁹ Příbylovo působení i ve funkci Taclova štábního důstojníka a formálního zástupce pak skončila přijetím místa policejního šéfa v Pardubicích v polovině září 1939. Tvrz od té doby až do svého zatčení vykonával obě funkce, náčelníka štábu (a 2. muže KVV) a zpravodajského důstojníka, až do svého zatčení v únoru 1940, a do té doby rozvíjel velmi pestrou zpravodajskou činnost.

Právě zpravodajská činnost, spočívající především v získávání rozmanitých strategických informací a navazování dalších pro odboj prospěšných styků, byla v ON nejrozvinutější složkou jejího působení. Nicméně pro potřeby odbojové organizace bylo důležité i získávání různorodého materiálu nutného pro vojenskou úspěšnost případné

⁶⁷ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, . Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241 -2, Spis Příbyla.

budoucí vojenské akce proti Němcům, a proto Tacl zavedl (na základě modelu vytvořeného HVV) funkci zásobovacího neboli materiálního důstojníka. Mjr. Němec sdělil Taclovi někdy v průběhu června, že je v organizaci prováděno zásobování a vyzbrojování. Situace nebyla v tomto odboji příliš nakloněna. Po okupaci v půlce března 1939 a následném postupném likvidování československé branné moci totiž Němci důsledně dbali o odzbrojení útvarů bývalé republikové armády. Moc zbraní tedy nezbylo a ZVV tedy apelovalo na podřízené skupiny, aby získávaly zbraně, kde „ se dalo“.⁷⁰ Musely být tedy odchyceny zbraně, které vlastnilo civilní obyvatelstvo, např. lovecké pušky, revolvery atd. nemalou úlohu zde hrály i konexe a známosti mezi bývalými důstojníky československé armády. Tyto vazby mezi vojáky z povolání pochopitelně přetrvaly i po jejich odchodu do civilní služby a umožňovaly jim „ sondování“ a získávání informací, kde by se daly eventuálně získat případné zbraně a potřebný materiál. Rozvíjení kontaktů bylo důležité i mimo armádu, především v oblasti průmyslových podniků. Konkrétně v Pardubicích , jak budeme dále hovořit, byly klíčové vazby ON k známému místnímu záводу Explosia Semtín , zaměřenému na výrobu výbušných látek.

Pro tuto důležitou funkci materiálního důstojníka si vybral plk. Tacl (prostřednictvím špkt. Tvrze, který dotyčného znal jako kolegu ze 4. rychlé divize v Pardubicích) špkt. Karla Zadina. Tak jako byli zpravodajští důstojníci Tvrz a Příbyl napojeni na vyšší instance u ZVV v Praze, byl i Zadin v pravidelném kontaktu se šéfem materiálního oddělení štábu ZVV mjr. Vladimírem Taláškem. Není třeba říkat, že aktivita při shromažďování zbraní a střeliva byla pro odbojového pracovníka obzvláště nebezpečná a v případě odhalení vysoce trestaná. Zadin byl tedy jedním z 5 důstojníků pardubické ON – spolu s plk. Taclem, špkt. Tvrzem a Příbylem a mjr. Totuškem – exemplárně souzených Volksgesichtshofem (Lidovým soudním dvorem) v Berlíně v prosinci r. 1941.

Do štábu plk. Tacla bývá řazen i špkt. Jaroslav Skutil jako důstojník pro komunikaci a spoje či také jako „ propagační důstojník“⁷¹. Mezi důležité úkoly špkt. Skutila, v civilním povolání pracovníka pardubické pošty, patřilo zajištění stabilní komunikace mezi regionální organizací a velením v Praze. Skutil byl angažován v pokusu o navázání spojení s Prahou prostřednictvím vysílačky, kterou přivezl Příbyl z Prahy v srpnu 1939. Jak dále zmíním, tento pokus nebyl úspěšný. Jaroslav Skutil je důležitý i v jiných souvislostech. Kromě jeho činnosti spojovatelské byl totiž angažován i jako vůdce skupiny tzv. „ Cukrářů“. V popisu práce této

⁷⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 356-156-18, Podkladový materiál pardubické ON.

⁷¹ Tamtéž.

pro nacisty poměrně kontroverzní složky ON (mezi řádky můžeme vyčíst, že němečtí vyšetřovatelé byli náplní činnosti této skupiny až zhnuseni⁷²) byla „špinavá práce“, jak je často v obžalovacích spisech zmiňováno. Skupina se měla podílet na sabotážních akcích a intenzívně narušovat výkon německého válečného hospodářství prostřednictvím sabotáží v továrnách, průmyslových zařízeních a na železnicích. Nepřekvapí tedy, že někteří z těchto sabotérů byli zaměstnaní na železnici. Jejich činnost byla podle gestapa zaštiťována přímo štábem HVV a jejich skupiny tvořila samostatná oddělení KVV.

Dá se říci, že vzhledem k charakteru jejich práce bychom „Cukráře“ mohli nazvat i jako skupinu teroristickou. Náplní jejich práce totiž bylo i zastrašování či „eliminace“ tzv. nespolehlivých osob. O koho se jednalo? Jako nespolehlivé osoby byli systematicky evidováni především kolaboranti z řad Čechů, kteří se dali do služeb Říše. V materiálech gestapa čteme, že „tito tzv. Cukráři byli tvořeni třemi až čtyřmi osobami, které byly přímo pod vedením krajského komanda. Měli za úkol, na mimořádný příkaz krajského velení, mlátit Německé říši přátelské Čechy a přitom křičet. „Tu máš za to, že jsi přátelsky naladěn vůči Němcům“⁷³. Nejednalo se jen o kolaborující Čechy. Nacistům samozřejmě ještě více vadilo ohrožení bezpečnosti lidí německé národnosti ze strany této útočné skupiny. Ohlas vzbudila především zjištění o odbojářské evidenci německých úřadů, počtech vojenských posádek či dislokaci útvarů gestapa či Schutzpolizei (Ochranné policie), a také „obyčejných“ německých obyvatel protektorátu, kteří dávali nadměrným způsobem na odiv své sympatie k nacistickému režimu a naopak odpor ke starým prvorepublikovým pořádkům.⁷⁴ Tady už se do hledáčku odbojové skupiny dostávali Němci a jen myšlenka na ohrožení jejich zdraví či života byla pro nacistické vyšetřovatele a soudy naprosto nepřijatelná. Celá vážnost situace byla znásobena i rolí těchto „Cukrářů“ při případném převratu. Měli za úkol „zajistit“ tyto tzv. nespolehlivé osoby ještě před samotným převratem, zabránit jejich vměšování se do nadcházející situace a sehrát klíčovou úlohu při přebírání důležitých úřadů při opouštění protektorátu Němci.

Jak velkou důležitost a nebezpečnost přikládali nacisté „Cukrářům“ a jejich činnosti, myslím, demonstruje to, že ve všech výslechových protokolech gestapa s hlavními důstojníky KVV v Pardubicích byly otázky vyšetřovatelů kladeny na případnou známost obžalovaných s těmito „Cukráři“. Konkrétně ve výpovědích Tvrze a Tacla byli obžalovaní

⁷² Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1, Obžalovací spis Taclova štábu.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11, Obžalovací spis Taclova štábu.

dotazování na jména příslušníků této skupiny, Josefa Šilera a Evžena Zörklera⁷⁵. První ze jmenovaných byl Skutilův kolega, též poštovní úředník, druhý byl železničářem. Oba byli součástí Skutilovy sabotérské skupiny a byli pro odboj získáni v červnu Příbylem. Členem skupiny byl kromě Skutila a 2 těchto civilních pracovníků i por. Antonín Pulpán. Jednalo se o Skutilova vrstevníka (oba se narodili v r. 1910). Ten vystupuje v materiálech gestapa jako tajemný „Formánek“⁷⁶ a vlně zatýkání se mu v únoru 1940 podařilo ukrýt před zásahem nacistických represivních složek. Utéci se podařilo i špkt. Skutilovi do Anglie, kde však bohužel zahynul při leteckém neštěstí poblíž Peterborough.⁷⁷ Velení „Cukrářů“ předal Pulpánovi, který byl poté mjr. Peterou, zastupujícím nyní na nové pozici 2. garnituru ZVV pro Čechy, pověřen znovuvýstavbou rozbité východočeské organizace. Pulpán byl gestapem dopaden v říjnu 1941. Na místě je nutno podotknout, že v rámci východočeské ON nikdy k žádné teroristické či sabotážní akci „Cukrářů“ nikdy nedošlo (na rozdíl od jiných částí ON, např. v Praze) a všechny tyto plány zůstaly jen v teoretické rovině.

Naše vyprávění o osobách štábu vojenské organizace, který začal plk. Tacl vytvářet v Pardubicích na přelomu jara a léta, tímto rozhodně nekončí. Další, samostatné kapitoly, budou pojednávat o činnosti Tacla, Tvrze, Příbyla a Zadiny, která byla nacisty vyšetřována a je nesmírně zajímavá.

IV./3 Osobnosti Krajského vojenského velitelství v Pardubicích a jejich činnost

Plukovník Josef Tacl (1892- 1942)⁷⁸, in memoriam brigádní generál, určený jako velící důstojník Krajského vojenského velení (KVV) ON, byl bezesporu zajímavou postavou celého východočeského odboje. Podívejme se proto na jeho život před zapojením do odbojové činnosti na jaře r. 1939.⁷⁹ Tacl byl po rozpuštění armády druhé republiky v létě 1939 zaměstnán v civilní sféře jakožto úředník Živnostenského inspektorátu pro mzdové otázky v Pardubicích. Podle vlastní výpovědi se rodák z Nekoře, okres Žamberk, narozený jako nemanželský syn Anny Taclové, po absolvování učitelského ústavu v Poličce rozhodl pro dráhu kantora. První světová válka však změnila jeho priority a sotva dvacetiletý mladíček

⁷⁵ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, . Sign. 141-241-9, Tvrzova složka

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ BIČÍK, Zdeněk- NĚMEČEK, Jan. *Českoslovenští letci v Pardubicka ve druhé světové válce 1939-1945*. Pardubice, 1992. Východočeské muzeum.

⁷⁸ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 257. ISSN 231-6307.

⁷⁹ Dovolím si poznamenat, že v materiálech gestapa (sign. 141-241-11) obžalovaný Tacl tvrdí, že byl velitelem nelegální organizace od 1.5. 1939 až do 30.4. 1940, což je vzhledem k jeho zatčení 6.2. 1940 samozřejmě nesmysl, na svobodu se po 6.2. nikdy nedostal.

narukoval na východní bojiště. Po absolvování ženijního kurzu a získání četných zkušeností na východní frontě byl na sklonku války nasazen na italském bojišti. K učitelství se nevrátil a rozhodl se pro vojenskou kariéru. Více než dvacetiletá kariéra v armádě nového státu mu přinesla řadu zkušeností (byl i absolventem prestižní Vysoké školy válečné v Praze), zahraničních cest, kontaktů v armádních špičkách i na ministerstvu národní obrany. Podle hodnocení nadřízených⁸⁰ byl plk. Tacl vsutku příkladným důstojníkem a štáb armády ho oceňoval jako rozeného velitele, rozvážného, schopného nadchnout své podřízené a způsobilého jejich výchovy po stránce mravní a vojensko-technické. Tacl byl bodré povahy, s vrozeným smyslem pro humor, který však dovedl vhodně používat, ale současně byl velice disciplinovaný a ukázněný a neustále si rozšiřoval své vojenské vzdělání.⁸¹

Do Pardubic přišel plukovník Tacl r. 1937 a stal se velitelem místního 8. dragounského pluku. Mluvil plynule kromě mateřského jazyka francouzsky (ve Francii strávil jeden z výměnných pobytů na konci 20. let), a také německy, na rozdíl od kapitána Tvrze tedy nepotřeboval při výpovědi tlumočnicka.⁸² Byl římskokatolického vyznání. Jeho manželkou byla od r. 1932 Anna Zelníčková, s níž měl jediného syna Alexandra Tacla. Paní Taclová zemřela zhruba dva měsíce po manželově zatčení, 22.4. 1940, následovaná v letních měsících i Taclovou matkou, taktéž Annou. Z rozhovoru s vdovou po panu Alexanderovi Taclovi jsem se dozvěděl, že její manžel, který se v sedmi letech stal polovičním (a fakticky poté úplným sirotkem), byl posléze vychováván rodinou svého strýce, otcova mladšího nevlastního bratra, a trauma ze ztráty rodičů a válečných příkoří se s ním táhlo po celý život. Politicky angažován Josef Tacl nikdy nebyl, i když mezi řádky můžeme číst z jeho i z Tvrzova vyjádření nechut' obou vůdců pardubické ON ke „ starým politikům“ a „ starým politickým pořádkům“ a osobě exilového prezidenta Beneše. Jeho příslušnosti v Národním souručenství, ve kterém byla sdružena drtivá většina protektorátního obyvatelstva, nemůžeme přikládat většího významu.

V rozmezí od února do července 1940 byl Tacl vyslýchán gestapem mnohokrát. Nejprve na jaře lidmi komisaře Schulzeho v Pardubicích, a poté v létě vyšetřujícím soudcem Lidového soudu v Drážďanech. Když procházíme písemné prameny, odhalující postupné výpovědi obžalovaného, můžeme spekulovat a rozvíjet hypotézy, jakému strašnému tlaku byl vystaven. Již první výpověď ze 7. února, tedy den po zatčení Tacla a jeho nejbližších

⁸⁰ VÚA. Kvalifikační listiny důstojníků, kvalifikační listiny plk. J. Tacla.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

spolupracovníků, se obžalovaný ve své výpovědi svým vězňům „svěřuje“ se skutečně závažnými informacemi, které napomohly gestapu poodhalit základy celé rozsáhlé sítě pardubické a částečně i královéhradecké ON.⁸³ Můžeme samozřejmě jen odhadovat, jakému brutálnímu násilí a psychickému i fyzickému tlaku ze strany byli členové ON vystaveni. S časovým odstupem téměř tři čtvrtě století se můžeme pokusit vcítit do „kůže“ obžalovaných, mučených a později vězněných a popravovaných, ale toto vžití do jejich role skutečné není zcela možné. Faktem je, že Josef Tacl jako významný představitel organizace hlásící se k ozbrojenému boji proti německým okupantům, si prošel skutečně peklem a ohromný tlak jej donutil mluvit. Dal gestapu sice mnoho informací, které Němcům pomohly v likvidaci odboje, na druhou stranu ovšem nelze přehlédnout to, že Tacl v případě jmen příslušníků pardubické ON jmenoval prakticky pouze osoby zatčené spolu s ním na začátku února. Proto ve výpovědích najdeme opakující se jména štábních důstojníků Zdeňka Tvrze a Františka Příbyla, materiálového důstojníka Karla Zadiny, dále majitele nádražní restaurace Josefa Daníčka, kapitána Oldřicha Beneše, vysokomýtských odbojářů B. Kohouta a B. Závady, chrudimského kapitána Jansy ad. Tito muži byli zatčeni spolu s Taclem při velké razii 6.2. 1940 a řada z nich sdílela jeho osud po několik následujících dlouhých měsících. Výjimkou mezi důstojníky štábu KVV je radiokomunikační důstojník a představitel skupiny Cukrářů Jaroslav Skutil, jemuž se gestapu podařilo uniknout.

Tacl ve výslechu nacistům také poodhalil částečně i strukturu prakticky nezávislé královéhradecké organizace, jmenovitě se zabýval jmény Petra Nováka a Jana Petery, o čemž se budu zmiňovat dále. Při porovnání Taclovy výpovědi s paralelními výpověďmi Tvrzovými mě však nemohly nezaujmout rozdíly v podání obou spolupracovníků. Zatímco Tvrz strhl velkou část své osobní odpovědnosti za fungování organizace a její ilegální činnost na sebe⁸⁴, jeho velící důstojník jakoby postupoval opačně. V žádném případě nemáme morální právo posuzovat pohnutky jednání a důvody toho, co obžalované vedlo k tomu, že výpovědi byly koncipovány daným způsobem, nicméně v případě plukovníka Tacla poněkud přeci jen zarazí jakési jeho vzdávání se a přehazování odpovědnosti na druhé (což pochopitelně dotýčným přitěžovalo). Při pročítání výpovědi obžalovaného se ale čtenář téměř neubrání vnímání jisté míry alibismu, když se Tacl na nespočetných místech prakticky zříká osobní odpovědnosti za činnost odboje v regionu.⁸⁵ Obžalovaný tedy nejčastěji na otázky vyšetřovatelů týkající se sabotážní, zpravodajské či hospodářské činnosti nebo třeba uskladňování zbraní vyhýbá

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-9. Spis Tvrze.

⁸⁵ Tamtéž, Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

odpovědnosti a přenechává ji svým zástupcům a kolegům, Tvrzovi, Příbylovi či Zadinovi. Jeho výpovědi do jisté míry korespondují s těmi Tvrzovými, kde Taclův bývalý zástupce a zpravodajský důstojník naznačuje, že jeho velitel stavěl k činnosti skupiny minimálně od počátku podzimu 1939 rezervovaně a rezignoval na výraznější odbojovou činnost. Z obou příznání lze usuzovat, že někdy od září 1939 (Tacl uvádí jako zlomový moment, který ovlivnil jeho myšlení, německé tažení do Polska) plukovník Tacl přerušil už dosti pošramocené vztahy se ZVV v Praze a nepřijímal další rozkazy. Veškerou činnost pak za něj vykonával Tvrz. Pokud bychom nevěřili upřímnosti těchto tvrzení ze strany obžalovaných, můžeme se domnívat, že Tvrz svého velitele prostě „kryl“ a snažil se jej nějakým způsobem nedostat do ještě většího ohrožení života. V Tvrzově jednání bych tak viděl poměrně jasně pozitivní motivaci, či dokonce bohulibé pohnutky jak pomoci a nepřitížit spoluobžalovaným. V případě plukovníkově už jeho jednání tak jednoznačně vysvětlit nejde. Tacl si, ač už byl vystaven jakýmkoliv tlakům vyšetřovatelů, musel uvědomovat, že neustálé přehazování osobní odpovědnosti za různé úkoly ilegální činnosti ON na jeho kolegy musí těmto lidem u gestapa jen přitěžovat. Ve výpovědích také velice často vyšetřovatele upozorňuje, že si danou věcí „není jist“ a odkazuje je na jiného člena ON - Tvrze jako zpravodajského důstojníka či materiálního důstojníka Zadinu

Nepochybně zajímavé je pak vyličení vztahů mezi oběma vůdci obou KVV, v Pardubicích a Hradci Králové, Taclem a plukovníkem Novákem. Jejich vztahy bychom mohli označit jako vyhrocené, když Tacl na jednom místě dokonce velmi rázně přiznává, že Nováka neměl rád a nesouhlasil s jeho velením.⁸⁶Tacl se s Novákem poprvé setkal někdy na konci července, poté co jej o něm na informační schůzce informoval představitel KVV major Němec a vyzval jej k navázání osobního kontaktu. Oba plukovníci se tak setkali před Novákovým domem během Taclovy návštěvy Hradce spolu s majorem Totuškem a během dvouhodinové procházky si sdělili důležité informace. Výsledkem schůzky bylo především rozhodnutí, že oba krajší velitelé (byť oficiálně byl Novák podřízen Taclovu velení, nicméně fakticky už od jeho příchodu do Hradce se Hradecko vyvíjelo samostatně) budou nadále komunikovat prostřednictvím svých zpravodajských důstojníků (pro Taclův štáb to byl pochopitelně štábní kapitán Tvrz, pro Hradec Králové jak je známo major Petera). Novák zde také Tacla informoval o tom, že komunikuje s pražským ZVV ON osobně a slíbil, že bude získané informace poskytovat Taclovu štábu. Tacl sám ve výpovědi přiznává, že od ustanovení organizace a získávání nových členů v květnu a v červnu se do Prahy

⁸⁶ Tamtéž.

nevypravoval a přenechával tyto návštěvy svým podřízeným, převážně Tvrzovi. Zajímavé je, že v souvislosti s těmito cestami informoval Novák Tacla o nutnosti pořízení malého motocyklu pro usnadnění těchto cest. Tacl vzal tuto záležitost na vědomí a (zřejmě přes Františka Příbyla, který byl v té době stále ještě Tvrzovým předchůdcem na pozici zpravodajského důstojníka a „spojky“ s Prahou) požádal pražské přátele o poměrně vysokou částku 10 000 korun. O finančních rezervách plukovníka Tacla budeme ještě hovořit dále, tady bych jen zmínil, že Novák si dle Tacla vyzvedl výše zmíněnou částku a vzal si z ní 3000 korun. Taclovi předal tedy 7000 korun. Novákovi ovšem peníze na koupi motorčky nestačily, a proto požádal v září KVV v Pardubicích o další finanční příspěvek. Tacl přiznává, že přes zprostředkovatele (pravděpodobně jím byl Příbyl či Tvrz) poprosil pražské velení o další peníze, tentokrát 5000 korun, které předal Novákovi do Hradce.⁸⁷

Celou tuto záležitost jsem zmínil především jako jistou ilustraci dvou věcí. Za prvé je to fakt, že ač Tacl před gestapem bagatelizoval svůj vliv na organizaci, tento vliv nebyl jistě malý a plukovník měl konexe, které mu umožňovaly získávat pro KVV nemalé prostředky. Za druhé berme případ jako ukázkou toho, že ačkoliv se v literatuře⁸⁸ často mluví o faktickém oddělení hradeckého kraje od Taclovy organizace a jen formální příslušnosti k němu po Novákově příchodu do Hradce, nemusí být tato teorie úplně přesná. Koneckonců o formální vazbě Novákova štábu k Pardubicím předcházející líčení nevypovídá. Alespoň tedy dokazuje, že ve finančních otázkách Novák potřeboval pomoc či zprostředkování Pardubic a právě finanční otázky jsou pro fungování jakékoliv organizace klíčové, tudíž byl na Taclovi závislý. Navíc se událost odehrála podle Taclovy výpovědi někdy v půlce září 1939, tedy v době, kdy Tacl tvrdil, že se již do záležitostí organizace a vztahů mezi jednotlivými stupni nepletl a nevyvíjel už de facto žádnou činnost (čímž si dosti protičečí, protože získávání peněz od ZVV pro velitelství v sousedním regionu poměrně významnou činností bylo).

Je třeba také zmínit, že jistá snaha zachránit se před tvrdými tresty je znát z postupů obou, Tacla i Tvrze. Oba důstojníci se poněkud váhavě stavějí k otázce tzv. mobilizačního příkazu⁸⁹, se kterým nesouhlasili. Oba obžalovaní totiž tvrdí, že jedním z cílů ilegální organizace bylo vytvoření vojenské diktatury, která měla zabránit „návratu starých politiků a starých pořádků“ (jmenovitě tyto staré politiky zastupuje Edvard Beneš). Tvrzení, že organizace „neměla nic proti Němcům“ či že se snažila dosáhnout „pokojného předání

⁸⁷ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Spis Taclova štábu.

⁸⁸ VIZ např. BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

⁸⁹ VIZ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Spis Taclova štábu.

protektorátu z německých rukou“ se ve vyšetřovacích spisech vyskytují často. Je možné si představit něco jiného než pokus obžalovaných o zmírnění důsledků jejich činů pod tímto „pokojným předáním protektorátu“? České země byly naprosto nepokrytě okupovány, prezident Emil Hácha a vláda druhé republiky svěřily osud těchto zemí do rukou Vůdce, a tudíž jakýkoliv pokus o změnu tohoto uspořádání nebyl ničím jiným než rebelií. Toto „předání“ či „vyklizení“ protektorátu je zasazeno do širších mezinárodně-politických souvislostí. Po neuskutečněné pomoci váhavých a liknavých československých západních spojenců v době tzv. mnichovské krize,⁹⁰ anšlusu sousedního Rakouska⁹¹ a likvidace posledních zbytků samostatného státu Čechů a Slováků v březnu r. 1939 se totiž zraky lidí, kteří se nebyli schopni smířit se stávající situací, obrátily logicky směrem na Východ. Dnes už můžeme jen spekulovat a rekonstruovat tvrzení obviněných, že v období od vzniku protektorátu až do srpna r. 1939, kdy byl podepsán legendární pakt sovětsko-německý,⁹² kalkulovali s tím, že se SSSR a nacistické Německo v rámci širší dohody domluví i na dalším držení protektorátu Německem. Příslušníci ON gestapu tvrdili, že zpravodajské informace z Prahy počítaly s tím, že takováto smlouva je skutečně na spadnutí a že Rusové se (můžeme spekulovat, že tomu tak bylo na základě předcházející spojenecké smlouvy s ČSR z r. 1935 - nutno si ovšem uvědomit, že tato dohoda byla zasazena do širšího rámce spolu s jinou dohodou francouzsko-československou⁹³) s Němci chtěli domluvit na „vyklizení protektorátu“ (ve výpovědích velmi často užívané spojení). Toto vyklizení protektorátu mělo proběhnout v klidu a mírovou cestou. Tacl se dále zmiňuje, že tyto spekulace vzaly za své právě na konci srpna 1939 dohodou sovětsko-německou, která posléze vykryštovala v proslulé přepadení Polska nacistickým Německem (a o 16 dní později i druhým signatářem paktu – SSSR), což jak známo v důsledku vedlo k vyhlášení války Německu západními zeměmi a ke světové válce. Během následujících 14 dní od zahájení války mezi nacisty a Západem (3. září) až do přepadení Polska z východu SSSR (17. září) se dle Taclovy výpovědi změnil názor odbojové skupiny ON na další vývoj. Tacl tvrdil, že se SSSR se nadále nepočítalo, nicméně doufali, že rychlá konfrontace mezi Hitlerem a Západem by mohla přinést ovoce i pro otázku obnovy československé samostatnosti.

⁹⁰ Mnichovská dohoda o uspořádání československo- německých hranic a předání pohraničních území Říši byla podepsána 30. 9. 1938. VIZ ČELOVSKÝ, Boris. *Mnichovský syndrom*. Praha, 1997. ISBN 80-238-1177-0 / 8023811770.

⁹¹ Připojení Rakouska k Říši se uskutečnilo 12. března 1938.

⁹² Pakt Ribbentrop – Molotov byl podepsán 23. srpna 1939.

⁹³ Jedná se o smlouvu, která byla uzavřena z důvodu obrany před vzrůstající agresivitou Německa 16. května 1935 a týkala se vzájemné pomoci v případě útoku Německa.

Sám Tacl přiznává, že ZVV organizace samo přesně nevědělo, jakým způsobem má tato obnova samostatnosti proběhnout. Jen v jistých konturách prý bylo naznačeno, že záruku obnovy státní samostatnosti by (z našeho pohledu samozřejmě nelogicky) mohlo přinést drtivé vítězství nikoliv Západu, ale Německa. Pokud by toto vítězství Německa nebylo drtivé, ale došlo by k příznivým podmínkám pro jednání, mohlo by prý dojít k situaci, kdyby Velká Británie a Francie u jednacího stolu nabídli Německu výměnou za samostatnost protektorátu navrácení bývalých německých kolonií, ztracených po první světové válce. O jaké konkrétní kolonie se mělo jednat, není uvedeno, stejně jako o jakou formu autonomie Československa a s jakými garancemi by se mělo jednat. Poté, co se „polské tažení“ změnilo v bleskovou válku a v úvahu nepřípadala dohoda o uspořádání a formě autonomie ani mezi Německem a Východem, ani mezi Němci a Západem, podle Tacla vyhasly veškeré naděje na příznivé vyřešení československé otázky a tím pádem ztratila na významu i činnost ilegální organizace, již Tacl právě od zmíněného období, tedy od poloviny září, postupně ukončoval.

Jakým způsobem vyložit ona odvážná tvrzení o cílech organizace s ohledem na mezinárodní souvislosti z výpovědi, které jsem v předcházejících řádcích interpretoval? Tacl a ostatní si odporují a protirečí hned v několika směrech, nejvíce se však nechce věřit, že by se organizace spoléhala (pokud, a to zdůrazňuji, by se skutečně snažila o obnovení státu cestou dohod mezi velmocemi) na dohody Němců se Západem, když na jiných místech obžalovaní dali najevo své jasné opovržení západními mocnostmi, jež považovali za „mnichovské zrádce“.⁹⁴ Úvahy o hypotetické intervenci SSSR jsou více pravděpodobné, byť můžeme předpokládat, že Stalinovi v zájmu dobrých vztahů s Německem, s nímž se chystal podepsat „historickou“ smlouvu, na osudu Československa pramálo záleželo. Jisté vzhlížení k SSSR (který byl po vyloučení zdiskreditovaných západních mocností jedinou mezinárodní silou, k níž se mohly československé zraky upírat) tu nepochybně bylo, když vezmeme v potaz výpovědi, podle nichž měli členové ON od velení v Praze jako jeden z úkolů sledovat chování českých komunistů a jejich vazby na SSSR, případně i ohlasy na vývoj mezinárodní situace, jež plynuly k českým komunistům ze SSSR. Nicméně je třeba si uvědomit, že i když jisté naděje odbojářů na zapojení bolševiků do situace v okupovaném Československu tu byly, tak je pochopitelné, že se stále ještě nacházeli v létě 1939, kdy byla situace ještě diametrálně odlišná než v létě 1941.⁹⁵ Je třeba dodat, že právě vojáci z Obrany národa – nikoliv ovšem na regionální úrovni, ale prostřednictvím pražského ústředí – navázali již v létě 1940 spolupráci

⁹⁴ VIZ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1, Spis Taclova štábu.

⁹⁵ 22.6.1941 došlo k přepadení SSSR Wehrmachtem.

se zástupci sovětské zpravodajské služby, jež se opírala o tehdejší sovětský generální konzulát v Praze.⁹⁶

Zajímavá jsou také vyjádření, jakým způsobem si ON podle Tacla představovala vyklizení oblasti protektorátu v případě úspěšného mezinárodního tlaku na Německo. Tacl ve výpovědi zdůraznil, že převzetí moci v protektorátu jednotkami ON mělo nastat poté, co by Wehrmacht a nacistické správní orgány započaly jeho opouštění. Tato vojenská správa by dbala na rozvážné a poklidné předání moci z rukou nacistických orgánů a především by zajistila, aby nedocházelo k útokům a násilnostem na německém obyvatelstvu. Dnes víme, podle dalších výpovědí a dalších pramenů, že ON byla pochopitelně vojenskou odbojovou organizací, jejímž cílem nebylo nic jiného než obnova samostatného státu a jeho osvobození z nacistického jha, jež nešlo rozhodně provést žádným mírným způsobem a bez ostré konfrontace a boje s Němci. Koneckonců ani plánované prostředky úspěšného odboje (sabotáže, seznamy nepohodlných osob, kontrola komunikací, mobilizace jednotek ON i dalších vojáků či plánované aktivity „cukrářů“) nevypovídaly nic o smírném řešení problému, ale o ozbrojeném a tvrdém boji okupované země proti agresorům. Tudiž musíme říct, že výpovědi, ať už Josefa Tacla či ostatních, mají sice velkou vypovídací hodnotu (tlak vězňitelů byl obrovský, a tak ve výslechových protokolech najdeme skutečně zásadní informace a přiznání), nicméně ne vypovídají absolutní. Mluvit o alibismu vězňených by bylo nemístné a pokrytecké vzhledem k peklu, které při nacistických výsleších podstoupili, nicméně je pochopitelné, že protokoly obsahují spoustu smyšlenek, přibarvování a lží, pomocí nichž chtěli obžalovaní své vyšetřovatele alespoň trochu obměkčit a zmírnit tak očekávané kruté následky své odbojové činnosti. V případě J. Tacla můžeme mezi řádky vidět jeho snahu ukázat vyšetřovatelům, že cíle organizace nebyly militantní a ostře protistátní, nýbrž počítali s budoucím vývojem a řešením kompromisním pro všechny zúčastněné. Nacisté tyto argumenty, či spíše pseudoargumenty, vyslychaným důstojníkům pochopitelně neuvěřili.

Plukovník Tacl byl dle vlastních slov uveden do organizace někdy v květnu r. 1939. Při návštěvě Prahy, kde zajišťoval zabezpečení vojáků svého pluku při jejich přechodu do civilní sféry, se setkal poprvé s plukovníkem Kudláčkem z pražského velení.⁹⁷ Výsledkem setkání bylo Taclovo zasvěcení do organizace, která (jak mu prý Kudláček zmínil) neměla za

⁹⁶ BENČÍK, Antonín- KURAL, Václav. *Zpravodajové generála Píky a ti druzí*. Praha , 1991,s. 11. ISBN 80-7032-481-3.

⁹⁷ Po válce povýšený div. gen. Čeněk Kudláček sepsal o počátcích odbojové činnosti Obrany národa zprávu pod názvem *Vojenský domácí odboj – Obrana národa*, nicméně tato zpráva se vztahuje obecně k činnosti této organizace a o Taclově či Novákově organizaci ve východních Čechách se nezmiňuje. VÚA, nezpracovaný materiál.

úkol násilné operace vůči Německu. Kudláček dále řekl, že pro Pardubice nemůže Tacl počítat s místním generálem Dvořákem,⁹⁸ načež Tacl odvětil, že jej to nepřekvapuje vzhledem ke generálově neoblíbenosti a nespolehlivosti. Na schůzce bylo nadneseno, že oba kraje, odpovídající Oberlandrátům Hradec Králové a Pardubice by měly tvořit jeden celek, což, jak víme, během krátké doby přestalo odpovídat skutečnosti. Dále již na této první schůzce padla první zmínka ohledně organizačních otázek a personálního obsazení. Tacl osobně byl pověřen nejen výstavbou KVV Pardubice, ale byl kvalifikován i pro vedení okresu Pardubice. Tvrdil, že později, během schůzky s Novákem v červenci, nabídl velení OVV v Pardubicích majoru Totuškoví, který mu dělal šoféra. Totušek prý nabídku po menším váhání přijal, nicméně záhy změnil názor a funkce se neujal. Druhá volba – štábní kapitán Oldřich Beneš – nepřipadal v úvahu kvůli tomu, jak jsem již zmínil, že dotyčný „holdoval alkoholu a příliš mluvil“.⁹⁹ Místo šéfa OVV Pardubice tak zůstalo až do zatčení odbojářů neobsazené, respektive se prolínalo s Taclovou funkcí šéfa KVV.

Pro oblast OVV Vysokého Mýto byl doporučen Taclovi jako velitel plukovník Bohuslav Závada. Ing. Závada se však později přestěhoval do Hradce Králové, kde učil na Průmyslové škole stavební. Velení postupně předal majoru Bohuslavu Kohoutovi, nicméně i krátké působení plukovníka Závady v organizaci umožnilo gestapu z něj později udělat jednu z hlavních obětí a odsoudit jej k nejvyššímu trestu. Pro Chrudim si Tacl vybral svého dlouholetého známého, štábního kapitána K. Jansu, kterého do organizace zasvětil během náhodného setkání v Pardubicích. Nutno podotknout, že Tacl tvrdil, že se sice podílel na vytvoření sítě okresních velitelství, nicméně další vytváření sítě spolupracovníků již bylo prací jím vybraných okresních velitelů. Okres Chotěboř měl také původně spadat pod Pardubice, nakonec jej ale Tacl předal KVV Praha-západ. Okresy Kolín a Jičín měly mít původně také příslušnost k Taclovu velitelství, ale postupně se staly součástmi jiných celků (do velení okresu Kolín byl dosažen jistý major, na jehož jméno si Tacl nevzpomněl¹⁰⁰). Vazby Hradce Králové a Pardubic, resp. organizační nezávislost Hradce od července 1939 byly již zmíněny. V Kolíně se zhruba 6 týdnů po první schůzce Tacl setkal s dalším představitelem pražské organizace, později obvyklou „spojkou“ ZVV k Taclovu štábu, majorem Hynkem Němcem. Při tomto rozhovoru se jednalo převážně o výběru Taclova štábního důstojníka, který by byl mobilní a současně schopný vykonávat zpravodajskou

⁹⁸ Nepodařilo se mi v pramenech dohledat, o kterou osobu se jedná.

⁹⁹ VIZ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Spis Taclova štábu.

¹⁰⁰ Šlo o plk. Josefa Buršíka, který na Kolínsku zformoval KVV v Kolíně. Buršík byl zatčen gestapem 23. 2. 1940 a 26. 8. 1942 odsouzen k trestu smrti. VERNER, Břetislav, *Vzpomínky na práci v kolínských organizacích Obrany národa*, in: Zdeněk Jelínek, *Vzpomínky na okupaci*, díl I., Kolín 1986, bez ISBN, s. 156-157.

činnost. Po návratu do Pardubic se pak v dragounských kasárnách Tacl setkal se štábním kapitánem Příbylem, kterého získal pro tuto funkci. Jak již bylo zmíněno, Příbyl byl v následujících měsících nahrazen aktivnějším kapitánem Tvrzem. Na další schůzku s Němcem v Kolíně, která se konala někdy v půlce července, pak Tacl vzal svého nového informačního důstojníka. Němec je seznámil s nutnými úkoly, především získávání taktických zpráv, informací o přesunu německých vojsk, náladě obyvatelstva či soužití obou etnik, Čechů a Němců. Taclův rodící se tým měl za úkol také získávat informace o německých úřadech v regionu, ať už to byla správa Oberlandrátu, služebny gestapa, obvodní soud či pořádková policie (Schutzpolizei). Tacl ve výslechu přiznal, že osobně sledoval německé vlaky, které projížděly Pardubicemi. Při jedné takové evidenci plukovník odhadnul, že železniční trasa vedoucí přes Pardubice přijala 120 vlaků. Normální železniční doprava před okupací činila 40–60 vlaků, z toho Tacl odhadoval, že přes Pardubice přijelo 60–80 německých transportů.¹⁰¹

Úkoly ON byly skutečně rozmanité. Plukovník Tacl sledoval také průmyslovou aktivitu v dané oblasti. Informoval Prahu, že Fantovy závody¹⁰², stejně jako Mlýny Prokop jsou plně zaměstnány. Synthesia, závod na výrobu výbušnin, vykonávala také permanentní činnost (Tacl se zmiňuje, že semtínská Synthesia pracovala „pro Rusy“. Hlášení o průmyslové činnosti pardubických podniků podával do Prahy někdy na podzim r. 1939, je tedy možné, že v rámci spojení mezi SSSR a Německem byly výbušné látky skutečně poskytovány Sovětskému svazu). Továrna na letadla v Chocni vyřizovala zakázky na letadla z Německa a i továrna na munici v Poličce pracovala „naplno“. Gestapo pochopitelně nejvíc zajímalo vyzbrojení organizace. V září 1939 byl Tacl vyzván majorem Taláškem z Prahy, aby informoval centrálu o stavu zbraní v regionu. Po zřízení protektorátu bylo nařízeno, aby byly všechny zbraně v českých rukou vydány německým úřadům, včetně pušek-ručnic užívaných bezpečnostními složkami. Proto to byly převážně lovecké zbraně, které zůstaly v českých rukou. Při prvním hlášení v září uvedl Tacl pražské centrále 600–800 těchto loveckých zbraní v oblasti, o měsíc později při druhém hlášení byl vzhledem k určitým „nespolehlivým“ žvlům střídmejší a uvedl již počet 600 kusů. Tacl poukazoval na to, že Skutil měl v Chotěboři k dispozici určité množství ručních granátů (2 bedny o 36 kusech) a plk. Novák v Hradci prý tvrdil, že má 2 lehké kulomety. Podle Skutila měly být bedny s granáty ukryty i v evangelickém kostele v Pardubicích, ale to označoval plukovník jako dotyčného

¹⁰¹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

¹⁰² Dnešní podnik Paramo- firma na zpracování nafty a zkapalněných ropných plynů.

„fantazii“.¹⁰³ Jinak ale plk. Tacl tvrdil, že v otázce zbraní je informován velmi povrchně a poukazoval na své podřízené, kteří měli větší přehled než on (např. materiálový důstojník kapitán Zadina).

Gestapo zajímalo také financování organizace. Tacl dostával od ZVV nemalé finanční částky na provoz organizace a uhrazování služebních cest. Často je také sdílel se sesterským KVV v Hradci. Při rozhovoru s mjr. Němcem v Kolíně obdržel 10 000 korun. Počátkem srpna 1939 pak Němec vyhledal plukovníka v jeho bytě v Pardubicích. Nenašel jej, nicméně předal jeho tchýni v uzavřené obálce dalších 5000 korun. Jak jsem již zmínil dříve, v polovině srpna požádal plukovník Novák Pardubice o zprostředkování 10 000 korun na koupi motocyklu. Tacl využil svého zpravodajského důstojníka a Novák si tak při návštěvě Prahy mohl vyzvednout tyto peníze. V Pardubicích pak předal 7000 Taclovi, zbylé 3000 korun si ponechal. Jelikož mu peníze na úhradu nákladů nestačily, poprosil Novák o další peníze. Tyto peníze – tentokrát 5000 korun – dovezl Taclovi zprostředkovatel v září 1939 z Prahy a plukovník je pak předal Novákovi. Peníze získané od Němce, tedy 15 000 korun, nechal Tacl uložit u známého, hospodského Daníčka v nádražní restauraci v Pardubicích. ZVV nepožadovalo za tyto peníze žádné vyúčtování. Tacl si za peníze plánoval pořídit motorku pro plnění služebních cest.¹⁰⁴ Peníze byly zabaveny gestapem. Bez dopravních prostředků ale velitel pardubické ON nezůstal. Krátkou dobu poté, co si Novák pořídil motocykl, se Tacl dotázal přes Příbyla pražského velení, zda by mohl dostat k dispozici malý vůz. Příbylovi bylo odpovězeno kladně a vůz značky Tatra dostal. Automobil převzal od podplukovníka Reše a přivezl jej do Pardubic. Podle Tacla bylo auto zaparkováno v boxu garáže, která se nacházela vedle hotelu Mexiko v Pardubicích. Tacl přiznal, že za volantem neseděl do té doby už téměř dlouhých 15 let a musel proto ujet několik „cvičných“ okružních jízd, aby se do řízení znovu dostal.¹⁰⁵

Zmínili jsme nařízení pražského ústředí organizace, že členové ON měli vejít v kontakt s komunisty. Komunisté představovali prostředek jakéhosi navázání spojení a sondování, jakým způsobem by se SSSR stavěl k otázce znovuoobnovení ČSR. Podle Tacla byla komunistické proveniencí i vysílačka (složená z 2 komponent – vysílač a přijímač), kterou přivezl do Pardubic někdy v prvních zářijových týdnech z Prahy. Tacl nařídil převezení tohoto zařízení kapitánu Jansovi do Chrudimi. Zařízení mělo sloužit k zabezpečení

¹⁰³ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

stálé komunikace s Prahou, nicméně jak se ukázalo, přístroj trpěl jistou závadou. Přijímač byl pak v Pardubicích gestapem zabaven, vysílač nebyl nikdy nalezen.¹⁰⁶ Co se týče komunikace Tacla jako krajského velitele s Prahou, tak neocenitelní byli samozřejmě zpravodajští důstojníci, kteří navštěvovali Prahu a shledávali se zde se zástupci ZVV (nejčastěji Němec) a dalšími zpravodajskými důstojníky jiných KVV. Tacl sám Prahu nenavštívil od června, kdy tyto cesty výhradně přenechával Příbylovi a posléze Tvrzovi. Tím se zásadně lišil od Nováka, který naopak cesty do Prahy podnikal velice často. Kromě ústní komunikace vydávala Praha také písemné instrukce, tzv. D-rozkazy. Tyto instrukce vycházely podle Tacla nepravidelně, tak 1-4krát do měsíce, a k přečtení mu je do Pardubic předávali informační důstojníci. Tacl je pak nechával přes Příbyla a Tvrze dále předat do Chrudimi a Vysokého Mýta. Od září 1939, kdy Tacl odmítl dále pokračovat v činnosti, prý tyto operační rozkazy ani nečetl a dokonce je fyzicky likvidoval. Obžaloba později Taclovi toto přičetla na vrub, že se takto zbavoval kompromitujícího materiálu. Plukovník tvrdil, že jeho spory s ústředím organizace rostly, obzvláště poté, co dal najevo svůj názor, aby skupina v zájmu bezpečnosti utlumila činnost.

Pohár trpělivosti přetekl 6. října 1939, kdy mu Tvrz z Prahy přivezl mobilizační rozkaz. Tacl tvrdil, že se nad tímto příkazem zděsil, když v něm přečetl slovo převrat (který měl proběhnout v případě vítězství západních velmocí). To pro něj prý byla pověstná poslední kapka, která znamenala rezignaci na další ilegální činnost.¹⁰⁷ Dále s organizací nechtěl mít nic společného, odmítl vyhovět příkazům velení a jmenovat v kraji důstojníka odpovědného za mobilizaci. Nelíbil se mu ani plán, který počítal v případě převratu s výměnou eventuálních německých rukojmí za zhruba 40 000 Čechů nasazených v Říši. Operační rozkazy již dále nečetl a jak sám tvrdí, „kdykoli se u něj s tím zastavil Tvrz, tak jej vyhodil“. Taclovi vyslychající také vytýkali jeho zaštitění operací „Cukrářů“. Tacl se od nich distancoval, nebo se o to alespoň pokusil (to je logické, „cukráři“ koneckonců měli provádět sabotážní operace a zastrášovat, či v krajním případě dokonce likvidovat německé obyvatelstvo). Z „cukrářů“ osobně znal Skutila, který byl jeho radiokomunikačním důstojníkem, a Formánka. Tacl přiznal, že dal Skutilovi k dispozici 300 korun, a to na opravu přijímače, odmítl tedy, že by podporoval teroristické akce či jejich přípravu.¹⁰⁸

Z předcházejících odstavců by čtenář mohl dojít k tomu, že výpovědi Josefa Tacla jakoby představovaly prohlášení muže, který byl zastrášen a zahrán do kouta, a tudíž řekl

¹⁰⁶ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-2. Spis Příbylův.

¹⁰⁷ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

¹⁰⁸ Tamtéž, Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

gestapu, co chtělo slyšet. To je nepochybně pravda, ale v žádném případě nic odsouzeníhodného – Tacl, Tvrz a další byli čelní představitelé v podstatě zločinecké a protistátní organizace, tudíž bylo jasné, že jim mučitelé z řad gestapa věnovali mimořádnou pozornost. Ano, na některých místech vidíme jakési přehazování odpovědnosti od jednoho odbojáře k druhému, ale to je přirozený důsledek chování lidí ve vypjaté situaci pro nás nepochopitelné. V žádném případě to ovšem nesnižuje jejich hrdinství a odvahu postavit se útlaku. J. Taclovi jeho osobní odpovědnost za ilegální činnost neušla. Gestapo jej po dalších výsleších, od června 1940 prováděných již v německých Drážďanech, považovalo za plně odpovědného za vedení ilegální činnosti. Zdůrazňovalo, že měl ve veřejném životě „vynikající postavení“, vyzdvihovalo jeho skvělou důstojnickou kariéru, nacionalistické smýšlení i konexe ve špičkách armády a na bývalém ministerstvu národní obrany. Na základě svých vojenských kvalit a výborného vzdělání si musel být Tacl jistě vědom, co dělá. Gestapo zdůrazňuje, že již jen samotný fakt, že příkazy přicházející ze ZVV zničil nebo nechal zničit, ukazuje na vysoký stupeň jeho smyslu pro protistátní činnost a uvědomění si závažnosti a rizik jeho jednání. Gestapo nevěřilo Taclovým zástěrkám, kdy tvrdil, že o řadě věcí neví nic konkrétního, a podle něj zadržoval některé informace. Dále nacisté tvrdí, že „jako šikovný taktik se Tacl ve svých výpovědích očišťuje tak, aby mu některé prohřešky nemohly být vytýkány“.¹⁰⁹

Činnost špkt. Zdeňka Tvrze, zpravodajského důstojníka a šéfa Taclova štábu, byla skutečně rozsáhlá. Prakticky nikdo jiný z námi studovaných odbojářů východních Čech nevyvíjel tak rozmanitou aktivitu především v oblasti zpravodajské, při získávání informací a navazování kontaktů jak s dalšími stupni samotné organizace ON, tak jiných spolupracujících odbojových skupin. Stejně jako jeho kolegové, velitel pardubické skupiny plk. Tacl a důstojníci jeho štábu špkt. Příbyl, Zadina a mjr. Totušek, si i Tvrz prošel peklem nacistického vyšetřování a mezi lokalitami jeho věznění tak nalézáme Pardubice, Drážďany, Lipsko a Gollnow v Zadních Pomořanech. Mezi Tvrzovým zatčením v únoru 1940 a vynesním rozsudku smrti v prosinci 1941 uběhlo 10 měsíců, což byla dlouhá doba na to, aby si gestapo a nacistické vyšetřující orgány na obžalovaném „smlsli“ a vedli proti němu vyšetřování ze všech možných úhlů. Tvrzova složka z doby jeho vyšetřování je skutečně zajímavým souborem pramenů.¹¹⁰ Jaká je vypovídací hodnota těchto dokumentů? Především nám dává vědět, jak významná byla pro gestapo a další represivní orgány nacistické správy činnost

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

obžalovaného. Pokud bych měl parafrázovat pasáže závěrečné zprávy gestapa, která je součástí zmíněné složky dokumentů, tak Němci sami ocenili Tvrzovu „aktivitu a energii, kterou organizaci věnoval, obzvláště poté, co činnost jeho nadřízeného, plukovníka Tacla, poněkud opadla“.¹¹¹ Gestapo v podstatě vyzdvihlo klíčovou roli obžalovaného, který z povahy své funkce plnil nejrozmanitější úkoly a podílel se na rozsáhlé činnosti proti Říši. K onomu „opadnutí“ či „ochromení“ Taclovy aktivity se ještě dostaneme, jednalo se pochopitelně o relativní záležitost, způsobenou četnými vazbami mezi jednotlivými stupni hierarchie organizace a v neposlední řadě také Taclovou snahou o co největší opatrnost a nenápadnost, která by zabránila drastickým následkům prozrazení. Výpovědi obžalovaného (postupně „aktualizované“ v horizontu zhruba 1,5 roku) byly pro gestapo velice důležitým zdrojem informací nutných k rozkrytí a odhalení sítě ON v regionu. I z dnešního pohledu jsou tyto výpovědi cenným materiálem pro nastínění především spleťtých vazeb mezi členy organizace, a to z pohledu Z. Tvrze, který byl aktivním subjektem mnoha těchto vazeb (byť relevantnost těchto výpovědí je vzhledem k nátlakovým metodám použitých represivními orgány zpochybnitelná).

Život špkt. Tvrze není předmětem tohoto bádání. Proto bych pár slovy jen přiblížil údaje uvedené v materiálech gestapa. Tvrz se narodil 4. 10. 1902 ve Velké Lhotě¹¹² manželům Josefovi a Antonii Tvrzovým (podle jeho výpovědi bydleli jeho rodiče v r. 1940 v Praze). Tvrz si r. 1939 vzal za manželku Aloisii Filipovou. Do hodnosti štábního kapitána se dopracoval během sedmnáctileté služby v československé armádě, která trvala od října 1922 až do července r. 1939. Poslední den tohoto měsíce totiž znamenal formální likvidaci armády zaniklého československého státu. Jeho služební záznamy jsou „ bez škraloupu“ a byl hodnocen jako výborný důstojník. Jeho nadřízení oceňovali především jeho „píli, neúnavnost, práci s chutí a houževnatost“¹¹³ Podle prostudovaných materiálů o činnosti pardubické ON, kde Tvrz skutečně vynikal obrovskou aktivitou, si tróufám říct, že toto hodnocení je skutečně příznačné i pro jeho odbojovou činnost v prvním roce okupace. Tvrz, velmi dobrý, zkušený a rutinovaný jezdec, se velice osvědčil i při výjimečných situacích a v době mobilizace.¹¹⁴

Jeho posledním umístěním byla pozice náčelníka štábu u velitelství 4. rychlé divize v Pardubicích, kde žil od r. 1936. Jeho kolegou na tomto posledním služebním umístění pro československou armádu byl pozdější materiální důstojník pardubické ON – špkt. Karel

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Dohledáním jsem zjistil, že se jedná o malou obec v okrese Jindřichův Hradec.

¹¹³ VÚA. Kvalifikační listiny důstojníků, kvalifikační listiny Z. Tvrze.

¹¹⁴ Tamtéž.

Zadina. V září r. 1939 nastoupil na školení, trvající až do listopadu téhož roku. Na základě tohoto školení pak mohl před Vánocemi nastoupit na místo komisaře pro zemědělství na pardubickém okresním úřadu. Tvrz, vyznáním příslušník Jednoty bratrské (nebo v té době tzv. Evangelické církve bratrské) však v této době paralelně započal rozvíjet odbojovou činnost. Podle svých doznání navázal Tvrz kontakt skutečně se spoustou bývalých vojáků z povolání.¹¹⁵ Tato jeho schopnost navazování kontaktů se jistě zamlouvala J. Taclovi, když si jej někdy na začátku léta r. 1939 vybral jako svého zpravodajského důstojníka. Tvrzův podíl na získávání „spolehlivých“ lidí, bývalých aktivních či v době likvidace armády již jen záložních vojáků československé branné moci byla vskutku obdivuhodná. Podílel se na vytváření struktury Krajského vojenského velitelství (dále jen KVV) ON v Pardubicích i na vytváření dílčích velitelství okresních. Významné byly jeho vazby na KVV v Hradci, které se vyprofilovalo jako prakticky nezávislé, leč podle původního uspořádání na Pardubicích formálně závislé. A v neposlední řadě spočíval Tvrzův význam v jeho častém kontaktu s představiteli Zemského vojenského velitelství (ZVV) při jeho frekventovaných návštěvách Prahy. Podle zprávy Vrchního lidového soudu v Berlíně se uskutečnilo 7 takovýchto schůzek Tvrze a dalších štábních důstojníků ON, vždy pod záštitou majora Němce z pražského velení.

Ve svých výpovědích Tvrz tvrdí, že se stal členem ON někdy na přelomu měsíců června a července v prvním roce německé okupace. V jedné verzi vypovídá, že v pardubické nádražní restauraci se potkal se členy organizace, bývalými štábními kapitány Benešem a Příbylem (druhý z jmenovaných byl Tvrzovým známým, či dokonce podle jeho vyjádření „kamarádem“, a také předchůdcem ve funkci Taclova náčelníka štábu). V již mírně povznesené náladě se Beneš Tvrzovi mezi řečí zmínil, že „má v těchto dnech mnoho práce“. Tvrz věděl, že Beneš je (stejně jako již v armádě prakticky končící Tvrz) v podstatě bez práce, reagoval na tuto Benešovu poznámku. Beneš mu odvětil, že „každý Čech má spoustu práce, je-li národ v ohrožení“.¹¹⁶ Tvrz se poté dopídil, že tito lidé jsou součástí ilegální organizace. Získal si Příbylovou důvěru a ten jej pak odkázal na plukovníka Tacla v Pardubicích a majora Němce v Praze. Němec posléze v Praze štábního kapitána informoval o tom, že si jej vyhlédl jako zpravodajského důstojníka pardubické ON. Zmínil jsem se o tom, že takto Tvrzovo uvedení v činnost proběhlo podle jedné „verze“ příběhu. V tom je právě problém – obecně se dá říci, že co výpověď, to jiný styl vyprávění, jiné informace, jiné skupiny jmen a jiné detaily. Kupříkladu v úplně první výpovědi okamžitě po zatčení 6. 2. 1940 Tvrz uvádí jiné detaily než

¹¹⁵ Archív bezpečnostních složek, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

¹¹⁶ Tamtéž.

v pozdějších výpovědích. Konkrétně totiž vynechává Příbyla. Můžeme spekulovat, že se tak událo právě pro jejich známost, koneckonců Tvrz po svém zatčení nemohl vědět, kdo z jeho kolegů byl nebo nebyl ve spárech gestapa, a snažil se tak napáchat možná co nejmenší škody. V této první výpovědi kapitán uvádí, že v „nádražní restauraci III. třídy“ byl do problematiky tajné skupiny uveden Benešem, plukovníkem Taclem (v dalších výpovědích jej jako svého „zasvěcovatele“ již neuvádí) a další osoby. Zajímavé je, že v této výpovědi Tvrz uvádí, že mu organizace „Národní boj“ (alternativní název ON) představena původně jako skupina typu „Maffie“¹¹⁷ (jistá paralela mezi organizacemi zastupující 1. a 2. odboj). S majorem Němcem se dle tohoto přiznání setkal již na přelomu června a července „náhodně“ v Pardubicích a Němec mu dal svoji adresu v Praze, kde jej měl Tvrz vyhledat, neboť spěchal na vlak z Pardubic. (Z tohoto „ náhodného“ setkání lze usoudit, že Tvrz Němce znal z předcházející doby.) Podle jiných výpovědí Tvrz Němce v Pardubicích nepotkal, ale Němcova adresa mu byla dána Taclem.

V následujících měsících pak Tvrz při svých návštěvách Prahy působil jako „ spojka“ mezi Taclovým KVV a právě majorem Němcem (a občasně, ale méně) s pplk. Rešem ze ZVV. Nelze nečíst mezi řádky Tvrzova líčení této komunikace, že mezi Němcem a Taclem nevládlo dokonalé souznění. Za zmínku jistě stojí, že podle Tvrze byl Tacl nejméně dvakrát zván na setkání s pražskými představiteli organizace a krajskými veliteli. Všechny tyto schůzky vždy odmítal. Lze předpokládat, že Tacl choval jisté pochybnosti k rozkazům a nařízením, které jeho zpravodajský důstojník přivázel z Prahy. Tacla velice rozezlily především stupňující se projevy nespokojenost pplk. Reše a mjr. Němce s prací KVV v Pardubicích. Praha tvrdila, že Taclův štáb vyvíjí minimální aktivitu a je velmi liknavý v plnění úkolů. Tvrz ve výpovědi dokonce zmiňuje, mu Reš „vyčinil kázání“ a snažil se prostřednictvím Tacla přimět k razantnějšímu jednání. Z Tvrzových vyjádření lze na mnoha místech vyčíst, že J. Tacl byl muž, který si nebral moc velké servítky. Poté, co mu kapitán přednesl informace a nastínil výtky z Prahy, se velice rozčílil a prohlásil prý: „Ti volové mi mohou políbit pr.“¹¹⁸. Nebyl to ale ojedinělý výbuch vzteku z Taclovy strany. Když předal Tvrz Taclovi písemnou žádost zpravodajského důstojníka královéhradecké ON majora Petery (týkala se informací ohledně firmy na výrobu výbušných látek v Semtíně, leteckých závodů

¹¹⁷ Maffie- **Maffie** byl hlavní orgán tvořen představiteli českého domácího odboje během první světové války. Řídil zpravodajskou a konspirační činnost, předávání informací a udržoval spojení se zahraniční sekcí.

¹¹⁸ V německém originále je, že Tacl prohlásil: „ Die Ochsenauge können mich am Arsch lecken“. Viz Archiv bezpečnostních složek. Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

v Chocni a továrny na munice v Poličce), byl plukovník tak rozčilený, že nařídil Tvrzovi, at' „hodí ta hovna do kamen“¹¹⁹.

Plk. Tacl si v těchto ohledech skutečně žádné servítky nebral a počínal si ve vedení organizace velice nezávisle. Koneckonců negativně reagoval i na mobilizační příkaz, který major Němec předal zpravodajským důstojníkům jednotlivých KVV. Příkaz byl dán důstojníkům v papírové podobě a obsahoval 3 body. Mobilizace měla být uvedena v život jednak vydáním vyhlášky, jednak vysláním v rozhlase. V první den mobilizace měly narukovat tři ročníky, a to nejmladší mužstvo a důstojníci od ročníku 1910. Měli se dostavit nikoliv k plukům, ale hlásit se u okresních úřadů. S mobilizací bylo bráno na zřetel zajištění dostatku nákladních vozidel a koňských spřežení. Mobilizace počítala i s eliminací německých protektorátních úřadů, které by bránily převzetí moci jednotkami ON (což pochopitelně gestapo později přičetlo obžalovaným na vrub). Rozhlas měl významnou roli, jenž spočívala v tom, že zde měli pořadatelé mobilizace již 14 dní před samotným aktem vyhlásit mobilizační heslo. Po jednotlivých KVV požadovala pražská centrála, aby si vybrala konkrétního spolehlivého důstojníka, který si vezme organizaci mobilizace na starost. Tacl reagoval na celou záležitost opět velice rezervovaně a nepřikládal jí praktický význam.¹²⁰

Obdobně se představy východočeského velitele ON s pražským ústředím rozcházely i v jiných případech, konkrétně při zohledňování míry utajení. Zde byl Tacl podle Tvrze velmi opatrný, snažil se vést organizaci skutečně v nenápadném duchu a nepouštět se do výraznějších akcí. Naopak Němec zostřoval tlak na KVV, což bylo dáno i chybnými odhady zahraničně-politické situace ze strany odbojových účastníků, jelikož po zahájení války v září 1939 očekávali brzké osvobození obsazené republiky. Když se v prosinci 1939 v Praze pomalu schylovalo k Němcově zatčení, nařídil Němec prostřednictvím mjr. Petery jednotlivým KVV omezení kontaktu s Prahou a také odbojových akcí. Tacl byl podle Tvrze s tímto stanoviskem spokojen a prohlásil něco v tom smyslu, že už „konečně dostali rozum“. V Tvrzových výpovědích tedy nalzááme i zajímavé údaje týkající se jednání jednotlivých kapitánových blízkých spolupracovníků a jejich vzájemných vztahů. Mohlo by se tedy zdát, že Tacl je svým podřízeným vylíčen jako ten opatrný, velitel, který se nerad pouštěl do rozsáhlejších operací a bál se případných důsledků svých činů. Můžeme spekulovat, zda tomu tak skutečně bylo. Mohlo také jít o jakési krytí ze strany Z. Tvrze, který při výpovědích dbal, aby nebylo jeho kolegovi přitíženo. Zmiňuje se totiž mj. také, v souvislosti s aktivitami

¹¹⁹ V originále textu prohlásil Tacl: „Schmeiss die Scheisse in den Ofen“. Viz tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

„zásahových“ skupin, tzv. Cukrářů, jež prováděly sabotážní akce a také měly v nemalé míře za úkol případnou eliminaci republiky nebezpečných Němců (a také případně Čechů). Na rozdíl třeba od bývalého štábního kapitána Skutila¹²¹, občanským povoláním poštovního úředníka, který byl sám členem Cukrářů, byly Taclovi podle Tvrze tyto metody úplně cizí a stranil se takovýchto operací. Opět můžeme spekulovat, zda se Tacl skutečně choval takto opatrně a neagresivně, nebo zda se jednalo o zoufalou snahu jeho spoluvězněného kolegy mu pomoci. Pokud tomu tak bylo, tak již víme, že gestapo na tento trik, kdy měl Tvrz sám sebe prezentován jako hlavní osobu v KVV a Taclovi tak odlehčit, nezabral.

Geheime Staatspolizei používala, jak známo, velice tvrdé nátlakové metody vůči svým nepřátelům. Jakým způsobem postupovala vůči příslušníkům ON, se již z písemných pramenů nedočteme. Faktem ale je, že konkrétně štábní kapitán Tvrz, nebyl určité formy silného nátlaku rozhodně ušetřen. Víme tak z jednotlivých, postupně měněných prohlášení obžalovaného. Tvrz provedl první výpověď před gestapem již v den svého zatčení, 6. 2. 1940. Troufám si říci, že jej gestapo svými výslechy „zlomilo“. Jak jinak si lze vysvětlit, že ještě 6. února ve své výpovědi hovoří „jen“ o osobách, o nichž věděl, že je gestapo již jistě zatкло (Tacl, Příbyl, či již v prosinci 1939 v Praze zatčený mjr. Němec) a gestapu podává jen torzovité informace (a celé to odpřísáhne na svou čest), zatímco již o den později svou výpověď drasticky doplňuje.¹²² Opět pod přísahou, nyní tvrdí, že předcházející den odpovídal pouze částečně po pravdě, zatímco dnes je připraven říci celou pravdu a informace doplnit. Dá se říct, že ačkoli říšské orgány vyslychaly Tvrze i později, byl to právě výslech ze 7. 2. 1940, který gestapu přinesl kýžené informace. Nacisté neměli v Pardubicích žádný kompromitující materiál typu záznamů z královéhradecké pily na Slezském předměstí, a proto byly výslechy důstojníků naprosto klíčové pro další vlnu perzekuce. A právě výslechový protokol ze 7. února ukazuje, že se Tvrzovi vězňové dozvěděli vše, co potřebovali – plány, vazby, struktury, materiální a zbrojní záležitosti, především jména. Škpt. Tvrz pochopitelně neměl v úmyslu odhalení všech pracovníků ON v regionu, to ostatně nebylo ani možné a sám Tvrz přiznal, že s řadou osob přišel často jen do letmého kontaktu, nebo (v zájmu oboustranné) bezpečnosti k představení zúčastněných stran nedošlo, či byla použita raději nepravá jména. Tak se gestapo dozvědělo o činnosti Cukrářů a aktivitách kapitána Skutila a na něj napojeného Formánka. Sám Tvrz ovšem přiznává, že Formánek bylo zřejmě pouze

¹²¹ Jaroslav Skutil (1910–1940), unikl zatýkání na počátku r. 1940 a po odchodu do exilu byl zařazen k 311. Peruti RAF jako nadporučík. Tragicky zahynul při leteckém neštěstí u Petersboroughu 1. 10. 1940.

¹²² Archív bezpečnostních složek, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

falešné jméno.¹²³ S Cukráři se Tvrz setkal i během svých schůzek se členy ON na veřejných místech v Praze (často jmenuje kavárny „Louvre“ a „Metro“ na Národní třídě). Zmiňuje osobu tzv. Vrchního cukráře (v něm. Oberzuckerbäcker), který se na oněch zmíněných schůzkách snažil po Tvrzovi zjistit stavy výbušnin a zbraní v regionu, a také náladu členů ON k případným akcím.¹²⁴ Sám Tvrz ve výpovědi zmiňuje, že „ Vrchnímu cukráři“ odpověděl, že „on sám není Cukrářem“¹²⁵, a nemůže tak na zmíněné otázky odpovědět, a dotyčného odkázal na Formánka se Skutilem. Můžeme se jen domnívat, že za tím stála jakási Tvrzova snaha vyhnout se v očích gestapa spojení se „špinavou prací“ této záškodnické skupiny.

Tvrz také ve své výpovědi gestapu načetl kontury členění KVV ON v Pardubicích, a to i se jmény velitelů a jejich zástupců. Ne ve všech případech byly tyto informace přesné – obžalovaný např. tvrdí, že OVV Dvůr Králové a Hořice byla součástí Taclova KVV, což samozřejmě pravda nebyla.¹²⁶ Zajímavé také je, jak často jmenuje ve svých výpovědích obžalovaný jméno majora Petery, svého kolegy – zpravodajského důstojníka v Hradci Králové. Petera byl nesmírně aktivní, především v komunikaci s pražským ústředím. Můžeme se jen domnívat, že Tvrz, vědom si toho, že Petera byl na útěku, se pokusil „ svést“ řadu věcí na něj, protože věděl, že mu na útěku neublíží.

Nyní bych se pokusil o jakési nastínění toho, co se vlastně gestapo dozvědělo o cílech a působení ON z výpovědí obžalovaného. Především sama podstata přiznání, že cílem vojensko-politické organizace byla obnova československé samostatnosti, byl pro Němce nepřijatelný. Obžalovaný se v další sérii výslechů z konce července r. 1940 snaží argumentovat tím, že členové ON sice připravovali vojenské vystoupení, ale to v žádném případě nebylo projevem zášti vůči Říši. Mělo být jen projevem národa, který byl zvyklý „spravovat si své věci“.¹²⁷ O nepřijatelnosti násilí mezi oběma stranami mělo svědčit Tvrzovo vyjádření, že mobilizační vyhláška sice původně počítala s konfiskací zbraní Němcům, nicméně od toho kroku vedení ON upustilo v prosinci 1939 (kdy probíhala 1. vlna zatýkání v Praze). Tvrz dokonce prohlásil, že se ON připravoval v případě převratu na rázné zakročení proti Čechům, kteří by se nechali strhnout nacionalistickými vášněmi proti Němcům. Zajímavý je pak postoj ON ke komunistům. Podle Tvrze mu pražské KVV zadalo úkol sledovat činnost komunistů v protektorátu a případně navázat s nimi kontakt. Ten se nikdy

¹²³ Jmenovaný Formánek byl samozřejmě ve skutečnosti Skutilův kolega poručík Anton Pulpán.

¹²⁴ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Zmíněná OVV byla součástí KVV v Hradci Králové vedeného plk. P. Novákem.

¹²⁷ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241- 9. Spis Tvrze.

neuskutečnil, nicméně mě zaujalo smýšlení majora Němce o postoji komunistů. Němec Tvrzovi nastínil, že pokud se podaří komunisty vyprovokovat k vytvoření nějakého významného incidentu v protektorátu, mohli by tito zatčení komunisté zapůsobit na Sovětský svaz¹²⁸ (pro jehož KSSS byla v podstatě československá Gottwaldova strana vazalkou) a právě ruská intervence by mohla změnit osud protektorátu (členové ON se naivně domnívali, že by snad Němci mohli po sovětském zásahu dobrovolně vyklidit protektorát). To je přinejmenším velice svérázná úvaha.

Kromě sledování činnosti komunistů měla ON pochopitelně i jiné úkoly. Tvrz zdůrazňuje, že bylo třeba „zkoumat náladu obyvatelstva“. Ta byla podle ZVV špatná a bylo jí třeba pozvednout. Nepochybně významné (a pro kapitána Tvrze přitěžující) bylo jeho přiznání sledování stavu německých bezpečnostních sil a protektorátních orgánů. Major Kohout z OVV ve Vysokém Mýtě zajišťoval evidenci přesunu Wehrmachtu na východ a Tvrz sám předával Peterovi údaje, že v Pardubicích se na úřadech nachází 200 německých úředníků, v bezpečnostních a vojenských složkách pak 120 „obranných“ policistů¹²⁹, 900 letců, 600 ženistů a 600 pěšáků. Dále bylo pro obžalovaného nesmírně přitěžující přiznání toho, že pro zásobovacího velitele ZVV majora Taláška evidoval počty zbraní a munice v regionu.¹³⁰ Nemusím říkat, že samotné přiznání shromažďování zbraní použitelných proti režimu bylo pro obžalovaného nesmírně nebezpečné.

Františka Příbyla, nar. r. 1902 v rakouském Imlingu¹³¹, lze s trochou nadsázky označit za 3. nejvýznamnějšího člena KVV v Pardubicích po plk. Taclovi a škpt. Tvrzovi. Příbyl byl nejdůležitějším spolupracovníkem od počátků výstavby regionální organizace v květnu 1939 a i když relativně brzy svou činnost ukončil (v září tohoto roku), gestapo jej zatklo hned v první vlně 6. 2. 1940 a intenzivně jej vyslýchalo. O tom, že jej gestapo považovalo v rámci organizace za důležitého, svědčí i to, že byl po plk. Taclovi a škpt. Tvrzovi odsouzen v prosinci 1941 ke 3. nejvyššímu trestu z pardubických odbojářů – ke 12 letům odnětí svobody¹³².

¹²⁸ Stalinský SSSR a nacistické Německo spolu 23. 8. 1939 podepsaly historický Pakt o neútočení.

¹²⁹ Jedná se o příslušníky německé Schutzpolizei.

¹³⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-6. Spis Zadiny.

¹³¹ Obec leží v okrese Vocklabruck.

¹³² BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

Příbyl byl Tvrzovým vrstevníkem a přítelem a stejně jako on (a ostatně většina pozdějších vrcholných představitelů ON) byl oceňován pro své důstojnické kvality.¹³³ I když teď možná zdánlivě odbočím od našeho tématu, rád bych se pozastavil nad jeho hodnocením ze strany nadřízených před a po válce na základě kvalifikačních listin důstojníků čs. armády, umístěných ve VÚA. Zde můžeme sledovat vojenskou kariéru studovaných důstojníků po celou dobu jejich aktivní služby. V r. 1936, kdy zastával funkci velitele čety 3. eskadrony s hodností kapitána jezdeckva, je Příbyl hodnocen atributy „energický, odvážný a rozhodný“¹³⁴ a je způsobilý k velení nejbližší vyšší jednotky. Nadřízení jej hodnotí také jako velmi pilného, svědomitého a uvědomujícího si povinnosti. Příbyl, který při zatýkání ON v Pardubicích, následoval osudy svých kolegů, dalších důstojníků štábu KVV, se domů vrátil po osvobození 18. 5. 1945. Jeho odbojové zásluhy byly armádními kruhy tzv. třetí republiky náležitě oceněny. Mezi oceněními, kterých se mu dostalo, byl Československý válečný kříž 1939, Československá medaile za chrabrost a Československá medaile za zásluhy. I jeho vojenská kariéra se po návratu do aktivní služby v hodnosti podplukovníka pěchoty v březnu r. 1946 vyvíjela slibně. Další kvalifikační hodnocení z r. 1947¹³⁵ vypovídá, že „vzhledem k jeho velmi dobrým administrativním schopnostem osvědčil se jako výborný posádkový důstojník“, a také, „že pokud bude své skvělé teoretické znalosti řádně uplatňovat v praxi, bude skvělým velitelem korouhve“.¹³⁶ O to víc badatele zkoumajícího tyto odborné posudky důstojníků zarazí obsah další kvalifikační listiny z r. 1948. Zde se tvrdí: „Smyslu pro odpovědnost, rozhodnost a iniciativu si je vědom jen při výrazném vedení nadřízených“, posudek dále pokračuje naprosto kontrastním hodnocením vzhledem k předcházejícím letům, „vzhledem k jeho malé snaze vychovávat jednotku a zejména sbor v duchu pokrokovém a k jeho občasným stykům s živly konservativními, nestýká zatím záruku stát se dobrým lidově-demokratickým velitelem útvaru.“¹³⁷ Čtenář mi odpustí tuto rozsáhlou vsuvku, popisující služební hodnocení F. Příbyla od let 30. až do konce let 40., na úvod našeho vyprávění o jeho odbojové činnosti v letech 1939-1940. Chtěl jsem jí jen demonstrovat, jakým způsobem se politika vměšovala do fungování armády po komunistickém převratu r. 1948. Zatímco v posudcích z let třicátých je Příbyl hodnocen velice slušně a způsobile k vykonávání velitelských funkcí (a toto hodnocení pokračuje i po obnovení republiky a Příbylově návratu z nacistického vězení domů a do vojenské služby v letech 1945-1948), po Únoru byla situace

¹³³ VÚA, Kvalifikační listiny, Příbylova složka.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

jiná a čtenáři kvalifikačních listin pplk. Příbyla se může zdát, že čte posudky různých osob. F. Příbyl tedy vzhledem ke „konzervativnímu“ smýšlení měl podobný osud jako jeho další kolegové z ON po návratu do vlasti, jmenovitě gen. Novák z hradecké ON (který ovšem na svou nekonformnost pro nový režim doplatil dokonce odnětím své hodnosti)¹³⁸.

Po této víceméně životopisné vsuvce se vraťme k líčení působení špkt. Příbyla v ON. Podle vyšetřovatelů gestapa „obžalovaný Příbyl několikrát měnil své výpovědi a dopouštěl se nejrozumnějších lží a vytáček“¹³⁹. Jako lež můžeme považovat i obžalovaného samotný přístup k jeho vyšetřovatelům, když Příbyl nejprve tvrdil, že německý jazyk vůbec neovládá, nicméně při pozdějších výpovědích již (na rozdíl od Tvrze¹⁴⁰) vypovídal bez tlumočnicka, pouze poukazoval na to, že vzhledem k jistým menším „jazykovým obtížím“ mohlo z jeho strany dojít k určitým nedorozuměním. Příbyl v navazujících výpovědích prosil vyšetřujícího sekretáře Schulzeho o shovívavost a vžití se do jeho postavení, tvrdil, že napoprvé nevypovídal upřímně proto, aby uchránil svou manželku a jejich dvě děti od „tohoto neštěstí“. Gestapo zřejmě Příbylovi mezi výpověďmi spílalo a nenechalo na něm nit' suchou, což obžalovaný zdůraznil, když prohlásil: „Ano, lhal jsem a věřte, že Vaše slova, kterými mě bylo řečeno, že nemám charakter, páčila jako oheň.“ Proto lze v některých prohlášeních vidět místy servilní postoj k jeho vyšetřovatelům. V dalších prohlášeních pak Příbyl dal svým vězňům informace, které potřebovali.

Při srovnání pramenů¹⁴¹ můžeme posoudit, že Příbyl skutečně lhal, když prohlásil, že jej do organizace zasvětil Z. Tvrz někdy kolem 25. 8. 1939, kdy jej na Městském úřadě v Pardubicích představil Podhorskému a „podsaditějšímu muži“, jehož jméno prý neznal. To je nesmysl, neboť jednak to byl Příbyl, kdo Tvrze seznámil s organizací (nikoliv obráceně), a jednak v té době už bývalý štábní kapitán Příbyl působil v odbojové organizaci delší dobu, zhruba 3 měsíce. Faktem je, že Příbyl s Taclem se znali od r. 1937, kdy plk. Tacl převzal velení místního 8. dragounského pluku. Příbyl byl Taclovým adjutantem. Až do dubna 1939

¹³⁸ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

¹³⁹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-2. Obžalovací spis Příbyla.

¹⁴⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-9. Spis Tvrze.

¹⁴¹ Jedná se o tyto: Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-241-2. Obžalovací spis Příbyla; tamtéž. Sign. 141-241-9. Spis Tvrze; tamtéž. Sign. 141-241-11. Spis Tacla.

byl jejich vztah ryze služební. V té době již také probíhala likvidace armády okupované republiky a tak si vojáci pluku museli hledat práci v civilním sektoru. Příbyl si našel místo v kontrolním oddělení na Ministerstvu obchodu v Praze, kam nastoupil 12. 8. 1939, 2 dny po oficiální likvidaci dragounského pluku. Jak sám přiznal, v té době již ale intenzivně celé měsíce spolupracoval s Taclem a snažil se proto najít zaměstnání přímo v Pardubicích.

Podle Příbyla se Tacl v době likvidace pluku snažil sondovat u svých podřízených, jaké mají plány do budoucna a eventuálně z jejich řad získat loajální lidi. Jeho zrak spočinul právě na Příbylovi. Ten nebyl zpočátku obeznámen s přesnými cíli a úkoly organizace, jakož i s požadavky na jeho vlastní činnost. Sám proto vypovídá, že jeho roli v organizaci by bylo možno označit jako roli „kurýra a řidiče“. Dokonce prý neznal název organizace. Jak dále zmíním, tyto role v organizaci do jisté míry skutečně vykonával, na druhou stranu přijde těžko uvěřitelné, že by jej jen tyto úkoly měly stát 12 roků života za mřížemi, ke kterým ho Lidový soud v Berlíně odsoudil.

Ač Taclem vybrán jako štábní důstojník již v květnu 1939, aktivní činnost začal Příbyl rozvíjet někdy kolem poloviny června. Jeho významnou předností, kvůli které si jej plk. Tacl vybral jako svého spolupracovníka, bylo to, že vlastnil osobní vůz. Automobil byl v té době čerstvě opraven a připraven na dovolenou, kterou si bývalý špkt. již delší dobu plánoval se svou rodinou. V době likvidace pluku měli totiž důstojníci málo práce. S Taclem se Příbyl poprvé vydal v červnu do Kolína, kde se setkali s majorem H. Němcem, zaměstnaným na ministerstvu veřejných prací. Důstojníci společně posnídali a Příbyl prý poznal, že se s Němcem už jednou setkal – na jezdeckých slavnostech v Hradci Králové r. 1926. Němec je informoval o situaci ve střední Evropě. Stejně jako v případě dalších odbojářů, i špkt. Příbyl ve svých výpovědích zdůraznil, že ON počítala s vojenským konfliktem buď mezi Německem a západními mocnostmi, nebo mezi Německem a SSSR, který by vedl ke změně situace v protektorátu („vyklizení protektorátu“ německými vojsky“). Příbylova skupina měla za úkol zabezpečení pořádku v takovéto situaci a měla také zabránit „starým politikům“ v návratu. Společně s Taclem pak Příbyl v průběhu června absolvoval další cesty do Vysokého Mýta (zde se setkali s plk. Zavadou a mjr. Kohoutem) a Chrudimi (zde byl do čela OVV uveden špkt. Jansa). Příbyl později tyto lokace zmíněných OVV navštěvoval sám a sloužil jako Taclova spojka s těmito oblastmi. Se vzrůstajícím Taclovým nezájmem o osobní styk s Prahou to byl Příbyl, kdo komunikoval se zástupci ZVV, konkrétně pak mjr. Němcem. V polovině července cestoval Příbyl dvakrát po sobě do Prahy, aby Němcovi předal 2 dopisy od Tacla. Poté, co Příbyl nemohl majora v Praze zastihnout, mu Tacl stručně zmínil, že

obsahem oněch dopisů jsou seznamy lidí „ loajálních jejich věci“, tedy osob vhodných pro začlenění do ON. Tady je třeba zmínit, že Příbyl se hájil tím, že jeho činnost byla skutečně výlučně kurýrní, o obsahu připravovaných zásilek mu plukovník zřídka kdy něco řekl. Můžeme samozřejmě jen hádat, zda to byla skutečně pravda, myslím si, že je dost nepravděpodobné, že by náčelník štábu organizace nevěděl, co je obsahem těchto zásilek.

Zajímavé je, že Příbyl sice provozoval ilegální činnost, ale to mu nebránilo v tom, aby na výlety do Prahy, kde se setkával s Němcem a příslušníky ON, bral nejen svou vlastní ženu, ale i choť plk. Tacla. Ta se prý na cestu do Prahy vydala s manželou Příbylovými na popud svého manžela. Ostatně podle Příbyla i Tacl bral na konspirační schůzky po východních Čechách svého osmiletého syna, kterého pak Příbyl, během doby, kdy Tacl hovořil s Jansou nebo Zavadou, hlídal.¹⁴² Pokud se nad tím zamyslíme, tak vzhledem k nelegálnosti a především nebezpečnosti činnosti zúčastněných odbojářů, bylo takovéto zatahování blízkých osob do konspirační činnosti nanejvýš choulostivé až neprofesionální. Na druhou stranu nezodpovědné jednání odbojářů asi nebylo tak neobvyklé, pokud si vezmeme případ člena hradecké ON mjr. Matohlíny, který se v období mezi svým útekem ze spárů gestapa a druhým, konečným zatčením volně pohyboval na veřejnosti a dokonce se, ač velmi hledaná osoba, účastnil společenského života¹⁴³.

Kurýrní působení škpt. Příbyla pro KVV v Pardubicích bylo poměrně krátké a časově omezené. Příbyl tvrdil, že již v červnu se bavil s Taclem, který mu oznámil, že si vybral Tvrze jako eventuálního Příbylova nástupce. S Tvrzem byl Příbyl v dlouhodobém kontaktu. Zřejmě nejvýraznější odbojová akce, jíž se Příbyl během svého působení v ON zúčastnil, byl transport ilegálního radiopřijímače z Prahy do východních Čech. Začátkem září obdržel Příbyl rozkaz od Němce, aby zajel do Prahy a v jednom domě na Smíchově vyzvedl zmíněný vysílač. Existovaly 2 plánované varianty: buď se na nábřeží Vltavy sejde s Tvrzem, který tento přístroj z domu přinese, nebo se (v případě Tvrzovy nepřítomnosti) měl Příbyl do onoho domu vydat sám, kde mu měl být jistým odbojovým pracovníkem přístroj vydán na heslo „ Pozdrav od strýce“. Skutečností se stala první možnost a Příbyl v Praze zastihl svého pardubického kolegu a přítele, který vysílač zamčený v kufru a zabalený v balíku vynesl ven z tohoto domu a předal mu jej. Po návratu do Pardubic si jej přes noc nechal ve svém bytě (což bylo velice odvážné, uvážíme-li, že se jednalo o velmi nebezpečnou záležitost) a druhý

¹⁴² Tamtéž. Sign. 141-241-2. Obžalovací spis Příbyla.

¹⁴³ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: voják a vlastenec*. 1983. 124 s. Nепublikováno, předáno do soutěže ÚV ČSBS, uloženo v Národním archívu.

den ráno jej na Taclův rozkaz odvezl autem do Chrudimi. Zde nabral škpt. Jansu a společně odjeli do Slatiňan, kde Jansa neúspěšně hledal jistou osobu. Poté odjeli do nedalekého Škrovádu, kde umístili vysílač do včelína, patřícího Jansovu známému Pejchovi. O několik dnů později se Příbyl dozvěděl od Tacla, že vysílač nefunguje a je třeba jej opravit. Škpt. Skutil, objednal pro opravu porouchané techniky šňůru u firmy Vadas, kterou Příbyl vyzvedl, zaplatil a předal jí Skutilovi. To byl jeden z posledních úkolů obžalovaného pro organizaci, neboť jak tvrdí, od 19. září, kdy se stal velitelem městské policie v Pardubicích, již žádnou činnost nevyvíjel.

Všechny cesty a s nimi spojené výdaje byly Příbylovi hrazeny Taclem. Ten dostával peníze na provoz své odbojové organizace zřejmě z Prahy. Příbyl podnikl mnoho cest, např. i do Přibyslavi v červenci 1939. Tehdy byl svědkem toho, jak se v tomto městě, spadajícím pod OVV v Německém Brodě¹⁴⁴ plk. Tacl pokusil neúspěšně rozšířit vliv svého KVV i do této oblasti. Tacl prý jednal s majorem, jenž se podle Příbylových vzpomínek jmenoval možná (ale ne určitě) Novák¹⁴⁵, který byl zaměstnán ve výstavbě silnic. Otázka dopravy a dopravních prostředků byla pro ZVV i jednotlivá KVV důležitá, a tak byl Příbyl pověřen, aby v červenci vyzvedl z odvezl z garáže pardubického hotelu Veselka do Prahy osobní vůz značky Tatra. Téměř nový vůz pak skutečně do Prahy odvezl a předal jej řediteli stavby silnic v Praze, napojeného na organizaci. V polovině srpna pak Příbyl dostal úkol od Tacla vůz přivést zpátky do Pardubic. Telefonicky se měl zkontaktovat s kapitánem Vítovcem napojeným na správu silnic. Ten pak nechal vůz přistavit před ministerstvo obchodu na předem domluvené místo., kde v té době Příbyl stále ještě pracoval. Příbyl byl překvapen, že se sice jedná o vůz stejné značky Tatra, ale nikoliv ten samý vůz. Automobil pak dovezl do Pardubic, kde jej dal k dispozici svému nadřízenému. Vůz byl zaparkován v garáži v Havlíčkově ulici a užíván plk. Taclem.

Příbylova činnost v rámci ON skončila dne 19. 9. 1939. Tehdy se totiž Taclův štábní důstojník a bývalý štábní kapitán československé armády stal novým velitelem městské policie v Pardubicích s hodností majora. Od tohoto data se skutečně dále nepodílel na ilegální činnosti, do té doby spočívající hlavně v roli kurýra a zprostředkovatele informací. Jak již bylo řečeno výše, ani plk. Tacl nepočítal s dlouhodobějším Příbylovým nasazením a jeho zpravodajské úkoly přebíral postupně aktivnější Tvrz. Zajímavé je, že gestapo vidělo v Příbylově nástupu do nové funkce mocný prostředek odboje, jak ovlivnit veřejný život

¹⁴⁴ Dnes Havlíčkův Brod

¹⁴⁵ Šlo o velitele OVV Obrany národa v Německém Brodě mjr. Aloise Nováka.

v jeho prospěch. Je skutečně otázkou, zda F. Příbyl přijal novou funkci v tak vlivné instituci, na základě promyšleného plánu konzultovaného s Taclm, jak se gestapo domnívalo. O vlivnosti městské policie v prvních měsících protektorátu můžeme spekulovat, podobně jako u řady dalších veřejných institucí byla i protektorátní policie jen jakýmsi zdánlivým projevem „autonomie“ a „státnosti“ okupovaných území, ale jistá vlivnost tu skutečně byla. Tacl a Tvrz mohli skutečně využít toho, že se na tak mocné pozici ocitl „jejich“ člověk, ve svůj prospěch. Mohli doufat, že v případě zátahu gestapa proti jejich KVV jim Příbyl na své pozici pomůže, tak jako třeba později udělal v případě uprchlého Josefa Matohlíny vrchní strážmistr v Novém Hrádku Josef Hruša, který svého postavení využil k maření snahy gestapa obžalovaného zatknout.¹⁴⁶ Tyto kalkulace se ve finále ukázaly být liché, neboť jak víme, policista Příbyl byl zatčen paralelně ve stejném dni jako jeho kolegové. Gestapo také spekulovalo, s ohledem na „věrolomnost a ulhanost obžalovaného“¹⁴⁷, že Příbyl mohl v případě ozbrojeného povstání českého lidu proti Říši strhnout své podřízené na svou stranu a využít podpory policie pro takovýto vojenský převrat. Mobilizační rozkaz¹⁴⁸ v případě převratu ostatně kalkuloval s tím, že vlastní jednotky ilegální vojenské skupiny budou nedostatečné a bude je třeba doplnit další mobilizací záložních vojáků, a loajální policejní složky by v takovémto případě byly jistě více než žádoucí.

Samozřejmě nemůžeme ani vyloučit možnost, že škpt. Příbyl byl skutečně unavený z neustálého strachu spjatého s nebezpečnou činností, a tak prostě jen využil možnosti „vyměnit nelegální práci za legální“. Každopádně ať již byly důvody jakékoliv, nezabránilo to Příbylovi zatčení a jeho odsouzení jakožto jednoho z čelných představitelů ON v Pardubicích. Můžeme se jen domnívat, že jen to, že si „neumazal ruce“ s „Cukráři“ a distribucí zbraní a že jeho činnost byla skutečně převážně jen omezená na transportní služby, jakož i brzké ukončení aktivního působení, jej zachránilo od osudu jeho kolegů Tvrze a Tacla. Byť výše jeho trestu byla skutečně enormní a prožil si martyrium putování po nejhorších německých věznicích spolu s nimi, zachránil si život a válku přežil.

Jako materiální důstojník štábu KVV pod velením J. Tacla měl mjr. Karel Zadina (nar. 1904) za úkol shromažďování jakéhokoliv cenného vojenského materiálu, tedy např. výstroje, oblečení, zbraní, munice, trhavin, obvazového materiálu či zásobování. Povězme si něco o

¹⁴⁶ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: voják a vlastenec*. 1983, 124 s. Nепublikováno, předáno do soutěže ÚV ČSBS, uloženo v Národním archívu.

¹⁴⁷ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-2. Obžalovací spis Příbyla.

¹⁴⁸ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001, s. 159-162.

mjr. Zadinovi. Rodák z Německého Brodu¹⁴⁹, absolvent Vojenské akademie v Bílém Kostele na Moravě¹⁵⁰ byl nadřízenými oceňován jako především perfektní dělostřelec¹⁵¹. Povahou byl prý velice vážný, mlčenlivý a ctižádostivý, ale také s velkou obětavostí pro kolektiv. Zadina byl velký sportovec a také člen Československé obce, pravidelně se totiž účastnil sokolských sletů a r. 1923 dokonce získal velký diplom a cenu za 1. místo při těchto sletech. Své odborné vzdělání si rozšířil jako student školy dělostřelectva v Olomouci i jako posluchač Válečné školy v Praze v letech 1935-1937. Poté byl v hodnosti štábního kapitána přeložen do Pardubic, kde byl přednostou 4. oddělení 4. rychlé divize a kde měl na starosti zásobování. Zde byl jeho kolegou škpt. Z. Tvrz, který jej přesvědčil ke vstupu do organizace. Po okupaci českých zemí a likvidaci armády odešel do civilního sektoru a vykonával funkci vrchního komisaře na Finančním úřadě v Pardubicích. R. 1939 se oženil se Stanislavou Sedláčkovou, s níž měl sedmileté dítě.¹⁵²

Zadina po osvobození tvrdil, že účastníkem odboje byl již od samého začátku okupace, kdy navzdory rozkazům odmítl odevzdat zbraně a ukryl je na tajném místě.¹⁵³ Do ON byl zapojen později než další Taclovi vyšší důstojníci, a to až v říjnu r. 1939, kdy jej na návrh škpt. Tvrze plk. Tacl jmenoval materiálním důstojníkem. S Tvrzem byli od r. 1937 „kamarádi“¹⁵⁴. Ačkoliv vzhledem k Zadinově pozdnímu připojení k Taclově štábu nebyla jeho činnost tak rozsáhlá jako Tvrzova, velice brzy se zapojil do fungování organizace a byl při návštěvách Prahy i v kontaktu se členy štábu ZVV. Nejvíce pak se svým nadřízeným, materiálním důstojníkem ZVV ON mjr. Taláškem a hlavním štábním důstojníkem ZVV, mjr. H. Němcem. Na pokyn Tvrze byl koncem října 1939 vyslán do Prahy, aby zde předal Němcovi dopis od KVV. Němce na ministerstvu veřejných prací nenašel a s obálkou se vrátil do Pardubic, kde mu Tvrz vysvětlil, že v ní bylo důležité hlášení o stavech německých sil v Oberlandrátu Pardubice, konkrétně o počtu jednotek SS, gestapa, wehrmachtu, Sicherheitsdienstu a vojácích letecké školy. Záhy se Zadina vydal do Prahy znovu, kde navázal první kontakt s mjr. Taláškem. Talášek prostřednictvím Zadiny pověřil pardubické KVV sestavením evidence všech organizací dostupných zbraní a munice v regionu. Zadina zprávu předal Tvrzovi, který během měsíce sestavil takový seznam a poslal jej s ním do Prahy za Taláškem. Jelikož vzhledem k nedostatku pramenů týkajících se početních stavů armády a

¹⁴⁹ VÚA, Kvalifikační listiny důstojníků, složka Zadiny.

¹⁵⁰ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁵¹ VÚA, Kvalifikační listiny důstojníků.

¹⁵² Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁵³ Tamtéž, Sign. 356-156-18. Podkladový materiál pardubické ON.

¹⁵⁴ Tamtéž, Sign. 141-241-6. Spis Zadinův.

zbraní na Pardubicku nemáme (na rozdíl od Hradecka), příliš mnoho pramenného materiálu, jsou pro nás následující čísla velice vítaná alespoň pro ilustraci síly a výzbroje jednotek ON. V dopise stálo, že se na Pardubicku v rukou ON nacházelo: 200 pistolí (neznámé ráže a modelu), 800-1000 loveckých pušek, 2-4 lehké kulometry a asi 30 granátů. Místo uskladnění těchto zbraní nebylo uvedeno.¹⁵⁵ O týden později se Zadina v Praze znovu sešel s Taláškem, kde mu oznámil Tvrzův vzkaz, že se během této krátké doby navýšil počet loveckých zbraní o 50 kusů. Cestovné a další výlohy hradil Zadinovi škpt. Tvrz. Gestapo nedokázalo obžalovanému další činnost než tato výše uvedená fakta. Ve svých výpovědích potvrdil Zadina to, že z pardubické KVV znal osobně jen Tvrze a plk. Tacla ze ZVV výše uvedené majory Němce a Taláška. Nikoho z „Cukrářů“ také neznal a z hradeckého štábu KVV ON znal pouze jméno Jana Petery.¹⁵⁶

Po zatčení v únoru 1940 si Zadina prošel spolu s ostatními martyriem tvrdých výslechů gestapem a věznění v Drážďanech, Lipsku, Gollnově u Štětína a nakonec v srdci Třetí říše – v Berlíně, kde byl 17. 12. 1941 odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 10 let. Z vězení se dostal až po osvobození republiky. Stejně jako jeho spoluobžalovaný F. Příbyl i K. Zadina po válce obnovil svou kariéru důstojníka československé armády. V roce 1947 byl již podplukovníkem štábu čs. branné moci a přednostou 5. oddělení hlavního týlu československé armády. I po únorovém nástupu komunistů k moci jeho kariérní postup pokračoval a jeho kádrový posudek byl podle kvalifikační listiny z října 1949 výtečný.¹⁵⁷ Zadina byl „věrným zastáncem nového lidově-demokratického zřízení a přesvědčivým obhájcem vymožeností národní a demokratické revoluce. Naprosto oddán spolenectví se SSSR a lidově-demokratickými státy“. Otázkou je, co si představit pod tím, že pplk. Zadina se „v únorových událostech aktivně postavil za požadavky pracujícího lidu“.¹⁵⁸ Postřehu je hodný fakt, že Zadina byl po Únoru 1948 stoupencem nově nastoleného socialistického režimu, který mu vystavil ten nejlepší posudek. Názorový posun tohoto důstojníka je zde zřejmý, když si uvědomíme, že byl před válkou aktivním členem Sokola, tedy organizace novým zřízením perzekuované, a navíc členem ON, která hájila myšlenku obnovení a pokračování první republiky. Připomínám, že např. Zadinův kolega škpt. Příbyl nebo třeba gen. P. Novák stoupenci nového zřízení rozhodně nebyli, a kvůli tomu měli s režimem často určité problémy, které dopadly i na jejich kariéru.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁵⁷ VÚA, Kvalifikační listiny důstojníků, kvalifikační listiny K. Zadiny.

¹⁵⁸ Tamtéž

IV./4 Činnost ON na Pardubicku

Přístupme ale nyní k rozboru činnosti pardubické organizace. Částečně jsem již nastínil, že nepochybně důležitá byla činnost zpravodajská. Regionální organizace nemohly pochopitelně zaostávat za pražským ústředím a shromažďovaly strategické informace týkající se situace ve velkých městech, německé aktivitě v nich, včetně dislokace německých vojsk, nálady obyvatelstva okupovaného území a vlivu německé propagandy mezi ním. Zprávy hospodářského charakteru byly taktéž důležité. Pardubicko bylo vyspělou průmyslovou oblastí. Podniky zde situované, byly významné jak pro německé okupanty, tak pochopitelně i pro odboj, který si nepřál jejich prospěšnost německému hospodářství. Jednalo se např. o často zmiňované Fantovy závody¹⁵⁹, zabývající se mj. zpracováním a destilací petroleje z ropy, chemickou továrnu v Rybitví, či především o továrnu Explosia a. s. v Semtíně, vyrábějící výbušniny, a sesterskou firmu Synthesia, zaměřenou na zpracování organických látek, výrobu pigmentů a buničiny. Právě v těchto mimořádně důležitých fabrikách si ON utvořila kontakty. Ty byly důležité i nejen z důvodu možného poškození ekonomiky okupantů, ale i získání případných vlastních materiálních prostředků, palivových hmot, střeliva či výbušnin pro případné akce. Kontakty s pardubickou Explosií navázal v červnu 1939 Příbyl.

V Explosii spolupracoval s odbojem Felix Mann, který ve spolupráci s autodopravcem Zöldnerem dodával výbušniny do Prahy legendárnímu plukovníkovi Josefu Mašínovi¹⁶⁰. Nutno podotknout, že Mašín byl sice také součástí ON, ale tato operace šla víceméně mimo KVV v Pardubicích a jednalo se spíše o samostatný počín pražského ústředí. Nicméně mimo Mannovu skupinu existovala i v Explosii a Syntesii řada lidí, jednotlivců, napojených na Tacla a jeho skupinu. Řada z nich žádala po válce přiznání statutu příslušníků odboje na základě zákona 255/46 sb.¹⁶¹ Mezi nimi např. šrtm. J. Bartoň a por. Rubíček žádali v r. 1969 o přiznání práv odbojářů. Vylíčili, že s ON spolupracovali od října 1939 až do června 1940 (byli tedy napojeni i na 2. garnituru ON vzniklou po Taclově zatčení). Bartoň pomáhal i osobám postiženým nacistickou perzekucí (Mann a jeho skupina byli v zimě 1939/40 stíháni gestapem). Podílel se i na distribuci protiněmeckých letáků a později se zapojil do skupiny ÚVOD, kterou v Pardubicích zaštitili škpt. Řehoř a Vovsa. Bartoň a Rubíček pochopitelně

¹⁵⁹ Firma je dnes známa jako rafinérie Paramo.

¹⁶⁰ NĚMEČEK, Jan, *Mašínové. Zpráva o dvou generacích*, Praha, 1998., ISBN 80-7215-048-0

¹⁶¹ Archív bezpečnostních složek., Sign. 356-156-18, Podkladový materiál pardubické ON.

nebyli jedinými v Explosii, kdo spolupracovali s domácím odbojem. František Gregor r. 1947 také žádal o osvědčení¹⁶² a tvrdil, že od května 1939 také spolupracoval s Taclem a Tvrzem. Jeho hlavním úkolem byla zpravodajská činnost. Podával informace o okupantech, zjišťoval poznatky o druhu a množství výroby v továrně a podílel se na distribuci protiněmeckého tisku. Cenné informace získával od zaměstnance Explosie, Ing. Kouly. Výbušniny z Explosie pak pro organizaci uskladňoval Vilém Jedlička, žádající o osvědčení podle zákona 255/46 Sb. také v r. 1947. Václav Tomeš zase získával ve fabrice další osoby pro odbojovou činnost a také uskladňoval benzín a barely. V sesterské firmě Synthesia zase s ON spolupracoval Bohumil Pelikán¹⁶³, který zde od července 1939 dělal práci pokladníka. Popisuje, že po svém příchodu se podílel na rozvoji odbojové činnosti, „nicméně po skončení německé války v Polsku a po provedeném zatýkání osob gestapem v továrnách v Semtíně, činnost až do mého odchodu v lednu 1940 ochabla“¹⁶⁴.

Kontakty s ON navázal i František Jílek, žádající příznání statutu člena odboje r. 1947.¹⁶⁵ Ten se na jaře r. 1940 v Praze přes stavitele Cikána seznámil s mjr. Rošickým a přijal instrukce k odbojové činnosti ve východních Čechách. Nutno podotknout, že se již jednalo o období po únoru 1940, kdy byla Taclova skupina zatčena a první garnitura ON rozprášena. Jílek se zapojil do Rošického pražské skupiny, která s bývalým pardubickým KVV neměla nic společného. Zajímavé ale je, že se Jílek na Pardubicku skutečně pohyboval a jeho zájem se zaměřoval především na průmyslové podniky Explosii a továrnu v Rybitví. Z doslechu slyšel o Taclově skupině, která již v té době byla zatčena, a napojil se na bývalého člena garnitury první a nyní designovaného velitele se obnovující garnitury druhé KVV ON – por. Pulpána. Zajímavé je, že Jílek ve své žádosti obviňuje Pulpána, zatčeného nacisty 29. 11. 1940 a popraveného r. 1942, že jej nacistům udal a zapříčinil tak jeho zatčení 12. 2. 1941. Nebyl tak prý zatčen „pro přímou spolupráci ve skupině naší (tedy v Praze zorganizované Rošickým), nýbrž ve skupině plk. Tacla...“¹⁶⁶

Průmyslové podniky nebyly jedinými institucemi, kde ON rozhodila své sítě a snažila se získat spolupracovníky. Kromě legionářských a odborových svazů to byla především Československá obec sokolská. Cenné jsou v tomto vzpomínky pardubického rodáka Ing.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

Miroslava Petráně¹⁶⁷. Petrání, nar. r. 1921, byl pamětníkem událostí hodnocených let 1939/40 v Pardubicích. Jeho otec, ing. Karel Petrání, byl vedoucí osobností pardubického Sokola. Jeho syn našel v otcově pozůstalosti z 50. let historicky hodnotný materiál v podobě 75-stránkového obžalovacího spisu, pravděpodobně se jedná o obžalobu Tacla a jeho štábu se závěrečným rozsudkem Lidového soudu.¹⁶⁸ Petrání sám v této zprávě gestapa figuroval jakožto spolupracovník ON a dlouholetý starosta pardubického Sokola, stejně tak jsou ve zprávě zmiňováni obchodník P. Pluhař, lékárník Jehlan a architekt Vetešník jako jeho nejbližší spolupracovníci. Všichni čtyři zmínění byli zatčeni gestapem v únoru 1940. Na rozdíl od obžalovaných z ON měli členové Sokola to štěstí, že je Němci brzy propustili na svobodu, byť se museli gestapu pravidelně hlásit na výsleších. V Pardubicích se od r. 1938 nacházelo velké množství obvažového materiálu. Petrání na základě dohody s šéfem sokolské obce uskladnil bedny s tímto materiálem u obchodníka Pluhaře, který vedl firmu Pluhař-Rösler. Bedny byly přemístěny do skladu lékárníka Jedlana a posléze kdo zahradního domku architekta Vetešníka. Gestapo obviňovalo Petráně a jeho skupinu, že tento materiál měl být k dispozici plk. Taclovi. Obvinění se nepodařilo obžalovaným prokázat. Ing. Petrání se distancoval od jakékoliv známosti s Taclem a jeho skupinou. Jeho syn Miroslav¹⁶⁹ však vzpomíná, že otec znal plk. Tacla už od r. 1937, kdy se jako starosta pardubického Sokola podílel na vázání sokolnické stuhy na standartu Taclova pluku.

Kromě vytváření zpravodajské sítě a získávání konexí tam, kde byla možnost získat příslib spolupráce a materiální prostředky pro podporu organizace, se ON zaměřovala i na další úkoly. Bylo to především získávání dalších aktivních a záložních důstojníků v regionech, kteří prokázali jistou důvěryhodnost, odvahu a silné uvědomění pro dobro národa. Důležitým úkolem bylo také vyhledávání vhodných důstojníků, hlavně letců a dělostřelců, kteří by byli prospěšní boji proti Hitlerovi v zahraničí, především v armádách s Německem bojujících velmocí Británie a Francie. Organizace měla těmito lidem umožnit odchod z nacisty okupovaných území na západ a jejich zapojení v zahraničním odboji, a také se postarat o zabezpečení jejich rodin a blízkých, kteří zůstali doma. Národní vědomí organizace podporovala spoluprací s civilními skupinami, které distribuovaly letáky a tisk, později Němci označovaný jako „štvavý“, agitující proti okupačnímu režimu, ať už to byl mnohokrát zmiňovaný *V boj*, jeho východočeské mutace *Boj pod Zvičinou* či *Boj*

¹⁶⁷ PETRÁŇ, Miroslav. Válečná léta v Pardubicích. In : *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 32, 1997, č. 5, s. 159 – 160.

¹⁶⁸ Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁶⁹ PETRÁŇ, Miroslav. Válečná léta v Pardubicích. In : *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 32, 1997, č. 5, s. 159 – 160.

v *Podkrkonoší*, či komunistický *Čin*. Na druhé straně pak odbojáři považovali za jeden z prvořadých úkolů boj proti německé propagandě s cílem zabránit nacistické manifestaci mezi československým obyvatelstvem. Důležitý byl boj i proti kolaborantské propagandě domácích fašistických hnutí, jako byla např. proslulá *Vlajka*¹⁷⁰. Velký a významný úkol, který před všemi regionálními velitelstvími ON stál, spočíval v přípravě na povstání československého národa proti okupantům a vytváření mobilizačních plánů.

IV./5 Členění Krajského vojenského velitelství v Pardubicích

Jak bylo řečeno, Taclovi bylo původně svěřeno kromě Pardubicka i Královéhradecko, to se však vyvíjelo vlastní cestou. Podle obžalovacích spisů¹⁷¹ měla k Taclovi KVV připadnout i Chotěboř, nicméně ta se záhy přičlenila ke KVV Kolín, které vzniklo rozštěpením mladoboleslavského KVV na oblasti Kolín a Mladá Boleslav v létě 1939. KVV Kolín velel plk. Buršík, který jej začlenil do „Samostatné brigády Českomoravské vrchoviny“ se sídlem v tehdejší Německém Brodě.¹⁷² Podle pramenů¹⁷³ patřily ke kraji Pardubice okresy Pardubice-město, Vysoké Mýto s městy Litomyšl a Polička a Chrudim s městy Seč, Heřmanův Městec a Nasavrky. Tacl počítal na místo velitele OVV Pardubice-město se 2 kandidáty. Prvního z nich, štábního kapitána Oldřicha Beneše (o němž budeme ještě mluvit v samostatných vyprávěních o Taclovi, Tvrzovi a Příbylovi), nakonec odmítl kvůli jeho sklonům k opilství a „častému mluvení“¹⁷⁴. Druhým kandidátem pak byl mjr. Josef Totušek. Totušek byl velitelem praporu 8. dragounského pluku v likvidaci pod Taclovým velením a Tacl si jej již v květnu 1939 „vytypoval“. Totušek prý poté, co jej Tacl seznámil s organizací, bez váhání souhlasil s připojením¹⁷⁵. Totušek zastával v organizaci obdobně „neškodnou“ roli, jakou měl Příbyl – dělal totiž Taclovi od května až do přelomu července a srpna řidiče. V této době ale prý shledal činnost jako příliš riskantní a řady odbojářů opustil¹⁷⁶. To jej však

¹⁷⁰ **Vlajka** bylo malé nacionalistické hnutí vydávající vlastní časopis.. Časopis byl založen roku 1928 a jeho prvním redaktorem byl Miloš Maixner. Hnutí samotné zahájilo svoji politickou činnost ve 30. letech, jeho předsedou byl Jan Rys-Rozsévač. Strana byla roku 1943 rozpuštěna.

¹⁷¹ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁷² Dnes Havlíčkův Brod. VIZ JELÍNEK, Zdeněk (ed.), *Vzpomínky na okupaci*, díl I., Kolín 1986, bez ISBN

¹⁷³ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁷⁴ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-9, spis Tvrze.

¹⁷⁵ Tamtéž, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁷⁶ Tamtéž.

nezachránilo před tím, že se stal jedním z Taclových spoluobžalovaných u Lidového soudu v Berlíně a 17. prosince byl odsouzen k trestu odnětí ve výši 3 let¹⁷⁷, ačkoliv jeho činnost pro organizaci byla skutečně nepodstatná. Vedení OVV se pak již žádný další adept neujal, formálně zůstala funkce neobsazená, nicméně fakticky ji vykonával Tacl souběžně s funkcí velitele KVV.

V Chrudimi se Tacl v červnu 1939 setkal se štábním kapitánem Karlem Jansou. Zasvětil jej do činnosti ON a Jansa bez váhání přijal.¹⁷⁸ O činnosti chrudimského OVV máme přehled díky poválečné zprávě nazvané „Přehled činnosti vojenské organizace Národní odboj v okrese Chrudim“ z pera Jansova zástupce, profesora Josefa Langpaula.¹⁷⁹ Brzy po příchodu do Chrudimi se Jansa seznámil právě s Langpaulem, lékárníkem Coufalem, MUDr. Kalinou a Benešem ad. Pro Chrudim je charakteristické velice těsné propojení ON s „civilními organizacemi“. V Jansově štábu nalezneme mnoho civilistů (byť záložních důstojníků bývalé československé armády, nicméně povětšinou jen absolventů základní vojenské služby). Může to souviset s nedostatkem vyšších profesionálních důstojníků na Chrudimsku (koneckonců sám velitel OVV byl „pouhý“ kapitán štábu), nicméně dle vyjádření Langpaula a dalších přeživších účastníků odboje je spíše vidět jakési skutečné „nadšení“ a ochotu vlasteneckých Čechů všech možných povolání, různé sociální příslušnosti i politických idejí pomoci.

I na základě poválečných výpovědí přímých účastníků odboje je zřejmé, že panovaly nesrovnalosti v tom, kdo ze zúčastněných odbojářů byl vlastně členem ON a kdo členem jiné skupiny; hranice mezi jednotlivými organizacemi nebyly často příliš zřetelné. Tak kupříkladu Oldřich Handlíř, úředník Okresní nemocenské pojišťovny v Chrudimi, který se v Chrudimi podílel na kolportáži časopisu *V boj*, nicméně se současně považoval i za člena organizace ON, nahlížel na vznik a činnost ON trochu odlišnou optikou než jiní pamětníci.¹⁸⁰ Handlíř totiž překvapivě tvrdil, že zakladatelem ON na Chrudimsku byl v červenci 1939 „Cukrář“ Jaroslav Skutil. Ten pak přednesl referát na ustavující schůzi okresní ON, kde byl velitelem OVV zvolen lékárník PhMr. Gustav Coufal. Toto Handlířovo tvrzení, jak již na základě pramenů víme, nebylo pravdivé. Gustav Coufal byl angažován především v distribuci časopisu *V boj* a s ON spolupracoval hlavně při organizaci přechodů důležitých osob do ilegality. Jeho činnost v rámci regionálního oboje byla významná, ale nebyl velitelem OVV, a

¹⁷⁷ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena . *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

¹⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, Sign. 325-156-20. Podkladový materiál k ON.

¹⁸⁰ *Tamtéž*.

ani nepatřil do okruhu Jansova štábu. Proč tedy O. Handlíř tvrdil, že byl velitelem OVV jmenován právě Coufal? Dovolil bych si poukázat už na poněkud zavádějící a zřejmě nelogickou formulaci výpovědi pana Handlíře¹⁸¹, kdy tvrdí, že byl Coufal do funkce na shromáždění „zvolen“. Tento způsob obsazování do funkcí pochopitelně odporoval vytváření struktur vojenské organizace ON – velitelé a důstojníci jednotlivých stupňů ON pochopitelně nebyli do funkcí voleni, v „podzemní armádě“ nepanovala nějaká demokracie, ale jednotliví příslušníci byli na svá místa jmenováni či dosazeni, chceme-li užívat přesnou terminologii. Na pováženou je také zmínka o Skutilovi jako hnacím motoru vzniku skupiny ON v Chrudimi. Tato část Handlířova vylíčení událostí je také v rozporu s prameny, jak víme, Skutilova práce spočívala ve výkonu funkcí spojovacího důstojníka a člena „sabotážní“ skupiny pro KVV v Pardubicích. V Chrudimi měl Skutil v průběhu r. 1939 také své zájmy a vyvíjel zde činnost, tu ale vyvíjel až po vzniku a zformování Jansovy skupiny především v souvislosti s převzetím důležitého vysílače pro kontakt se ZVV ON¹⁸² (viz dále). Za těmito dezinformacemi ve výpovědích pak můžeme vidět řadu dalších faktorů. Lékárník Coufal byl osobou v Chrudimi jistě respektovanou a tento respekt byl po válce umocněn i proto, že byl jednou z obětí nacistického teroru¹⁸³. Navíc Handlíř ve svém líčení uvedl, že jej Coufal dokonce jmenoval svým zástupcem na schůzkách s představiteli dalších OVV a KVV ON, čímž se možná po válce snažil zdůraznit svoje odbojové nasazení. Jedna takováto schůzka, podle Handlíře ustanovující schůze celé oblasti KVV Pardubice a Hradec Králové, se uskutečnila v pardubické Sokolovně (jednalo se o zahradní restauraci) pod záštitou mjr. Jana Petery z královéhradecké ON někdy na přelomu června a července. Schůzka má reálný základ, mjr. Petera ve své výpovědi totiž zmínil minimálně 2 takové schůzky na tomto místě¹⁸⁴. Za Pardubice se schůzky v restauraci zúčastnili J. Skutil, B. Cvejn a K. Zikuda. Zatímco Skutil byl samozřejmě členem ON, Cvejn a Zikuda byli kolportéry listu *V boj*, nikoliv přímo členy vojenské skupiny¹⁸⁵. Za Chrudim se setkání účastnili škpt. Hofnek, Jansa, Langpaul a již zmíněný Handlíř. Petera potvrdil i účast svého bratra Emanuela na těchto schůzkách¹⁸⁶. Řadu osob na této schůzce O. Handlíř neznal. Nepokoušejme se zpochybňovat jeho poválečná tvrzení, nicméně, jak jsem na předcházejících řádcích uvedl, mají jasné trhliny. Pokud konfrontujeme Handlířovu výpověď s obžalovacím spisem Petery, tak nám jasně vyplývá, že

¹⁸¹ Tamtéž

¹⁸² Tamtéž. Sign. 141-241 -2. Spis Příbyla.

¹⁸³ PhMr. Gustav Coufal byl totiž 12. 9. 1942 po dlouhodobém věznění nacisty v Berlíně-Plötzensee popraven.

¹⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-252-18. Obžaloba Petery.

¹⁸⁵ BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. 2006.319 s. Státní oblastní archiv v Zámrsku 2006, s.. 99. ISSN 231-6307.

¹⁸⁶ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-252-18. Obžaloba Petery.

Handlíř zveličoval, pokud považoval schůzi za „ustanovující pro celou oblast“. Tomu odporuje jednak to, že se schůzky účastnil malý počet lidí, navíc pokud se mělo jednat o „ustanovující schůzi“ oblastní ON, je závažnější absence kohokoliv dalšího ze štábů Tacla a Nováka kromě por. Skutila a mjr. Petery. Petera také neupřesnil bližší informace účelů schůzek, jen je zmínil ve výpovědi před gestapem, nicméně vzhledem k výčtu osob z Handlířova vyjádření lze předpokládat, že se jednalo o jakýsi referát štábního důstojníka královéhradecké ON mjr. Petery před širší skupinou odbojových pracovníků, nejen z ON, ale i z civilních skupin.

Prorůstání ON s civilními skupinami je spíše vidět v královéhradecké oblasti¹⁸⁷, pro Pardubicko a konkrétně Taclovo velitelství to není jev až tak typický. Zde byla spolupráce s civilisty na omezenější úrovni, OVV byla svěřována spíše zasloužilým důstojníkům (víme, že „zásobárnou“ těchto adeptů na role odbojářů byla posádka 8. pluku v likvidaci, kde si mohl plk. Tacl vybírat mezi osobami, které znal a považoval za věrohodné¹⁸⁸). Pochopitelně i v oblasti civilní zde byla vyvíjena na Pardubicku plodná odbojová činnost, např. ve skupině distribuující ilegální časopis *V boj*, tyto civilní skupiny však nebyly tak úzce propojené s ON jako právě v Chrudimi, kde byly často integrální a těžko samostatně identifikovatelnou součástí ON. Mohu jen spekulovat, že to bylo dáno i tím, že plk. Tacl je v pramenech¹⁸⁹ líčen svými spolupracovníky jako ten opatrnější, obezřetnější, možná trochu konzervativnější, co se týče začleňování do organizace, než jeho hradecký protějšek Novák. Každopádně OVV v Chrudimi v tomto vybočovalo z konceptu Taclova štábu, troufám si říci, že svou bohatou a úzkou spoluprací s nevojenskými skupinami se spíše přibližovalo fungování královéhradecké oblasti.

Vraťme se ale zpátky k utváření sítě ON na Chrudimsku. Škpt. Jansa brzy pověřil vedením jednotlivých MVV následující osoby: v Trhové Kamenici por. Františka Žáka, ve Slatiňanech Aloise Cinkána, v Bojanově učitele Zelinku, v Seči poštmistra Karla Borovce. Prof. Langpaul zastával pozici Jansova štábního a zpravodajského důstojníka. Lékárník Coufal byl zase pověřen organizací odchodu do zahraničí pro ohrožené osoby, zprostředkovával kontakty s pardubickými „Cukráři“ (Pulpán, Skutil) a v neposlední řadě se podílel na kolportáži časopisu *V boj*. Ladislav Kučera měl pak za úkol začlenit do organizace příslušníky Sokola. Jansa ho dokonce pověřil sestavením 2 sokolských čet, každé o zhruba 60

¹⁸⁷ Tamtéž, Sign. 141-215-2, Obžaloba Nováka a jeho štábu.

¹⁸⁸ Tamtéž, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

¹⁸⁹ Tamtéž, Sign. 141-241-9, spis Tvrze.

mužích. Kučera příliš nevěřil úspěšnosti tohoto úkolu.¹⁹⁰ Chrudimská ON měla navíc mnohem užší spojení na další organizace než další OVV pod Taclovým velením, konkrétně na Petiční výbor věrní zůstaneme¹⁹¹ (PVVZ, „odboráře“) Chrudimské OVV mělo od plk. Tacla pokyny, aby se zaměřilo především na zpravodajskou a informační činnost. KVV zajímaly převážně zprávy hospodářského a vojenského charakteru, např. plány místního letiště, průmyslových podniků, informace o činnosti gestapa, vojenských zařízeních apod.¹⁹² Chrudimské skupině byla také předána ona vysílací stanice, již převezl Jansa se štábním důstojníkem pardubické ON Příbylem do Slatiňan¹⁹³ (viz dále). Jansa navíc získal podporu 2 schopných důstojníků mimo vlastní struktury ON, mjr. Langra a mjr. Otáhala, kteří mu pomáhali s uskladňováním vojenského materiálu pro případné použití při převratu. Tento materiál (převážně jídelní misky a příbory, kotlíky, zařízení do polních misek atd.) získávali z budovy proviantního skladu, tzv. Depa a byl uskladňován v areálu dětského rekreačního tábora Trhové kamenici¹⁹⁴. Materiál byl také dopravován do Hradce Králové, kde byl k dispozici materiálnímu důstojníkovi KVV ON mjr. Matohlínovi. Byl získán i určitý počet revolverů, a také pušek, konkrétní čísla však nejsou známa.¹⁹⁵ O Vánocích r. 1939 se Jansa s Josefem Horákem z civilní skupiny dohodli na sestavení kombinované rotы v Chrudimi, která se měla skládat jak z důstojníků bývalé československé armády, tak z civilistů spadajících do Horákovy skupiny, vlastnicích motorová vozidla.

Víme také, že Jansa pravidelně navštěvoval Tacla v Pardubicích a získával od něj rozkazy. Předtím než r. 1939 Jansa nastoupil do krátkodobého rekvalifikačního kursu do Prahy, pověřil profesora Langpaula svým zastupováním a představil jej v Pardubicích plukovníku Taclovi a kapitánu Tvrzovi. Ten Langpaula pověřil sledováním komunistického odboje v regionu, nevíme však jakých (a jestli nějakých) informací se v tomto profesor dobral. Nebyl to jediný případ pokusu o sblížení demokratického odboje s komunistickou stranou. Přidružený spolupracovník Jansovy skupiny a také kolportér ilegální tiskoviny *V boj* Josef Horák¹⁹⁶ vzpomíná, že byl buď právě profesorem Langpaulem nebo již zmíněným mjr. Otáhalem vyhledán a nabádán ke vstupu do Jansovy skupiny. Horák sám tvrdí, že „zamýšlel vytvořit ilegální skupinu z příslušníků Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ) a padl do oka

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ GEBHART, Jan. Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42. 1976. nepublikováno. Uloženo v NA.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Řiši, Sign. 141-241-2.

¹⁹⁴ Tamtéž. Sign 325-156-18. Podkladový materiál na ON

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Tamtéž. Sign. 325-156-20. Podkladový materiál k ON.

Jansovi, který zřejmě zamýšlel propojit tuto skupinu s Obranou národa¹⁹⁷ Horákovi bylo doporučeno, aby vešel v kontakt s příslušníky KSC, která byla v ilegalitě, a on se v tomto skutečně angažoval. Zajímavé je, že Horák, a rozhodně ne sám, v podstatě nevěděl, že je spolupracovníkem ilegální organizace ON. To, že skupina, pro kterou pracoval, byla ON, se dozvěděl ke svému překvapení až po válce. I řada dalších spolupracovníků chrudimské ON neměla potuchu o tom, že spolupracuje s chrudimskou ON. Horákova skupina měla podle jeho poválečných vyjádření¹⁹⁸ rozmanité úkoly. Jednalo se např. o obstarávání peněžních prostředků, které měly sloužit k zabezpečování rodin Němci perzekuovaných odbojářů a k přepravě těchto perzekuovaných do bezpečí v zahraničí. Skupina měla také za úkol obstarávání zbraní, střeliva a výbušnin. Dle Horáka byla část zbraní ukryta na Auersbergských polích poblíž Nasavrck. Jak jsem již výše zmínil, činnost ON a jí vytvořené sítě odbojářů byla vřele podporována i osobami stojícími mimo vlastní odbojové skupiny. Horák tak vzpomíná, že se odboji dostalo štědré finanční pomoci od vlivných lidí v Chrudimi, konkrétně např. právníka JUDr. Sýkory, továrníka Pospíšila či ředitele školy Vsetečky.

Chrudimské OVV se vyznačovalo jistou výraznější otevřeností a rozvinutými vazbami k jiným uskupením a četným organizacím, ať to byl PVVZ, Sokol, nebo právě zmíněná DTJ, či organizace, která jakoby s odbojem neměla nic společného – Okresní nemocenská pojišťovna. Ředitelem pojišťovny byl právě zmíněný J. Horák a dle pramenů¹⁹⁹ bylo na základě udání gestapem zatčeno dokonce 16 zaměstnanců této instituce, domů se jich vrátilo jen 7! Rozsáhlé bylo i zatýkání bývalých četníků, jako byli J. Kohout či F. Zavadský, kteří se aktivně podíleli na kolportáži *V boj*. Pohled na personální složení spolupracovníků Jansovy skupiny skutečně ukazuje na mimořádnou propojenost s jinými odbojovými skupinami, často orientovanými jiným směrem, velice netypickou pro ostatní OVV Taclovy oblasti. Propojení ON v takové míře s jinými odbojovými skupinami bylo spíše častější v KVV Hradec Králové, jak se zmíním dále, než v Pardubicích. Po zatýkání v ZVV ON během podzimních měsíců r. 1939 pak Jansův štáb dostal od Tacla rozkaz omezit činnost. Ani omezení činnosti však chrudimskou ON nezachránilo od nacistických represí.

Pomineme-li v rámci členění KVV na jednotlivé okresy okres Pardubice – město, o jehož krátkodobém, spíše formálním obsazení osobou mjr. Totuška, jsme hovořili v jedné z předcházejících kapitol, zbývá nám v rámci struktury KVV ON Pardubice ještě jedno OVV,

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž

¹⁹⁹ Tamtéž

a to ve Vysokém Mýtě. To bylo vymezeno 3 významnými centry: Vysokým Mýtem, Poličkou a Litomyšlí. K vysokomýtskému OVV bohužel nemáme tolik pramenů jako ke chrudimskému. Práce Jaromíra Nepraše²⁰⁰ se sice důsledně zabývala protinacistickým odbojem v této oblasti, nicméně drtivá část této poměrně obsáhlé práce byla bohužel věnována tzv. komunistickému odboji a v konečných fázích války partyzánskému hnutí. Nicméně v konfrontaci s dalšími zdroji²⁰¹ můžeme říci, že zásluhy o zorganizování OVV měli především bývalý velitel 30. pěšího pluku plukovník Ing. Bohuslav Závada a jeho zástupce mjr. Bohuslav Kohout. Se Zavadou o jeho zapojení do organizace Tacl hovořil poprvé koncem června 1939. Tacl poté jednal i s Kohoutem a nařídil mu, aby se pokusil v oblasti vymezené Vysokým Mýtem, Litomyšlí a Poličkou vytvořit 2 pěší prapory a jeden jezdecký oddíl. Tacl hodlal využít zkušeností Závady v oblasti pěchoty a Kohouta zase pro jeho zkušenosti v jezdecku. Závada nastoupil k 1. 9. 1939 na místo učitele na střední stavební škole a činnost ve skupině ukončil. Jeho místo převzal Kohout. Oba pak byli zatčeni během únorových dní příštího roku. Závada byl také jako jeden ze členů pardubické ON v berlínském Plötzensee v srpnu 1942 popraven.

V Litomyšli byl velitelem MVV mjr. Felix Vlach. Jaromír Nepraš²⁰² tvrdí, že po uzavření sovětsko-německého paktu 25. 8. 1939 se v řadách právě litomyšlských a vysokomýtských odbojářů z ON zdvihl odpor proti domácím komunistům. ON obvinila SSSR z věrolomnosti a jak na jiných místech práce zmiňují, pro řadu odbojářů to byl podle jejich výslechových protokolů významný přelom v jejich uvažování, protože do té doby počítali se „smírným“ vyřešením československého problému na základě diplomatického tlaku SSSR na Německo. To se však nestalo a obě evropské velmoci se otázkou Československa hlouběji nezabývaly. Nepraš tvrdí, že v Litomyšli a Vysokém Mýtě na to členové ON reagovali štvavou kampaní proti SSSR a proti KSČ, kterou obvinili z ignorace národních zájmů, prostřednictvím šíření protikomunistických letáků. KSČ prý v reakci na to přistoupila na hájení svých pozic a nutnosti této smlouvy. Obecně ale můžeme říci, že z výslechových protokolů příslušníků ON na Pardubicku číší jakási obezřetnost a nedůvěra ke komunistům a jejich postojům.

²⁰⁰ NEPRAŠ, Jaromír. *Litomyšlsko v odboji*. Litomyšl, 1987. ISBN/ISSN není.

²⁰¹ Archív bezpečnostních složek, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

²⁰² NEPRAŠ, Jaromír. *Litomyšlsko v odboji*. Litomyšl, 1987. ISBN/ISSN není.

IV./6 Epilog

Protektorátní zásah gestapa proti regionálním skupinám ON byl schválen na počátku února 1940.²⁰³ Jednalo se o logické vyústění událostí podzimu a zimy 1939/40, kdy se začala pomalu stahovat smyčka kolem představitelů pražského velení ON, s nímž byla pardubická skupina v kontaktu především přes škpt. Tvrze. Klíčové v tomto ohledu bylo zatčení spojky mezi pražským ZVV a jednotlivými KVV, již zmiňovaným mjr. Němcem. H. Němec je v pramenech i v literatuře²⁰⁴ zmiňován jako nesmírně schopný a obětavý organizátor sítě ON, bez jehož působení by zřejmě zformování tak ucelené struktury nebylo možné. I z toho důvodu (a také právě pro jeho četné a úzké styky s pardubickou ON) stojí za zmínku pohovořit o jeho osudu. Gestapu neunikla Němcova spolupráce především se třemi dalšími vysokými důstojníky struktur ON, kteří ostatně sehráli všichni významnou roli v našem příběhu – jednalo se o podnáčelníka pplk. gšt. Josefa Kazdu a zejména šéfy materiálního a operačního oddělení štábu ZVV ON – mjr. Vladimírem Taláškem a pplk. gšt. Janem Rešem.²⁰⁵ Zatčen byl 15. 12. 1939. Mezi nejvýznamnější body obžaloby gestapa proti mjr. Němcovi patřila především jeho rozsáhlá činnost zpravodajská a kontakty s jednotlivými KVV, shromažďování zbraní a organizace odchodu bývalých československých letců a důstojníků do zahraničí. Němec si prošel peklem nacistických výslechů v neblaze proslulé „pečkárně“²⁰⁶, a poté vězněním v Gollnově u Štětína, kde se setkal s dalšími kolegy odbojáři, včetně Tacla a dalších pracovníků KVV ON. Odsouzen k smrti byl berlínským Lidovým soudem v listopadu 1941 spolu s výše zmíněnými kolegy z pražského velení a na popravu pak čekal v berlínském Plötzensee, kde byl jeho život násilně ukončen 17. 8. 1942, zhruba 14 dní před jeho pardubickými spolupracovníky. Po osvobození obdržel tento statečný a nesmírně schopný odbojář in memoriam Československý válečný kříž 1939 a byl povýšen do hodnosti plukovníka generálního štábu.

Vraťme se po tomto krátkém exkurzu, pojednávajícím o významné osobnosti ON úzce spjaté s hrdiny tohoto příběhu, k vyličení likvidace tzv. 1. garnitury ON na Pardubicku gestapem. Zásah proti horním patrům organizace na přelomu listopadu a prosince spustil kaskádu událostí, které zlikvidovaly. ON prakticky na všech úrovních. Již před svým

²⁰³ KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*, Praha 1985. Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha, 1989, s. 86. ISBN/ISSN není.

²⁰⁴ LACH, Ivan, STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000.. ISBN 80-86011-12-7.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ **Petschkův palác** (*Pečkův palác*, *Pečkárna*) je novoklasicistní budova v ulici Politických vězňů č. 20 v Praze. V letech 1923 - 1929 jej nechal postavit, podle návrhů architekta Maxe Spielmanna, bankéř dr. Julius Petschek jako *Bankovní dům Petschek a spol.* Za okupace sídlo gestapa.

zatčením varoval Němec Tacla a Nováka přes jejich zpravodajské důstojníky, že se nad ON stahují mračna.²⁰⁷ To byl zřejmě také důvod k již zmiňované Taclově rezignaci na odbojovou činnost a utlumení působení KVV v Pardubicích.²⁰⁸ Rozbita byla i skupina kolem pplk. gšt. Š. Adlera, proslulá svou činností v oblasti radiokomunikace jak na úrovni organizace, tak i se zahraničím. V Pardubicích započalo zatýkání 6. 2. 1940 a v následujících dnech bylo zatčeno 34 lidí. Gestapo mělo v hledáčku špkt. Tvrze již od konce r. 1939, neboť zjistilo jeho silné vazby k pražskému vedení organizace. Posléze se zaměřilo i další ilegální pracovníky, konkrétně špkt. Příbyla, J. Skutila, poštovního úředníka J. Šilera, železničáře Evžena Zörklera ad. Poslední dva jmenovaní jsou ostatně velmi často dotazovaní ve výslechových protokolech gestapa, neboť si Němci byli vědomi jejich možného zapojení ve skupině „Cukrářů“.²⁰⁹ Během 15 dní od 6. do 21. února bylo v pardubické oblasti zatčeno 34 osob. Mezi prvními byli J. Tacl, Z. Tvrz, K. Zadina či B. Závada.²¹⁰ Gestapu se podařilo v prvních dnech zatýkání zajistit mnohem větší počet lidí než v té samé době v Hradci Králové, ale na rozdíl od hradeckého KVV se mu nepodařilo zajistit žádný kompromitující materiál, podobný tomu na Bernardově pile na Slezském předměstí v Hradci Králové. To bylo pravděpodobně dáno již zmíněným Taclovým úzkostlivým likvidováním D-rokazů s případnými kompromitujícími informacemi.²¹¹ Osudy zatčených zde byly již nastíněny. Gestapo exemplárně odsoudilo 5 členů štábu KVV – plk. Tacla, špkt. Tvrze, Zadinu, Příbyla a mjr. Totuška k trestům za ilegální činnost proti Říši²¹² Plk. Tacl a špkt. Tvrz byli za svou rozsáhlou činnost odsouzeni 17. 12. 1941 k trestu smrti a (po dlouhém téměř sedmiměsíčním čekání v Berlíně) 2. 9. 1942 popraveni. Oba byli po válce in memoriam povýšeni do hodností brigádního generála a podplukovníka a posmrtně oceněni Československým válečným křížem 1939). Špkt. Příbyl byl odsouzen na 12 let odnětí svobody, špkt. Zadina na 10 let a mjr. Totušek na 3 roky. Popraven byl i šéf vysokomýtské ON plk. B. Závada²¹³.

Poměrně málo toho můžeme říct k tzv. 2. garnituře ON, vytvořené po devastujícím zatýkání v únoru 1940. Řada představitelů celoprotektorátního velení ON odešla do zahraničí,

²⁰⁷ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž. Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

²¹⁰ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 33 ISSN 231-6307.

²¹¹ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1. Obžalovací spis Taclova štábu.

²¹² Tamtéž.

²¹³ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

za všechny jmenujme plk. Č. Kudláčka, pplk. B. Bočka či mjr. J. Hájíčka.²¹⁴ Část starých struktur rozbité organizace se podílela na její obnově, v tomto smyslu byl aktivní, jak budeme hovořit v kapitole o hradecké ON, mjr. J. Petera. Ten „povýšil“ a v Praze se spolu s legendárním pplk. J. Balabánem pokoušel podchytit zbytky nezatknutých a stále loajálních vojáků.²¹⁵ Z pardubické organizace zbylo jen skutečně neživotaschopné torzo. Vedením pardubického KVV pověřil Petera v červnu mladého por. A. Pulpána, gestapu známého jako „cukráře Formánka“.²¹⁶ Jeho aktivita byla v porovnání s činností Tvrze a 1. garnitury ON velmi skromná. Jak jsem již zmínil, Pulpán se snažil především proniknout do strategických podniků Synthesie a Explosie. Prostřednictvím kontaktu v podobě Karla Zikudy získal Pulpán pro Peteru zajímavé informace o poloze semtínských fabrik pro případné bombardování. Sám se pak podílel na nakreslení jakéhosi plánu v měřítku 1: 75000, který měl označit Fantovy závody, taktéž pro případné anglické bombardování. Není divu, že za svou činnost byl Pulpán po svém chycení v listopadu 1940 počátkem r. 1942 popraven. Jím vytvořená síť ON byla malinká a zahrnovala jen několik lidí. Dá se říct, že působení ON v pardubické oblasti jeho zatčením definitivně skončilo.

²¹⁴ KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*, Praha 1985. Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 114, ISBN/ISSN není.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Archív bezpečnostních složek, Sign. 141-242-3. Obžaloba Pulpána.

V. Obrana národa na Královéhradecku

Náplní této druhé části práce je pojednání o skupině ON na území dnešního Královéhradeckého kraje. Již jsem zmínil v předcházejícím vyprávění, že při procházení pramenů a literatury je poměrně problematické hodnocení vzájemného vztahu obou regionálních buněk ON na východě Čech, té východní, s centrem v Pardubicích a s Josefem Taclm v čele, a severovýchodní, s centrem v Hradci Králové a pod velením plk. Petra Nováka.²¹⁷ Někdy je uváděno, že se plk. Novák stal velícím důstojníkem samostatného oblastního velitelství v Hradci Králové až v průběhu července 1939, kdy jej do této funkce instaloval Tacl.²¹⁸ Obecně jsou ale uznávané spíše teorie samostatnosti Hradecka jako celku již od samého začátku formování odbojové sítě ON ve východních a severovýchodních Čechách, tedy zhruba od počátku května 1939. Podřízené vazby Královéhradecka k Pardubicku byly skutečně spíše formálního rázu a i plk. Tacl bral oblast za samostatný celek a často vyjadřoval nespokojenost s Novákovým jednáním. Jak dále zmíním v samostatné kapitole o Novákovi, důležitou roli sehrály i osobní vazby plk. Nováka k jednomu z vůdců ON, později zatčenému a popravenému gen. H. Vojtovi. Ten si Nováka vyhlédl jako budoucího velitele „armády v podzemí“ v této oblasti již po jeho příchodu do Hradce Králové v březnu 1939. Již od května 1939 se však Novák se svými druhy plně věnoval výstavbě sítě okresních a místních skupin ON v rámci samostatné oblastní buňky na bázi KVV. To ostatně čerstvě povýšený generál Novák potvrdil i ve svém poválečném svědectví.²¹⁹ Tacl a jeho důstojníci do vnitřní struktury organizace pod Novákovým velením nikterak nezasahovali a je zřejmé, že se oba velitelé považovali za nezávislé a sobě rovné (byli si rovni i hodnostně). Partnerský, a tedy nikoliv podřízený vztah mezi oběma KVV naznačuje i vytvoření dvou hierarchizovaných štábů a také 2 zpravodajských důstojníků, sloužících jako „spojky“ pro vzájemnou komunikaci mezi oběma veliteli i pro kontakty s vyššími instancemi ON a jinými složkami protinacistického odboje. Vazby mezi oběma štáby se projevovaly hlavně v klíčové otázce financování cest a nákladů spojených s odbojovou činností, a také při komunikaci s pražským ústředím, kdy si obě velitelství navzájem předávaly písemné podklady s instrukcemi od centra.

²¹⁷ Literatura někdy uvádí nepřesně Novákovu hodnost a označuje jej za podplukovníka (pplk.). VIZ BRANDEJS, Josef. *Lidé statečných srdcí: 5. okrsek Obrany národa v rámci severovýchodního uskupení generálů Petra Nováka a Františka Bláhy v letech 1939-1945*. Hradec Králové, 1995. ISBN/ISSN není. Uloženo ve Státní vědecké knihovně Hradec Králové.

²¹⁸ BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – život a boj*. Hradec Králové, 1982 ISBN/ISSN není. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

²¹⁹ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

Kapitola je převážně zaměřena, ostatně jako celá práce na období od přelomu jara a léta 1939 do jara 1940, kdy v regionu působila tzv. první, a nutno podotknout také jediná skutečně strukturovaná, garnitura ON. Stejně jako v případě Pardubicka, i zde se po tomto období udržely zbytky ON, které unikly nacistickým represáliím. Jednalo se dokonce o nejvyšší důstojníky bývalého Novákova štábu (mjr. J. Matohlína, npor. A. Sládek, mjr. J. Petera se dokonce stal představitelem ZVV v Praze), nicméně tyto lidé na sebe navázali jen dílčí skupinky v určitých regionech (Náchodsko, Novopacko) a systematickému uspořádání předcházejícího období se tak oblast nepřiblížila.

V.1 Počátky ON na Královéhradecku. Štáb plukovníka Petra Nováka

Město Hradec Králové bylo významným centrem kulturního a společenského života a koneckonců i důležitým správním střediskem oblasti. Nacházely se zde také významné veřejné instituce a organizace (soud, ředitelství policie a také drah). K obsazení města i kraje došlo již v ranních hodinách dne prvního dne okupace českých zemí, tedy 15. března 1939. Velitelem vojenských jednotek wehrmachtu, které započaly region systematicky obsazovat od Náchoda, byl gen. J. Blaskowitz.²²⁰ Ten nařídil obsadit kasárna a odzbrojit příslušníky československého vojska. Systematické odzbrojování československých vojáků Němci mělo samozřejmě v pozdějším období neblahý vliv na chronický nedostatek zbraní pro ilegální činnost odboje. Obsazování území okupační mocností bylo obyvatelstvem přijato navenek poklidně a rezignovaně, nicméně např. účastník odboje i pro náš příběh velice důležitý občan města Jan Bernard²²¹ v r. 1947 vzpomínal, jak napjatá atmosféra a jaké pocity odporu a vzájemné sounáležitosti obyvatel města vůči okupantům ve městě panovaly. Velice záhy, při tzv. akci Gitter došlo k zatýkání demokraticky smýšlejících osob jakožto exemplárních příkladů, a také přijetí nacistických antisemitistických zákonů, které znemožnily Židům přístup na některá veřejná místa, jako byly restaurace a koupaliště.

Gestapo v královéhradecké oblasti nepůsobilo hned od počátku německé okupace, ale odštěpilo se v průběhu června 1939 od pardubické úřadovny jako tzv. Aussendienstelle Königgratz („Venkovská služebna Hradec Králové“).²²² Od této doby až do osvobození

²²⁰ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

²²¹ SOA v Hradci Králové. *Vzpomínka Jana Bernarda na dobu okupace, 1947*.

²²² BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

země byl šéfem této služebny Albrecht Hardtke, který byl, stejně jako mnoho jeho kolegů, mimořádným lidovým soudem v Hradci za své zločiny po válce odsouzen k smrti a r. 1947 popraven. Podstatnou část hradeckého gestapa tvořili příslušníci Einsatzkomanda IV., kteří původně spadali pod trutnovskou služebnu a v březnu 1939 se podíleli na obsazování Pardubicka. Základem Hardtkeho skupiny bylo asi 15 zasloužilých důstojníků z Kielu. Poměrně zajímavým, a v literatuře často zdůrazňovaným fenoménem, je ale také vysoký počet kolaborantů českého nebo především česko-německého původu, kteří po okupaci vstoupili do služeb okupačních orgánů a pokoušeli se vybudovat si kariéru v gestapu. Řada z nich využila toho, že dokázali zapůsobit na nacisty svou servilností vůči Říši a Němci je pak nejprve použili jako tzv. V-manny. Jednalo se o Vertrauensmanny, nebo-li důvěrníky či konfidenty, kteří gestapu vydatně pomáhali např. při infiltraci odbojových skupin a jejich rozbíjení. Tito V-manni si často svými výsledky natolik získali respekt německých nadřízených, že je nacisté přijali jako plnohodnotné příslušníky gestapa. Takovými případy byli i královéhradečtí gestapáci jako František Liebl, bývalý praporčík československé armády Hanusch či bratři Fiebingerové, z nichž především Jindřich byl „proslulý“ svou krutostí a brutalitou vůči zatčeným odbojářům.²²³ Liebl zase brilantním způsobem využíval své češtiny k infiltraci do organizace a zpečetil osud odbojáře Jana Sedláčka, kolportéra časopisu *V boj*, který se podílel na přechovávání zbraní, jak se zmíníme dále.²²⁴

Již zmíněná akce Gitter (, Mříže) a později také v září tohoto roku podniknutá akce Albrecht I.²²⁵ se projeví i v královéhradeckém regionu. Byly namířeny proti komunistům, antifašistům či celkově nepohodlným osobám. Oběťmi se stali i příslušníci spolků, jako byli legionáři či členové Sokola. Nešťastné bylo, že se na těchto akcích vůči odpůrcům nacistického režimu podílely i nacisty povolené složky protektorátní „autonomie“, konkrétně československých četníků, policistů a tzv. vládního vojska. Výsledky obžalovaných byly směřovány mimo jiné na jejich členství v levicových organizacích (KSC, Svaz přátel SSSR), Legionářském spolku či na jejich případnou angažovanost v tzv. interbrigádách v době občanské války ve Španělsku.²²⁶

Podívejme se nyní na strukturu štábu krajského velitele plk. P. Nováka. Při studiu pramenů je zřetelný rozdíl vůči pardubické organizaci, a to v počtu členů. Plk. Tacl se opíral o

²²³ Tamtéž.

²²⁴ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nепublikováno, uloženo v Národním archívu.

²²⁵ Zastrážovací akce vůči antifašistům v protektorátu související se zahájením tažení do Polska.

²²⁶ **Mezinárodní brigády** (neboli **Interbrigády**) španělské republikánské armády bojovaly v letech 1936 – 1939 ve španělské občanské válce.

štáb složený v podstatě ze 4 stálých členů (Tvrz, Příbyl, Zadina a Skutil, vynechme krátkodobé působení mjr. Totuška a do nejužšího vedení také nepočítáme „Cukráře“ Pulpána). Novákův štáb byl mnohem rozsáhlejší a do nejužšího vedení organizace bylo zapojeno 7-9 stálých členů, tedy dvojnásobek. Můžeme spekulovat, že vzhledem k angažmá vyššího počtu osob v KVV byla činnost skupiny na Hradecku aktivnější než Pardubicku, což se projevovalo např. v napojení skupiny na další osoby, podniky a organizace, či v počtu zatčených, který byl na Královéhradecku vyšší. Rozdíly mezi oběma štáby nejsou jen ve vzájemné disproporci, ale i např. i v počtech zatčených a uprchnuvších, kdy na Pardubicku padlo v první vlně zatýkání za oběť kompletní vedení KVV, zatímco v sousedním regionu se řadě nejvyšších představitelů podařilo uprchnout. Někteří z nich opustili vlast, např. Petr Novák a František Zástěra, někteří zase vyvíjeli intenzivní činnost i v dalších letech okupace, jako Jan Petera, Josef Matohlína či Albín Sládek.

Velitelem ON na území Oberlandrátu Hradec Králové byl bezesporu plk. Petr Novák. Jak bylo řečeno, opíral se o mnohem větší počet nejbližších spolupracovníků než plk. Tacl. Z materiálů nalezených na Bernardově pile ²²⁷ víme, že v komunikaci se svou odbojovou skupinou vystupoval Novák pod krycím jménem Ing. Hradil (od listopadu 1939 pod dalším krycím jménem Pokorný). Plk. Novák byl dle pramenů ve své činnosti mnohem aktivnější ve své činnosti než jeho pardubický kolega Tacl, o čemž bude pojednávat samostatná kapitola. Novák se více angažoval v přímé komunikaci s pražským velením a vykonával částečně i zpravodajskou činnost, měl výrazný podíl na přípravě mobilizace a uschování tzv. mobilizačních plánů, což byla aktivita, za kterou ho Tacl odsuzoval.²²⁸ Podílel se i na formování mnohem členitější a propracovanější struktury OVV a MVV než na Pardubicku. Nicméně i on se opíral o silný tým spolehlivých důstojníků a loajálních spolupracovníků. Jak jsem již zmínil, počet těchto spolupracovníků a obsazení funkcí se v pramenech různí. Gestapo tvrdilo²²⁹, že Novákovi bylo podřízeno 7 důstojníků. Byl to mjr. Jan Petera ve funkci náčelníka štábu a zpravodajského důstojníka, mjr. Josef Matohlína jako materiální důstojník a expert přes zbraně, kpt. Jan Hošt jako Novákova pravá ruka a jeho adjutant, radiokomunikaci měl na starost rotmistr Josef Hodek, pozice mobilizačních důstojníků byly obsazeny škpt. Linhartem Mikoláškem, škpt. Františkem Zástěrou a mjr. Alfonsem Prchalem, který se podílel na vypracování směrnic k mobilizačním plánům na základě znalosti bývalých důstojníků a

²²⁷ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74., Sign. 74-717-776, Materiály nalezené na Bernardově pile.

²²⁸ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11, Taclův spis.

²²⁹ Tamtéž. Sign. 141-215-2, Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

poddůstojníků československé armády v regionu. Příprava mobilizace byla nejvyšším plánovaným cílem ON a budeme se jí zabývat v samostatné kapitole. Připomínám, že se plk. Tacl v Pardubicích obsazení pozice mobilizačního důstojníka sveřepě bránil, kdežto jeho hradecký kolega jmenoval mobilizační důstojníky dokonce tři.

Podle prověřovacího materiálu k ON ze 70. let²³⁰ se funkční a personální obsazení KVV v Hradci Králové mírně lišilo. Mjr. Matohlína je tu prezentován nikoliv jako šéf materiální, ale tzv. operační skupiny. Do jeho agendy i podle tohoto pramene nejen patřilo obstarávání vojenského a strategického materiálu, ale i plánování operací odbojové skupiny. Petera je zde zmiňován pouze jako zpravodajský důstojník a je pomlčena jeho druhá funkce šefa štábu. Vedení dalších štábních skupin již příliš neodpovídá textu nacistické zprávy ze srpna 1940. Především se zde setkáváme na nejvyšších patrech krajské organizace s jedním z patrně nejdůležitějších členů skupiny, npor. A. Sládkem, který je prezentován na pozici šefa speciální skupiny. Ta měla na starosti především pomoc rodinám perzekuovaných spolupracovníků ON a také odchody potřebných osob do emigrace. Dále se setkáváme se škpt. Zástěrou na pozici nikoliv mobilizačního důstojníka, ale vedoucího finanční skupiny. V neposlední řadě je tu prezentován škpt. Stanislav Sembdner jako přednosta sabotážní skupiny. Jan Gebhart²³¹ tvrdí, že mezi úkoly právě Sembdnerovy skupiny patřil mj. pokus o výrobu vlastních granátů a výbušnin. Mobilizaci měl na starosti Novákův pobočník, Jan Hošt.

Jan Brunclík ve svých pracích o královéhradecké ON²³² strukturuje nejvyšší špičky KVV v Hradci Králové také mírně odlišně než výše zmíněná zpráva gestapa či podkladový materiál ze 70. let. O. Mikolášek, který sehrál významnou roli jak při přípravě mobilizace, tak ne svou vlastní vůlí při likvidaci ON v regionu v únoru 1940, je podle Brunclíka na určitých místech uváděn jako Novákův zástupce. Mikolášek se skutečně výrazně podílel na odbojové činnosti především při přípravě mobilizačních plánů, a také v oblasti „evidenční“, tedy vytváření seznamů „nepohodlných osob“. Myslím si, že místo „druhého muže“ (ve smyslu významu pro odbojovou činnost a fungování skupiny) hradecké organizace však držel mjr. J. Petera. Peterovi bude také věnován dostatečný prostor v samostatné části, z kraje bych rád jen zmínil, že jeho činnost i rozsah jeho působení byly ekvivalentní působení Z. Tvrze (s nímž ostatně často spolupracoval) v Pardubicích. Jako Novákův štábní a zpravodajský důstojník

²³⁰ Tamtéž. Sign. 325-156-17, Podkladový materiál Novákovy skupiny.

²³¹ Tamtéž.

²³² Především se jedná o: BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není. a BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve východních Čechách*. Zámrs, 2006. ISSN 231-6307.

zajišťoval kontakty s KVV s dalšími stupni organizace a především s pražským vedením. Zajímavé je, jak Brunclík uvádí²³³, že Petera nevykonával funkci náčelníka štábu od vzniku ON v Hradci Králové. Toto místo udělil na základě známosti plk. Novák podplukovníku Václavu Kolářovi. Jeho působení ve funkci a rozsah jeho působení jsou nejisté. Kolář byl jistě součástí ON, ale z činnosti byl vyřazen 1. 9. 1939, kdy byl v rámci již zmíněné akce Gitter gestapem zatčen. Na rozdíl od svých kolegů zatčených v únoru 1940 a vězněných delší dobu v hradecké věznici, si Kolář prošel martyriem nacistického koncentračního tábora v Buchenwaldu. Jeho kolegové z ON, rtm. O. Jelínek, mjr. K. Kynych a J. Drašner ve výpovědi gestapu potvrdili, že Kolář rozvíjel propagandistickou činnost a jmenovitě Kynycha se pokoušel přemluvit pro další agitaci.²³⁴ To, že Kolářovi zmínění spoluobžalovaní mu přiřkli tato provinění na vrub, bych přisuzoval tomu, že v té době již věděli o Kolářově zatčení v rámci akce Gitter a věděli, že tak pouze přitěžují již vězněné osobě, a nemusí tak udávat jiné, dosud nezatčené kolegy.

Další osobou, považovanou za součást nejužšího vedení hradecké ON, je civilista, obchodník s uhlím Jarmil Frank. Ten je J. Brunclíkem prezentován místo Zástěry na pozici vedoucího finanční skupiny. Frank poskytoval organizaci svůj vůz a společně s plk. Novákem, rtm. Jelínkem a mjr. J. Matohlínou objížděl jednotlivé lokality v kraji a podílel se na vytváření sítě okresních velitelství. Jeho činnost v organizaci nebyla nevýznamná, což dokazuje i to, že se v jeho bytě v Hradci Králové konaly časté schůzky odbojové skupiny. Frank byl, pohlédneme-li k vojenské příslušnosti jeho zmíněných kolegů, výjimkou v nejužším vedení organizace, kde byl jediným civilistou. To však platí pouze pro nejvyšší vedení KVV ON, na nižších stupních již nacházíme velké zastoupení nejen profesionálních vojáků, ale i civilistů (přesněji záložních vojáků bývalé československé armády). Pan Frank se však tragických událostí následujících po zásahu gestapa již nedočkal, neboť náhle zemřel pouhé dva dny předtím.²³⁵

Pro doplnění přesného přehledu o složení nejužšího vedení ON v Hradci Králové na úrovni kraje se sluší zmínit i jméno rtm. Oldřicha Jelínka. Ten je také považován za člena

²³³ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

²³⁴ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

²³⁵ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 21. ISSN 231-6307.

Novákova štábu²³⁶, neměl vymezenou žádnou funkci či vedení konkrétní skupiny, nicméně obdobně jako Frank je považován za „kurýra“ organizace²³⁷. Gestapo jej na základě výsledku činilo odpovědným z formování sítě okresních skupin ON, konkrétně na Náchodsku, Českoskalicku a Jaroměřsku. Jelínek je nepochybně smutnou postavou tohoto příběhu, stal se skutečně jakýmsi nacistickým obětním beránkem. Gestapu se podařilo tohoto muže, zatčeného 8. 2. 1940, skutečně zlomit. To, že skutečně vypovídal o činnosti organizace a svých kolegů, dokazuje i to, že podle vyšetřovatelů „přispěl obžalovaný k objasnění situace“.²³⁸ Dá se předpokládat, že Jelínek je jedním z těch Novákových nejbližších spolupracovníků (dalšími jsou zřejmě L. Mikolášek a J. Hošť), který gestapu pomohl svou výpovědí získat cenná vodítka a indicie, které je dovedly k dalším členům organizace a také získání kompromitujících informací ukrytých na pile v Hradci Králové. Obžalovaný Jelínek gestapu přiznal své zločiny, mj. aktivitu při získávání a uskladňování zbraní, což (jak na základě studia podobných případů víme) samo osobě znamenalo rozsudek smrti. Jelínek přiznal svou účast při zakládání organizace, kolportáži ilegálních letáků (pravděpodobně je míněn *V boj*) a gestapo jeho činnost sumarizuje slovy, že „organizaci prokazoval veliké služby“²³⁹. Není proto divu, že jej soud v Berlíně 18. 12. 1942 odsoudil k smrti a 6. 4. 1943 byl rtm. Oldřich Jelínek ve Stuttgartu popraven.

Předcházející řádky měly ilustrovat, jak obtížná rekonstrukce velení královéhradecké ON je. Gestapo jej bralo jen jako nejužší skupinku Novákových spolupracovníků, kdežto prameny poválečného původu (prověřovací materiál ke skupině ON a regionální práce Jana Brunclíka) počítaly do vedení organizace i např. Sembdnera jako šéfa sabotážního oddělení „Cukrářů“. Naopak Jelínek není např. v podkladovém materiálu²⁴⁰ považován za člena velení štábu, zřejmě proto, že nezastával funkci spojenou s velením konkrétní skupiny. I Kolářova úloha jako náčelníka Novákova štábu je diskutabilní. Jedná se však jen o drobné nuance v rovině osob a přidělených funkcí, podstatné je hodnocení, že štáb 1. garnitury ON na Královéhradecku byl již v době zásahu gestapa v únoru 1940 plně rozvinut a jeho členové plnili důležité funkce v oblasti zpravodajství, získávání materiálu a zbraní, přípravy sabotáží a mobilizace apod. Na úrovni některých okresů tomu tak nebylo, neboť tam často vhodní lidé chyběli.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž, Sign. 325-156-17. Podkladový materiál Novákovy skupiny.

Tak jako v pojednání o pardubické ON jsem systematicky hovořil o činnosti konkrétních důstojníků štábu (Tacl, Tvrz, Příbyl a Zadina), budu i v této části mluvit o zásluhách a působení osob KVV v Hradci Králové. Zvláštní pojednání bude z příslušníků štábu věnováno plk. Novákovi, mjr. Peterovi a Matohlínovi a npor. Sládkovi, a to i z těch důvodů, že jejich činnost byla nejrozsáhlejší a jejich pozdější životy pro čtenáře leckydy zajímavé. O dalších významných členech organizace a jejich odbojové činnosti bude pojednávat následující kapitola.

V./2 Působení Obrany národa v oblasti Královéhradecka do zásahu gestapa

Hlavní cíle a úkoly ON na Královéhradecku nebyly pochopitelně rozdílné od cílů a úkolů organizace v dalších místech jejího působení. Patřila mezi ně intenzivní zpravodajská a špionážní činnost, kooperace s dalšími složkami organizace, navazování kontaktů v dalších odbojových skupinách, získávání a udržování konexí v továrnách a důležitých podnicích, shromažďování materiálu, zbraní a trhavin, snaha o radiokomunikační spojení s pražským ústředím, přípravy sabotáží, evidence kolaborantů a s tím spojené přípravy mobilizace. Oproti Pardubicku byla ovšem „členská základna“ na úrovni okresů a měst mnohem lépe vybudovaná a existovala zde těsnější spojitost ON s jinými odbojovými skupinami, mající často přístup ke kýženému materiálu a zbraním. Již mnohokrát zmiňované osudové materiály z pily pana Bernarda²⁴¹ nám dávají možnost rekonstruovat početní stavy sil ON, vzájemné vazby mezi nimi, jakož i materiální zázemí skupiny, což bylo u pardubické organizace vzhledem k absenci takového materiálu nemožné.

Zpravodajství mělo v organizaci klíčovou úlohu. V královéhradeckém KVV vykonával zpravodajské funkce částečně i plk. Novák, který poměrně často cestoval a byl v kontaktu i s pražským ústředím. V rámci spolupráce s Pardubicemi předával získané poznatky přes mjr. Peteru plk. Taclovi. Mjr. Petera byl v pravidelném kontaktu jak se škpt. Tvrzem, tak s mjr. Němcem.²⁴² Neocenitelnou pomoc měla organizace i mimo své vlastní struktury v osobě Peterova bratra Emanuela.²⁴³ Tento obchodník velice často služebně cestoval na západ a spolupracoval s francouzskou tajnou službou. Organizace tak získávala cenné informace ze zahraničí.

²⁴¹ VÚA, Sbírka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74, Sign. 74-717-776. Materiály nalezené na Bernardově pile.

²⁴² Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-9. Tvrzova složka.

²⁴³ [Tamtéž](#). Sign. 141-252-17. Peterova složka.

Důležitou roli měly zprávy politického, vojenského a hospodářského charakteru. Členové ON měli za úkol mj. monitorování dalších organizací a jejich nakloněnost odbojové činnosti. Ve vojenské oblasti to bylo především získávání přehledu např. o umístění německých vojsk, druhu jednotek s jejich krycími označeními a informace o jejich početních stavech. V rovině hospodářské se angažoval mjr. Matohlína a jeho skupina. Získávali přehled o stavu pohonných hmot, surovin, dopravní situaci v regionu. Důležitými cíli ON byla také infiltrace velkých průmyslových podniků a v neposlední řadě také odposlouchávání německých telefonních linek.²⁴⁴ Za spolupráce odbojářů J. Kratochvíla, L. Cibulky, V. Schejbala a S. Klabana získala organizace poměrně jasný přehled a dokonce plány např. Škodových závodů, hradeckého hlavního nádraží, místní strojírny a letiště.²⁴⁵ Matohlínově působení v roli materiálního důstojníka a jeho roli při shromažďování obrovského množství především pohonných hmot se budeme věnovat v samostatné kapitole.

Jak již bylo řečeno, získávání zbraní pro potřeby odboje bylo po likvidaci československé branné moci v létě a odevzdání její výzbroje Němcům poměrně komplikované. Díky obdivuhodnému úsilí členů organizace a jejich přátel se však určité zdroje našly, a to převážně v podobě zbraní loveckých, a také zbraní uchovaných „načerno“. Tyto počty kusů výzbroje je třeba klást do kontextu s počtem případných vojáků, kteří měli během ozbrojené akce tyto zbraně nosit. Pokud vycházíme z realističtějších a skromnějších čísel než z těch uvedených v poválečné vzpomínce P. Nováka,²⁴⁶ kde bývalý velitel hradecké ON poněkud nadsazeně odhadoval celkové síly ON v oblasti na 1200 mužů umístěných ve 20 praporech, a podíváme se na údaje získané z materiálů uložených na Bernardově pile²⁴⁷, zjistíme, že z vojenského hlediska nebyla situace odbojářů nikterak růžová. V devíti okresech, u nichž podle směrnic organizace bezpečně víme, že byly vytvářeny tzv. pětky, se podle součtu počtu mužů dostáváme k finálnímu číslu 8900 vojáků. Tolik mužů mělo mít Novákovo uskupení k dispozici v případě vojenské akce. Podívejme se na konečné součty všech zbraní evidovaných odbojem v oblasti celého kraje. ON zde měla k dispozici 1100 loveckých pušek, 76 kulovnic, 589 pistolí, 241 karabin tzv. Männlicher a 71 známých německých

²⁴⁴ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják- vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁴⁷ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74. Materiály nalezené na Bernardově pile.

„mauserovek“. V součtu tedy 2077 kusů střelných zbraní J. Brunclík²⁴⁸ ve své práci správně poznamenává, že by se v případě ozbrojeného povstání dostalo každému 4.-5. vojákovi ON. To skutečně nebyla vůbec záviděníhodná situace, což si uvědomovali i vůdcové ON. P. Novák ve své citované přednášce²⁴⁹ vzpomíná na rozhovor s gen. Vojtou, kdy mu Vojta zdůraznil, že pokud budou Němci ve vyčerpávající válce s nepřítelem bojovat do posledního dechu a muže na našem území, není možné zaručit úspěšnost ozbrojené akce československého odboje vůči nim. Jinými slovy, sami vůdcové ON si uvědomovali, že s chronickým nedostatkem palných zbraní na osobu, není možnost ozbrojeného boje proti okupantům bez cizí pomoci dosti proveditelná.

Nacisté ve své zprávě²⁵⁰ zdůrazňují, že obžalovaní bývalí důstojníci československé armády často využívali po svém odchodu do civilního sektoru různých možností, které jim nová práce naskýtala, ku prospěchu ilegální organizace. Např. další z obětí nacistických represí, npor. v záloze Jan Sedláček, popravený Němci v r. 1943. Ten byl výkonným velitelem okresní organizace v Novém městě nad Metují mjr. Krčem pověřen výstavbou roty v Opočně. Sedláček zde pracoval jako úřední zaměstnanec u významné firmy Dušek a spol., která vyráběla střelné zbraně. Sedláček Krčovi nahlásil, že na skladě firmy je 3000 ručních střelných zbraní. Jen pro srovnání je třeba si uvědomit, že podle výše zmíněných součtů měla organizace k dispozici téměř o tisícovku méně kusů zbraní, než kolik Sedláček nabízel Krčovi. Gestapo na základě výslechu zjistilo, že obžalovaný Sedláček měl již připraveno 117 revolverů, 14 pistolí a 100 kusů nábojů dokonce prodal organizaci v Dobrušce. Dále se Sedláček spojil s Josefem Vítkem, zaměstnancem gumárny v Náchodě, který měl možnost získat pro něj ruční granáty. Vítek gestapu přiznal, že od Sedláčka dostal 3000 Kčs na nákup 50 ručních granátů. Peníze na nákup těchto granátů získal Sedláček od Oldřicha Jelínka, který, jak jsme již zmínili, byl gestapem také souzen za aktivitu při shromažďování zbraní. Skutečného dodavatele, který mu měl granáty obstarat, Vítek zamlčel. Tvrdil, že mu je měl v Praze obstarat jeho firemní nadřízený Kroupa, který to však dementoval. Vítek také tvrdil, že netušil, k jaké organizaci npor. Sedláček patří.²⁵¹ Sedláček se před nacisty za způsob svého jednání kál, ale množství jím shromážděných zbraní bylo tak velké, že za svou odbojovou činnost obdržel nejvyšší trest.

²⁴⁸ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

²⁴⁹ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁵⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

²⁵¹ Tamtéž.

Případů shromažďování zbraní a trhavin jednotlivci pro podporu odboje je v královéhradeckém kraji celá řada. Často tak jednali příslušníci spojeneckých „civilních skupin“ a organizací, jako byl Sokol či „odboráři“ (PVVZ). Příkladem může být učitel a funkcionář Sokola Rudolf Zíb. Ten byl evidentně nacistům trnem v patě, neboť, ač civilista, shromažďoval pro ON mnoho klíčového vojenského materiálu, zbraní, střeliva a pohonných hmot. Zíbovi se podařilo při zatýkání utéct před nacistickými orgány a byl dopaden až 1. 3. 1943. V Drážďanech pak čekal na soudní proces, nicméně při spojeneckém bombardování jeho materiály shořely.²⁵² Můžeme snadno spekulovat, že vzhledem k nemalé míře jeho provinění (shromažďoval koneckonců vojenský materiál a zbraně, což byl pro represivní orgány často klíčový argument pro absolutní trest) měl R. Zíb obrovské štěstí. Brunclík ve své práci²⁵³ uvádí, že podle gestapa měl Zíb jako funkcionář Sokola na starosti odevzdání pušek z arzenálu této organizace. Zíb vybral zbraně od všech členů Sokola nejen v Hradci, ale i v Opočně. Nacistům pak odevzdal zbraně vybrané jen v Hradci, nicméně ty opočenské si ponechal, na což gestapo později přišlo.

Nyní bych se rád zaměřil na spolupráci královéhradecké ON s dalšími složkami domácího odboje. Jak jsem již naznačil, sepětí ON a těchto dalších skupin, jako byl např. PVVZ (gestapem i obžalovanými zásadně označovaný jako „odboráři“²⁵⁴), vydavatelé časopisu *V boj* a jeho východočeských mutací, Československá obec sokolská či představitelé KSČ, bylo na Hradecku podstatně větší než na Pardubicku. Dokonce můžeme říct, že složka „vojenská“ a složka „civilní“ domácího odboje často prorůstaly a hranice mezi nimi byla těžko odlišitelná. Složky tzv. demokratického odboje v severovýchodních Čechách skutečně úzce spolupracovaly, čehož si bylo vědomo i gestapo na základě přiznání obžalovaných, kteří poukazovali na četné schůzky „vojáků“ s „civilisty“ v průběhu druhé poloviny r. 1939.²⁵⁵

Nejužší kontakty měla ON nepochybně s PVVZ a se Sokolem. Kontakty ON a PVVZ na Královéhradecku byly vyvolány tajemníkem Svazu dřevodělníků V. Housarem, který na počátku léta 1939 upozornil plk. Nováka v Praze na zájem odborářských skupin o spolupráci

²⁵² BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. Státní oblastní archiv v Zámorsku 2006, s. 284. ISSN 231-6307

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

²⁵⁵ Tamtéž.

s ON.²⁵⁶ Odkázal jej na sekretáře Sdružení soukromých zaměstnanců v Hradci Králové Rudolfa Pytlíka. Ten úzce spolupracoval s vůdčí osobností krajského vedení PVVZ v Hradci, právníkem a vedoucím přestupkového oddělení místního finančního úřadu JUDr. Jaroslavem Profousem. Trojici klíčových mužů hradeckého vedení PVVZ doplňoval inspektor ČSD Vladimír Hrubý. Role těchto tří byly rozdělené. Zatímco právník Profous se podílel na propagandě spíše u vrstev inteligence a byl hlavou skupiny, Rudolf Pytlík (po válce krajský tajemník ROH v Hradci Králové) zajišťoval spojení s dělnictvem a Vladimír Hrubý zase využíval svých známostí na železnici a navazoval kontakty se zaměstnanci pošt (Jaroslav Otava). Organizace si také tiskla své vlastní letáky.²⁵⁷ Vedoucím tiskového úseku byl MUDr. Karel Milostný.

Nutnost spolupráce s nevojenskými skupinami a využití jejich zdrojů a možností byla zřejmá i vůdcům ON, kteří ji deklarovali na schůzce v Praze v červenci 1939. Schůzky se účastnil i P. Novák. Tyto zdroje a možnosti byly velice významné a zahrnovaly především využití telefonních a telegrafních linek, železničních tratí a vozového parku. Proto také na výše zmíněné schůzce velení ON nabádalo regiony ke spolupráci s odboráři. Obdobná schůzka PVVZ se uskutečnila zřejmě v té samé domě v Národním domě v Praze. Byl organizována V. Housarem a za Hradec Králové se jí účastnili i dr. Profous a V. Hrubý. Na schůzce byla zdůrazňována nutnost užší spolupráce s ON a také příprava převratu v součinnosti s ON. Byl vytvořen Národní revoluční výbor, který měl tyto přípravy zaštitit. Velice záhy byly výsledky těchto interních schůzek obou odbojových organizací aplikovány i na královéhradecké poměry. ON pod Novákovým a PVVZ pod Profousovým vedením zahájily okamžitou spolupráci a pravidelné scházení. P. Novák se stal členem krajského vedení PVVZ jako představitel vojenského odboje. To, že zmínění zástupci hradeckého PVVZ (Profous, Pytlík a Hrubý) od té doby s Novákovou ON intenzivně spolupracovali a byli prakticky bráni jako její součást, potvrzuje Novák ve svém poválečném vystoupení²⁵⁸ a ostatně i gestapo, když zmíněné muže uvádí ve svém výčtu jako součást Novákovy skupiny.²⁵⁹ Vzájemné propojení a ovlivnění obou skupin se projevilo např. v tom, že R. Pytlík započal v organizaci obdobné vytváření tzv. pětěk po vzoru ON. Ideově se ale PVVZ

²⁵⁶ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu. .

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁵⁹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

nacházela na opačné straně než ON. Zatímco ON si přála fakticky obnovení systému první republiky (byť se obžalovaní důstojníci často prezentovali jako odpůrci „předmnichovských“ politiků), PVVZ se projevovala jistou opatrností k restauraci první republiky, a její členové byli orientováni spíše doleva politického spektra. Je to vcelku logické, neboť ON jako „podzemní armáda“ neuznávala faktický zánik staré vlasti a bojovala za její zájmy, byla tudíž spíše konzervativní organizací. PVVZ sdružoval zástupce odborů, poštovní úředníky, železničáře a dělnické profese, toužící po znovuvytvoření republiky na jiné bázi, lišící se od předmnichovského systému.²⁶⁰ Názorové třenice ovšem nebyly podstatné, jelikož obě skupiny měly společné zájmy.

Zatýkáni se v první fázi PVVZ vyhnulo, nicméně J. Profous a R. Pytlík byli zatčeni v červenci, respektive v srpnu 1939. Podle zprávy gestapa²⁶¹ doplatil dr. Profous na jistou prostořekost J. Hošta, který odpřisáhl, že mu Novák nařídil začlenit Profouse do organizace. Hošt také Profouse označil jako „hlavu civilní organizace a propagandistického oddělení“.²⁶² Profous se zase proti takovýmto obviněním bránil a označil Hošta za lháře, který s ním má jisté nevyřízené účty a chce jej zničit. Profous, Pytlík a Hrubý byli ale spíše výjimkami z hradeckého vedení PVVZ, kteří byli zatčeni v souvislosti s jejich spoluprací s ON. PVVZ fakticky fungovala dále až do podzimu 1941, kdy byla řada odbojářů při zásahu gestapa v říjnu 1941 zatčena. Mezi zatčenými byli i zmínění J. Otava a dr. K. Milostný. Ti, na rozdíl od kolegů zatčených v létě 1939 a vrátivších se domů po osvobození republiky, takové štěstí neměli a byli r. 1943 v berlínském Plötzensee popraveni.²⁶³

Další organizací, jež měla s ON velice těsné styky, byla Československá obec sokolská. Jak jsme již uvedli, vedoucím představitelem Sokola při ON byl učitel Rudolf Zíb. Celkem 18 osob uvedených v závěrečné zprávě gestapa ze srpna 1940 bylo příslušníky Sokola. Řada z nich (jako Zíb) byli jen „záložními“ vojáky československé armády, ale někteří z nich byli i současně aktivními důstojníky. Jak víme z Pardubic, příslušnost k armádě a Sokolu se vzájemně nevyklučoval, konec konců šplt. Karel Zadina byl současně i aktivním Sokolem. Sokolská organizace v severovýchodních Čechách se nazývala Jitřenka. Jejimi

²⁶⁰ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu. .

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

důležitými cíli byla mj. podpora rodin zatčených odbojářů a zajišťování úkrytu hledaných osob.

Řada členů ON se podílela na kolportáži časopisu *V boj*. Na Královéhradecku byli mezi nejaktivnějšími kolportéry František Holický a Václav Škalda. Ten zastával funkci spojky s Prahou, neboť jeho bratr Josef byl jedním z hlavních vydavatelů *V boj*. Gestapo si právě na základě spojení skupiny s pražským ústředím na ni posvítilo ještě před zatýkáním ON. Škalda byl zatčen už v lednu 1940. Časopis *V boj* ale nebyl jedinou tiskovinou protinacistického ražení vydávanou v kraji. Specifikem OVV ve Dvoře bylo vydávání mutací časopisu *V boj*, označovaných jako *Boj pod Zvičinou* a *Boj v Podkrkonoší*. Podle gestapa se na jejich vydávání podílel učitel Jaromír Krob. Ten nechal tyto „štvavé tiskoviny“ jak zní označení gestapa, psát na voskový arch a rozmnožovat přes kolegyni učitelku Toharovou.²⁶⁴ Krob přiznal, že osobně distribuoval minimálně 150 ks. těchto letáků. Krob byl zatčen 8. 3. 1940.²⁶⁵

Cílem těchto „štvavých tiskovin“ bylo podle gestapa popuzování českého obyvatelstva v protektorátu proti Němcům a příprava živné půdy pro ozbrojený odpor. Gestapo hovoří kromě výše zmíněného *V boj* a jeho východočeských mutací o dalších protektorátních protinacistických tiskovinách, jako byly *Seznam našich knih*, *Vánoce 1939* či *Vlastní dárky pro vánoční stůl 1939*.²⁶⁶ Zajímavostí je, že se KVV v Hradci Králové se podílelo i na distribuci komunistického ilegálního časopisu *Čin*. Zde se dostáváme k provázanosti působení ON a PVVZ na straně jedné a KSČ na straně druhé. Především J. Profous měl kontakty s představitelem komunistického odboje profesorem Hejdukem.²⁶⁷ V praxi se spolupráce obou složek domácího odboje projevila těsným sepjutím kolportážní skupiny časopisu *Čin* (kolem prof. Purkyněho) a kolportážní skupiny časopisu *V boj* a dalších ilegálních tiskovin nekomunistické provenience. Vydavatelé *Čin* se podíleli na distribuci časopisu *V boj* a dalších tiskovin a na oplátku poskytovala kolportážní síť *V boj* ekvivalentní služby komunistickým tiskovinám. Významným přispěvatelem komunistického časopisu *Čin* byl primář očního oddělení hradecké nemocnice doc. MUDr. J. Franta. Ten se snažil udržovat morálku a odpor

²⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

obyvatelstva vůči okupantům podílem na psaní mnoha dalších letáků. Zatčen byl v říjnu 1941 a konce války se nedožil, neboť zemřel v brandenburgské káznici před v únoru 1945.²⁶⁸

Kromě této spolupráce buržoazně-demokratického odboje²⁶⁹ a kolportérské sítě komunistického časopisu *Čin* bych rád ještě zmínil spolupráci se skupinou tzv. „Československého revolučního hnutí socialistického“. Jednalo se levicové hnutí spjaté s předválečnou sociální demokracií. Pražské ústředí organizace určilo hlavním představitelem organizace pro severovýchodní Čechy F. Klabana. V kraji se vytvořila ústřední pětka ve složení: Klaban, F. Kopecký, S. Mlateček, V. Schejbal a F. Valouch. Jádrem skupiny byli představitelé Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ).²⁷⁰ Co se týče stranické příslušnosti obžalovaných z Novákovy odbojové skupiny, uvedených v závěrečné zprávě²⁷¹, tak nás jistě nepřekvapí, že ze 133 uvedených mužů bylo 130 členy Národního souručenství. To bylo, jak známo, jakýmsi znakem autonomie okupovaného území a jeho fiktivního politického systému a kvazistranou, která sdružovala 97 % mužských obyvatel protektorátu. Řada zatčených byla ale před okupací příslušníky politických stran a najdeme mezi nimi sociální demokraty, národní socialisty, komunisty a agrárníky.²⁷²

Skupina „Cukrářů“, na které nenechali nacističtí vyšetřovatelé v závěrečných zprávách svých výslechových protokolů niť suchou, pochopitelně existovala i při KVV v Hradci Králové. Její hlavou byl škpt. Stanislav Sembdner. Bývalý legionář Sembdner byl do funkce jmenován na podzim 1939. Gestapem byl zatčen 8. 2. 1940. Mezi úkoly jeho skupiny patřilo provádění sabotáží, a také zajištění a eliminace „nepohodlných osob“. Osudové pro něj a jeho skupinu bylo vytváření systematické kartotéky těchto „nepohodlných“ osob. Mezi materiály na Bernardově pile tak byl nalezen seznam, na kterém figurovalo 357 jmen osob vesměs německého původu, nacházejících se na klíčových postech v protektorátní správě a úřadech. Kartotéka také obsahovala seznam 29 českých spolupracovníků gestapa a 17 osob ze spolupráce obviněných.²⁷³ Gestapo postupovalo ve svých výsleších vůči Sembdnerovi velice

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Termín užívaný v pracích převážně před rokem 1989. VIZ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

²⁷⁰ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

²⁷¹ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

tvrdě (z důvodu závažnosti činů, z nichž byl obviněn), nicméně z vyšetřovacích spisů je zřejmé, že i štábní kapitán byl velmi neústupný. V Hardtkeho zprávě se tvrdí, že „obžalovaný se choval jako fanatický Čech a neustále zapíral“.²⁷⁴ Ve svých výpovědích se prý často dostával do různých protikladných tvrzení a vyšetřovatelům tak dlouho trvalo, než od něj zjistili relevantní informace. Zjistili, že škpt. Sembdner byl pověřen KVV, aby vedl tzv. „očišťovací prapor“.²⁷⁵ Tento prapor měl za úkol zajmout všechny osoby jmenované v evidenčních materiálech. Sembdnerovi lidé měli také najít prostory vhodné pro zadržení těchto osob. Skupina „Cukrářů“ měla být tvořena silnými a bezskrupulózními muži, jenž byli ochotni použít všech prostředků k eliminaci potencionálních nepřátel, kteří by mohli bránit postupu ON při převratu. Sembdnerovi lidé měli také najít prostory vhodné pro zadržení Pro gestapo bylo nejvíce pobuřující Sembdnerovo přiznání, že pověřil zakládajícího člena Legionářského spolku v Hradci Králové Františka Vejvodu vytvořením „popravčí čtyry“, která měla v případě potřeby kolaborující osoby a členy gestapa střílet.²⁷⁶ K popravám nemělo docházet spontánně bez soudu, naopak měl být z řad „Cukrářů“ vytvořen 3členný „tribunál“, který měl zajaté osoby soudit.²⁷⁷ Vejvoda tato obvinění odmítl, nicméně byl nakonec v prosinci 1942 ve Stuttgartu odsouzen k 5 letům odnětí svobody. Domů se vrátil v květnu 1945, na rozdíl od škpt. Sembdnera, který byl nacisty za své činy 23. 2. 1943 popraven.²⁷⁸ Na závěr bych ještě poznamenal, že „Cukráři“ na Královéhradecku se v cílech a přístupu k sabotážní činnosti poněkud odlišovali od dalších cukrářských skupin v protektorátu. Neplánovali totiž provádění systematických sabotážních akcí v delším časovém měřítku, ale jejich cílem mělo být provádění dílčích teroristických činů krátce před a během avizovaného vojenského vystoupení proti Německu.²⁷⁹

²⁷⁴ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž. Sign. 325-156-17. Podkladový materiál Novákovy skupiny.

²⁷⁸ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámrsk, 2006. ISSN 231-6307.

²⁷⁹ GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42*. 1976. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

V.3 Osobnosti Krajského vojenského velitelství v oblasti Královéhradecka a jejich činnost

Brigádní generál Petr Novák (1891–1976) je jednou z klíčových postav této práce, dalo by se říci jedním z jejích „hlavních hrdinů“. Rodák z moravských Menhartic měl na rozdíl od mnoha svých podřízených, např. majorů Matohlíny a Petery, to štěstí, že zatýkání unikl a od dubna r. 1940 se po útěku do zahraničí zapojil do zahraničního odboje, konkrétně u čs. dělostřeleckých jednotek v Anglii, což byl zřejmě fakt, který se po Únoru 1948 příliš nezamlouval komunistické moci²⁸⁰. Petr Novák je také jedním z mála odbojářů zkoumané skupiny, který se po válce o své zážitky podělil a zanechal důležité, v rámci našeho tématu jedinečné svědectví. Novák zřejmě po návratu do vlasti se svými vzpomínkami vystoupil na veřejnosti. Datace a konkrétní příležitost, při které se přednáška odehrála, stejně jako její posluchačská základna, není bohužel známa. Můžeme jen říci, že ve fondech Moravského muzea v Brně²⁸¹ se nachází cenný pramen ke studiu působení ON ve východních Čechách. Jedná se o koncept přednášky gen. Nováka, zveřejněný r. 1988 dr. Františkem Vaškem (1923–2008), **bývalým prokurátorem**, který se tematikou protinacistického odboje dlouhodobě zabýval. V úvodní části představuje osobnost gen. Nováka a osvětluje, že následující stránky jsou „zřejmě nějaké vystoupení, přednáška po válce“,²⁸² dr. Vašek tedy také nevěděl, z jakého zdroje a data text je. Zmiňuje také svůj rozhovor s adoptivní Novákovou dcerou, praktickou lékařkou MUDr. Martou Jíňovou. Ta podle něj neměla o otcově odbojové činnosti žádné informace, nezanechal po sobě žádné vzpomínky ani dokumenty a ani se k dané problematice doma příliš nevyjadřoval při neformální konverzaci s rodinou. Musím podotknout, že tato neochota účastníků odboje (či jejich blízkých, kteří odbojovou činnost např. rodičů pamatovali) není překvapující. Koneckonců ani syn plk. Tacla, již zesnulý Alexander Tacl, se k otcově činnosti a jeho smutnému osudu (v době plukovníkovy smrti mu bylo 10 let, vzpomínky tedy na tuto dobu měl) nepříliš rád vracel, jelikož to bylo neskutečně bolestivé místo. A tak se ani nedivme tomu, že přeživší odbojáři (obzvláště na tak vysokých pozicích a s takovými zkušenostmi jako byl Novák) o těchto traumatizujících zážitcích neradi vyprávěli v kruhu rodinném. Koneckonců byli to důstojníci československé armády, svou práci brali nejen jako povolání, ale i jako nesmírně důležité poslání (jehož význam byl ještě znásoben v čase, kdy v rámci odbojové činnosti doslova

²⁸⁰ BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. 2006.319 s. Státní oblastní archív v Zámrsku 2006. ISSN 231-6307.

²⁸¹ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁸² Tamtéž

bojovali o záchranu vlasti, jíž přísahali chránit), a své profesionální odbojové zážitky nepovažovali za něco, s čím by se měli svěřovat svým blízkým a rodinám.

Je třeba zmínit, že Vašek v krátkém úvodním slovu zmiňuje Novákův životopis, jeho kariéru v čs. armádě, podíl na protifašistickém odboji domácím a posléze zahraničním, poté jeho služební postup a odchod do důchodu (po penzionování ke dni 1.4. 1948 mu 24.5. prezident republiky E. Beneš a ministr národní obrany gen. L. Svoboda dokonce udělili pochvalný dekret). Co však mezi všemi důležitými životopisnými reáliemi nezmiňuje, je významný (a hořký) okamžik jeho kariéry v době po odchodu do výslužby – tím je dekret MNO č. 90218-HKS-1950, kterým mu byla roku 1950 odňata jeho hodnost a s ní spojené výhody, což byl nepochybně důležitý údaj v jeho profesním životopise²⁸³.

Ale vraťme se na začátek Novákovy důstojnické kariéry. Jeho vojenské posudky z období od 30. let přes působení v zahraničních československých jednotkách po útěku z protektorátu v r. 1940 až po odchod do výslužby r. 1948 se předhánějí v superlativec a všichni posuzující v nich dělostřeleckého specialistu Nováka označují za výborného důstojníka se špičkovými velitelskými schopnostmi.²⁸⁴ Armádnímu působení věnoval prakticky téměř 40 let života a vojákem z povolání byl již od r. 1909, kdy absolvoval školu pevnostního dělostřelectva ve Vídni. Dělostřelectvo bylo jeho velkou vášní po celý zbytek kariéry. Jak odkazují v další části textu, Novák si prošel sibiřskou anabází mezi lety 1915 a 1920 a v československých legiích v Rusku navázal přátelství s pozdějším velitelem ZVV ON gen. Vojtou. Po návratu do vlasti r. 1920 odešel záhy z činné služby, nicméně r. 1927 se vrátil k profesionální kariéře důstojníka československé armády. Ta byla skutečně příkladná. Na přelomu 20. a 30. let byl Novák podplukovníkem dělostřeleckého útvaru v centru Podkarpatské Rusi Užhorodě. U příležitosti jeho přeložení k dělostřeleckým jednotkám na Slovensku r. 1933 mu dokonce jeho nadřízení vyslovili obrovské uznání za jeho příkladnou službu. Vrcholem jeho předválečné služební kariéry byl výkon velitelské funkce u 109. dělostřeleckého pluku v Bratislavě. Novák byl povýšen do hodnosti plukovníka r. 1937.²⁸⁵ V době výkonu této funkce byl Novák nadřízenými ceněn pro svoji bystrost, rychlé rozhodování a logické uvažování. Plk. Novák byl klidné a rozvážné povahy. Svoji autoritu mezi svými podřízenými nezakládal na „hlučné ráznosti, nýbrž na věcně odůvodněném,

²⁸³ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 200-201 ISSN 231-6307.

²⁸⁴ VÚA. Kvalifikační listiny, Novákova složka.

²⁸⁵ Tamtéž.

promyšleném a metodickém postupu a na důsledném odborně správném uplatnění teoretických předpisů v praxi“.²⁸⁶

Co brigádní generál Novák sdělil ve své přednášce po návratu do osvobozené země? Především jeho vystoupení působí na čtenáře jako komplexní celek, přesně strukturovaný, ze kterého číší neobyčejný přehled o souvislostech a vazbách celého odboje na úrovni regionální i celozemské. Přednáška není jen rozbohem královéhradecké ON a její hierarchie a činnosti, ta je tu zasazena do rámce celé ilegální organizace ON a hodnotí i její vztah s dalšími spolupracujícími odbojovými skupinami. Novák byl i podle svých spolupracovníků a nadřízených z řad československé armády²⁸⁷ důstojníkem nadmíru inteligentním a způsobilým, znalým dané problematiky. Pokud hledáme nějaké hodnocení vztahu obou východočeských KVV a jejich velitelů Nováka a Tacla, v pramenech vylíčených jako velmi napjatých, tak musíme být zklamáni. Generál totiž zmiňuje rozdělení ZVV Čechy na 5 KVV, Taclovo KVV Pardubice a Novákovo KVV Hradec Králové mezi nimi jako naprosto rovnocenné, Novák zde vůbec nehovoří o oné pozdějšími autory zdůrazňované formální podřízenosti Hradce Pardubicím a pozdějšímu rozmělnění této vazby²⁸⁸. KVV v Hradci Králové se dle Nováka vytvořilo po jeho příchodu do Hradce z Bratislavy v květnu 1939 a postupné osamostatnění se Novákova štábu z Taclova velení zde není vůbec zmíněno.

Gen. Novák se při svém vystoupení poměrně obšírně zaobíral jak svou vlastní krajskou organizací, tak i obecnou historií ON na celoprotektorátní úrovni. Zmiňuje klíčové generály, jako byli gen. Ingr, Bílý, Neumann a Vojta. Co nás možná překvapí, je vylíčení Novákova osobního vztahu k popravenému gen. Hugo Vojtovi²⁸⁹, o 6 let staršímu než Novák. Novák zmiňuje tohoto generála, významnou oběť nacistických represálií, jako „vzor vojáka a občana“, ba co víc, jako „svého nejlepšího kamaráda a přítele, člověka zlatého srdce“.²⁹⁰ Oba důstojníci totiž společně prošli legionářskou zkušeností a sibiřskou anabází a společně se také vrátili do nově vzniklé republiky r. 1920. Jejich vztahy tedy vydržely prakticky dvě dekády a byly ještě utuženy společným vlasteneckým cítěním i profesionálním odhodláním sloužit těžce zkoušené vlasti. Dovolím si citovat to, co řekl Vojta Novákovi: „My Češi abychom šli všichni do jedné kupy a táhli za jeden provaz, potřebujeme nejdříve dostátí pořádnou ránu do

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ VIZ VÚA, Kvalifikační listiny

²⁸⁸ VIZ např. BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

²⁸⁹ Zastřelen v rámci prvního stanného práva 28. 9. 1941.

²⁹⁰ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

hlavy, no a tu jsme dostali“.²⁹¹ Vojta prý Novákovi také řekl. „To co se stalo, neznamená pro nás konec, nýbrž je to počátek událostí, které dříve či později musí přerůst ve válečný konflikt. Pravděpodobně bude po nás na řadě Polsko, které po opakování mnichovského manévru má téměř tytéž podmínky jako my. Tak jako my jsme byli připojením Rakouska k Německu²⁹² obklíčeni, tak je dnes Polsko rozbitím ČSR obklíčeno. Tu roli vyděračskou, jakou hrály Sudety u nás, sehraje v Polsku zřejmě koridor²⁹³“, prohlásil prý Vojta, „Je jen otázkou, zůstane-li při tomto vyděračském pokusu svět opět tak nečinný jako to bylo v našem případě“²⁹⁴.

Vojta se skutečně obával politiky appeasementu západoevropských států a nevyzpytatelnosti jejich jednání, obával se, že v případě Polska se odehraje jakýsi druhý Mnichov, což se nakonec nestalo. Opět, což bylo ostatně pro členy ON typické, generál Vojta kalkuloval se slabostí a pasivitou Západu a předpovídal konflikt mezi SSSR a Německem. Ten měl nastat v brzké době, podle Vojty možná už na podzim r. 1939, nejpozději pak na jaře 1940 (zdůrazňoval, že se Německo na území protektorátu vyzbrojilo 40 čs. divizemi²⁹⁵). Oba tyto odhady dalšího jednání evropských mocností se ukázaly být jako naprosto chybné, západní mocnosti a SSSR se zachovaly opačným způsobem²⁹⁶. Velice kladně se Novák vyjadřuje o další významné osobnosti ON, legendárním předsedovi protektorátní vlády gen. A. Eliášovi. Ten odboji pomáhal, a ačkoliv měl možnost včas emigrovat do bezpečí, neučinil tak, „zůstal na svém místě a padl jako pravý voják“²⁹⁷.

Sít, kterou si odbojová organizace, k níž se gen. Novák tak hrdě hlásil, byla ohromná. Přesahovala dalece vojenské struktury budované na základech rozpuštěné čs. armády a vojenská složka úzce spolupracovala a místy i splývala se složkou civilní. Příkladem budiž napojení na nejvyšší úrovni, kdy podle Nováka představiteli politické, civilní složky odboje spolupracující s vojáky, byli třeba pražský primátor Otakar Klapka, popravený nacisty r.

²⁹¹ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁹² Jedná se o anšlus Rakouska 12. 3. 1938.

²⁹³ Koridorem je míněna oblast spojující Polsko s Gdyní, jediným polským přístavem a přístupem k Baltskému moři.

²⁹⁴ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ Velká Británie a Francie oproti Vojtově odhadu opustily politiku usmiřování a vystoupily na podporu Poláků, SSSR předtím uzavřel s Německem spojenecké smlouvy.

²⁹⁷ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka. Gen. A. Eliáš byl za svou činnost 19. 6. 1942 popraven.

1941, či syn prvorepublikového ministra financí Aloise Rašína Ladislav Rašín²⁹⁸. My dnes víme, že Rašín i Klapka byli součástí politické odbojové organizace zvané Politické ústředí (PÚ), byť ji generál takto nenazývá. S ON úzce spolupracoval i Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), na Královéhradecku se od léta 1939 s ON natolik sblížoval, že byl (pod vedením JUDr. J. Profouse) považován za její civilní složku. Novák zmiňuje četné příklady spolupráce na celoprotektorátní i regionální úrovni s jinými organizacemi. Československá obec sokolská byla napojena na gen. Vojtu a zachovávala si tak určité prvky militaristického uspořádání, stejně jako ON užívala systém tzv. pětěk. Sokol také často využíval samaritánské oddíly složené z žen. Novák vzpomíná, že významné byly kontakty ON s dalšími profesemi, konkrétně např. se železničáři. Konkrétně v Hradci Králové s Novákovým štábem spolupracoval přednosta Kleandr, který rozvíjel bohatou zpravodajskou a sabotážní činnost a informoval např. o německých transportech na železnici, uváděl stavy surovin, kovů, olejů atd. Novák si ve své přednášce²⁹⁹ poměrně vychvaluje činnost železničářů ve svém regionu a především oceňuje jejich sabotáže. Prováděli je sami, bez pomoci vojáků, a mezi příklady těchto sabotáží patřilo např. znehodnocování benzínu cukrem, likvidace potravin jdoucích do Německa či krádeže zbraní.

Důležitá byla i poštovní složka napojená na ON, mezi největší zásluhy těchto „poštovních odbojářů“ patřilo sledování pošty kolaborantů, korespondence do zahraničí či zřizování odposlouchávacích stanic. Mezi zpravodajci spjatými s vojenským odbojem vynikal bratr Novákova šéfa štábu mjr. Petery Emanuel, který jako obchodní cestující jezdil přes Švýcarsko do Francie a předával důležité informace 2. oddělení francouzského hlavního štábu. ON se pokoušela pro své úkoly získat i např. dělníky a řemeslníky. Novák uvádí příklad jednoho dělníka, který byl totálně nasazen do Kielu, kde se měl podílet na výstavbě benzínových nádrží. Před odjezdem byl přemluven ke spolupráci a po návratu na dovolenou podal ON strategické informace³⁰⁰. ON se pokoušela získat vliv i v řadách vládního vojska a četnictva. Novák vzpomíná na velitele hradeckých četníků mjr. Jindru, který poskytoval odboji zbraně. Četnictvo pak ON vydatně pomáhalo např. v evidenci zrádců z řad domácího obyvatelstva (v okrese Hradec Králové jich bylo asi 350). Mezi spolupracujícími příslušníky vládního vojska pak Novák oceňoval především osobu plk. Josefa Pánka³⁰¹, který se na

²⁹⁸ JUDr. Ladislav Rašín (1900-1945) zemřel ve věznici ve Frankfurtu n. M. krátce před příchodem americké armády.

²⁹⁹ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. 2006.319 s. Státní oblastní archiv v Zámrsku 2006, s. 205. ISSN 231-6307.

Novákův popud stal velitelem praporu vládního vojska v Josefově a později byl bohužel v rámci heydrichiády r. 1942 nacisty popraven. V Hradci samotném existovala jen menší skupinka loajálních mužů, kteří organizaci poskytli zbraně. Do agendy královéhradecké ON pak také patřil i boj proti domácím kolaborantům a sympatizantům hitlerovců, např. i proti známému nacionalistickému hnutí Vlajka³⁰². Novák znal jistého alkoholika, kapitána v záloze Semůnka, který měl konexe a do redakce Vlajky propašoval důvěrníka odboje Freibera, dle Nováka „divné individuum“³⁰³. Ten se stal roznašečem časopisu, ale odbojáři zapracovali na jeho chamtivosti a zaplatili mu 100 K/den (dvojnásobek jeho běžného platového ohodnocení), aby jim časopisy vydal a oni je pak mohli spálit.

Obdobné spojení existovalo i v průmyslových podnicích. Tyto závody, např. Škodovka a Ippenka, si měly podle příkladu ON a Sokola vytvořit pětky, které měly v případě převratu převzít nad nimi kontrolu a obsadit je. Ippenka měla zakázku na strojní zařízení pro továrnu na výrobu syntetického benzínu v Mostě; díky sabotáži získaných zaměstnanců nebyla včas dodržena lhůta. Generál Novák na různých místech takto oceňuje vydatnou pomoc civilistů a „obyčejných lidí“ ochotných pomoci.³⁰⁴

KVV ON dbalo o důsledný systém konspirací. Dle Nováka³⁰⁵ bylo jeho heslem „Čím méně víš, tím méně z tebe mohou dostat“, což byla v podstatě základní teze konspirační činnosti, spočívající v kumulaci co nejmenšího množství informací a znalostí např. jmen, adres a hesel u jedné osoby. Pod Novákovým velením neexistovalo místo pro ješitnost, osobní ctižádost či kariérismus³⁰⁶ (těžko lze z dnešního pohledu uvěřit, že by v případě tak ušlechtilé záležitosti, jakou odbojová činnost představovala, ambice hrály nějakou roli), mezi členy ON panovala rovnost a svornost bez ohledu na hodnosti, obětavost byla na 1. místě. Vedoucí funkce byly zdvojovány a často i ztrojovány. Vycházelo se totiž z předpokladu, že každý člen ON je nahraditelný a může řady organizace z jakýchkoliv důvodů opustit, v tom případě je třeba jej ihned nahradit. Novák vzpomínal, že zažil řádku případů, kdy dotyčný člen odboje zjistil, že „na to nemá“³⁰⁷, to ovšem vůbec nevadilo – ba naopak, dotyčný prokázal odvahu a smysl pro dobrou věc, nicméně pokud se rozhodl skončit, musel se zavázat mlčenlivostí.

³⁰²Vlajka bylo československé fašistické a nacionalistické hnutí. Časopis se stejným jménem byl založen roku 1928 a jeho prvním redaktorem byl Miloš Maixner. Hnutí samotné zahájilo svoji politickou činnost ve 30. letech, jeho předsedou byl Jan Rys-Rozsévač. Strana byla roku 1943 rozpuštěna.

³⁰³ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁰⁴ Tamtéž

³⁰⁵ Tamtéž

³⁰⁶ Tamtéž

³⁰⁷ Tamtéž

Pravidla konspirace měla být zachována i v případě získávání a držení zbraní – ty představovaly velice ožehavý bod celé ilegální činnosti a v případě, že by gestapo zjistilo, že dotyčný zatčený se v tomto angažoval, mohl se pak obávat nejhoršího. Právě proto bylo úkolem člena každé pětky v případě mobilizace opatřit si zbraň a nahlásit veliteli pětky její držení, nikoliv však místo úkrytu. Z hlediska bezpečnosti bylo lepší, že byly lovecké pušky a další zbraně schovávány jednotlivě na tajných místech jejich majiteli, nikoli hromadně. Členům ON jejich velitelé doporučili, že v případě zatčení Němci měli za každou cenu popírat držení zbraní, aby jim nemohlo být přitíženo. V rámci zpravodajské činnosti měli členové organizace plnit jen „drobnější“ úkoly, jako bylo šíření ilegálního tisku, propaganda, monitorování daného prostředí, upozorňování na místní kolaboranty a zrádce apod. Za žádnou cenu se neměli zapojovat do větších celků a pracovat ve větších skupinách, kde by mohlo být utajení celé činnosti ohroženo.

Novákovo KVV bylo rozčleněno do 12 OVV, odpovídajících prvorepublikovým politickým okresům. Jednalo se o tyto okresy: Hradec Králové, Nová Paka, Dvůr Králové, Hořice, Jaroměř, Česká Skalice, Nový Bydžov, Úpice, Náchod, Nové Město nad Metují, Rychnov nad Kněžnou a Žamberk. Při porovnání s materiály gestapa³⁰⁸ víme, že se toto Novákovo rozčlenění KVV v Hradci Králové zřejmě nezakládalo na pravdě, respektive se jedná z jeho strany o nedorozumění či dezinterpretaci. V kapitole o členění KVV ON v Hradci Králové (viz dále) rozebírám, že podle záznamů na Bernardově pile i výsledků gestapa byla ON na Královéhradecku rozvinuta pouze v devíti okresech. Stejně jako ve zbytku organizace i na Královéhradecku fungoval systém pětěk jako základních organizačních jednotek. Princip utajení v tomto členění spočíval v tom, že z bezpečnostních důvodů bylo přerušeno spojení mezi velitelem OVV (vojensky odpovídal praporu) a jeho podřízeným velitelem okrsku nebo městské části (odpovídal rotě), kterého jeho nadřízený neznal osobně, ale jen krycím jménem a číslem a byli v kontaktu jen skrze prostředníky³⁰⁹. Tím bylo dále zmenšeno riziko případného prozrazení.

Zajímavostí je, že brig. gen. Novák zmiňuje³¹⁰, že v srpnu 1939 vešel na popud gen. Vojty ve styk s generálem Františkem Bláhou³¹¹. Novák znal Bláhu osobně už z legií v Rusku

³⁰⁸ Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁰⁹ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³¹⁰ Tamtéž

³¹¹ Div. gen. František Bláha (1887-1946), významná osobnost čs. armády, v letech 1928-1939 přednosta Vojenské kanceláře presidenta republiky.

a věděl, že je činný v okrese Jaroměř. Pokoušel se jej začlenit do ON, nicméně Vojta mu dal svolení k navázání kontaktů až v srpnu. Vojta přes Nováka Bláho vzkázal, že je s ním “počítáno do budoucna”. Bláha z doslechu věděl, že generálové Vojta a Bedřich Neumann³¹² se účastní odbojové činnosti, ale neznal však konkrétní detaily. Bláha nakonec do přímé spolupráce s ON nevstoupil, nicméně přešel do ilegality a Novák mu na Opočensku zajistil úkryt. Jeho skupinu však do sítě KVV integroval³¹³. Bláha se v regionu pohyboval až do r. 1944 a je zmiňován v souvislosti s pokusem znovuoživit činnost ON na úrovni Královéhradeckého kraje. Byl zatčen v r. 1944 gestapem a v důsledku věznění zemřel těsně před osvobozením v květnu 1945.³¹⁴

Stejně jako jeho kolegové na vyšších stupních organizace i plk. Novák počítal s povstáním proti Německu v případě vypuknutí vojenského konfliktu mezi evropskými mocnostmi. Nastíňoval 2 možnosti, jak se bude situace vyvíjet. Buďto vyjde Německo z konfliktu natolik oslabeno, že se bude opakovat situace z r. 1918 a německá armáda bude natolik zdecimována a zaneprázdněna boji na vlastním německém území, že je odbojové jednotky „zdolají samy”³¹⁵. Další možností bylo, že Němci budou bojovat až do posledního dechu a držet pozice v protektorátu; takováto situace znamenala pak ztížení situace celého odboje. ON by měla síly jen na provedení lokálních akcí a nutně by byla odkázána na pomoc zahraničí. Novák také zdůraznil, že počátkem r. 1940, tedy krátce před zásahem nacistických represivních složek proti organizaci, činila vojenská síla plukovníkova KVV ve 12 politických okresech 20 pěších praporů o průměrných normálních počtech cca 600 mužů. Štáb vyhodnotil počty těchto sil na základě ekvivalentních sil nepřítele na území kraje, tedy nejen vojenských složek, ale i např. gestapa a Schutzpolizei³¹⁶.

V závěru své přednášky³¹⁷ gen. Novák uvedl, že vlna zatýkání v protektorátu v zimě r. 1939 započala v Brně a rozšířila se do Prahy, kde byli v prosinci zatčeni někteří představitelé ZVV ON. Novák byl poté varován před rozšířením zásahu na východ. Uvádí, že 6. února byl zatčen „velitel kraje jihovýchodních Čech”³¹⁸, zajímavé je, že se neobtěžoval ani uvést

³¹² Gen. Bedřich Neumann (1891- 1964) byl v období od března 1939 až do svého odchodu do emigrace poč. r. 1940 velitelem politického oddělení ON.

³¹³ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³¹⁴ BRANDEJS, Josef. *Lidé statečných srdcí: 5. okrsek Obrany národa v rámci severovýchodního uskupení generálů Petra Nováka a Františka Bláhy v letech 1939-1945*. Hradec Králové. 1995. ISBN/ISSN není.

³¹⁵ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³¹⁶ **Schutzpolizei** fungovaly jako městské policejní síly Německa s úkolem dohlížet na dodržování zákonů a nařízení v německých městech.

³¹⁷ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³¹⁸ [Tamtéž](#).

Taclovo jméno. O svém odchodu do emigrace a působení v zahraničním odboji se generál dále nerozvádí. Smutná jsou čísla jeho padlých spolupracovníků z ON na celém okupovaném území, o kterých byl generál informován. Jednalo se o 700 osob nižších vojenských šarží, tzn. nejvýše majorů, 22 generálů, 125 plukovníků a podplukovníků. Pozoruhodné je generálovo sdělení o tom, kolik činily náklady za celou odbojovou činnost. Za opatření zbraní a výbušnin bylo zapláceno 35 mil Kčs., za ilegální tisk 5 mil., za cesty do zahraničí a záchranu konkrétních osob v ilegalitě 15 mil. Kčs a na podporu rodin odbojářů bylo vynaloženo 75 mil. Kčs. Celkové náklady vojenského odboje tedy činily vysokou sumu 130 mil. Kčs. Ty byly hrazeny ze zdrojů MNO, prostředků gen. A. Eliáše, peněz některých ústavů (např. Legiobanky) či ze 40 mil. Kčs shozených za heydrichiády na jihu Čech pro generály ON³¹⁹.

Jak již z předcházejících řádků vyplynulo, P. Novák sehrál v osvobozeneckém boji našeho národa proti nacistické agresi více než aktivní roli. Společně s F. Zástěrou byl jedním ze dvou vrcholných představitelů KVV v Hradci Králové, kterému se podařilo vyhnout zatčení a vzápětí se dostat za hranice. Do československého zahraničního odboje se zapojil v Marseille v dubnu 1940. Jak již bylo řečeno, Novák byl více než nadmíru kvalifikovaným dělostřeleckým velitelem a tak nalezl v červnu 1940 uplatnění jako velitel Náhradního dělostřeleckého tělesa v Anglii. V závěru války se stal poradcem MNO pro dělostřelectvo u velitelství československého vojska v zahraničí. Domů se vrátil v červnu 1945 v hodnosti brigádního generála. Jeho manželka Lýdie (byla ruského původu) však před jejich šťastným znovu shledáním zakusila v internačním táboře ve Svatobořicích, kam byly umístěovány ženy a rodiny uprchlých odbojářů. Po krátkém vykonávání funkce velitele divize byl gen. Novák, jak jsem již zmínil, odvolán do výslužby. Nepatřil k přívržencům nového „lidově-demokratického“ zřízení a jeho výtky vůči tomuto režimu byly zřejmě natolik závažné, že se stal obětí jeho represí a ve výslužbě byl r. 1950 degradován a zbaven svých výsad válečného hrdiny. Petr Novák zemřel ve Strakonících 4. 8. 1976 a náležité satisfakce se mu dostalo bohužel až posmrtně. Po sametové revoluci byl totiž posmrtně rehabilitován a v r. 1991 mu byla in memoriam vrácena jeho generálská hodnost i ocenění za zásluhy.³²⁰

Major Jan Petera vykonával od května 1939 do zásahu gestapa v únoru 1940 funkci náčelníka štábu a zpravodajského důstojníka KVV v Hradci Králové. Petera byl nejstarším členem nejužšího vedení Novákovy skupiny (nar. r. 1881) a již r. 1937 odešel do výslužby

³¹⁹ Tamtéž

³²⁰ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 200-201. ISSN 231-6307.

(byť byl krátce nasazen během mobilizací v květnu a v září 1938). Narodil se jako syn pošťáka Antonína Petery a jeho manželky Jany v Bílé Třemešné. Nedokončil gymnaziální studia a vystřídal řadu různých civilních povolání. Z vojny byl předčasně propuštěn kvůli zdravotním problémům, nicméně posléze narukoval na bojiště 1. světové války v Itálii, kde padl do zajetí a stal se příslušníkem legií. Po vzniku republiky byl až do r. 1937 vojákem z povolání. Do penze odešel s hodností majora. Mjr. Petera byl aktivním členem Sokola, Legionářského spolku a také Národně demokratické strany.³²¹

Jako náčelník Novákova štábu a jeho zpravodajský důstojník měl mjr. Petera na starosti podobné úkoly, jaké vykonával jeho pardubický protějšek škt. Tvrz. Podílel se na získávání rozmanitých zpráv hospodářského, politického a vojenského charakteru, a taktéž udržoval styky velením ON v Praze a dalšími partnerskými KVV v protektorátu, nejbližší pochopitelně s Pardubicemi. Komunikace s OVV a MVV podřízenými hradeckému štábu vykonával spíše plk. Novák osobně za asistence O. Jelínka jakožto „kurýra“. S pardubickým velením měl, jak již bylo zmíněno v pojednání o Taclovi a jeho skupině, velice intenzivní styky. Nejčastěji byl v kontaktu se škt. Tvrzem, ale znal prakticky celý štáb, včetně „cukrářů“ Skutila a Pulpána.³²² Ve známosti byl také s představiteli OVV ve Vysokém Mýtě, plk. Zavadou a mjr. Kohoutem.

Přes škt. Tvrze byl mjr. Petera napojen na ZVV ON v Praze, konkrétně na šéfa zpravodajství mjr. Hynka Němce. Po dohodě s Tvrzem navštívil Petera 4krát Prahu a setkal se zde s Němcem. Tvrz se totiž právě během krátké doby října a listopadu zúčastnil kurzu ke svému civilnímu povolání. Podle navzájem si korespondujících svědectví jak Petery³²³, tak Tvrze³²⁴ vykonával Petera v tomto krátkém období zpravodajskou činnost nejen pro svou oblast, ale i pro Pardubicko. Předával Němcovi obálky s informacemi od pardubického štábu a naopak Taclovi nebo Tvrzovi předával obálky s pokyny pražského velení.

J. Petera byl jednou ze 14 uprchnuvších osob ze seznamu 133 jmen uvedených v závěrečné zprávě podepsané A. Hardtkem³²⁵ Ve své činnosti ale rozhodně nepolevil, ba naopak. Společně s bratrem Emanuelem se napojil na obnovující se druhou garnituru ON v Praze. Bratři Peterovi našli útočiště v Praze–Nuslích. Jan posléze vystupoval pod krycím

³²¹ Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-252-18, Spis J. Petery.

³²² Tamtéž.

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Tamtéž. Sign. 141-241-9. Spis Tvrzův.

³²⁵ Tamtéž. Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

jménem Alois Vacek, jeho bratr zase jako Josef Tůma.³²⁶ Petera využil svých četných kontaktů s pražským velením a dá se říct, že pronikl do nejvyšších pater těžce poničené, ale obnovující se organizace. Navázal pracovní vztah s jedním z legendárních „tří králů“³²⁷, pplk. J. Balabánem.³²⁸ Společně se podíleli na navazování styků s jednotlivými kraji, získávání vhodných vůdčích osobností a rekonstrukce rozbité sítě ON. Balabánova skupina úzce spolupracovala se železničáři, jmenovitě s průvodčím firmy Wagon Lits J. Karlem. Karel byl v pravidelném kontaktu s Balabánem a převážel citlivé informace hospodářského, vojenského a politického charakteru, které nemohly být vzhledem k jejich charakteru předávány radiotelegrafickou cestou.³²⁹

Balabánovy rozkazy vůči Peterovi byly jasné: měl navštívit regiony, v nichž se nacházela dřívější ilegální organizace, zjistit, jaké struktury a osoby z doby před únorem zde zbyly, případně zda je možno organizaci vybudovat na nových základech. Petera se pochopitelně zaměřil nejprve na oblast své dřívější působnosti. Konkrétně se jednalo o Pardubicko. Petera zde měl dceru Boženu, jejíž manžel Václav Vik byl seznámen s činností organizace. Vik sloužil před okupací u jednoho pluku s A. Pulpánem. Petera v červenci zkontaktoval svého zetě prostřednictvím loajálního českého policejního důstojníka Dolejše a získal spojení s Pulpánem. Petera se s tímto pardubickým „Cukrářem“ setkal v restauraci Havránek v Praze. Význam schůzky spočíval v tom, že se prostřednictvím Petery ZVV v Praze od Pulpána dozvědělo z „první ruky“ o aktuální situaci v kraji. Petera do té doby nevěděl o útěku J. Skutila do zahraničí. Byl také překvapen, že Pulpán na schůzku přivedl bratra uprchnuvšího, pražského strojvůdce Ladislava Skutila. Petera přiznal, že byl velice opatrný, a zpočátku odmítl začlenit Skutila do organizace, neboť mu nevěřil.³³⁰ Mjr. Petera nicméně pověřil por. Pulpána znovuoobením krajské organizace na Pardubicku, o čemž jsme hovořili v kapitole *Epilog* v první části. Balabán Peteru v Praze–Vršovcích seznámil se škpt. Zahradníkem, svým zástupcem. Ten po Peterovi požadoval informaci, zda přes své kontakty v Pardubicích (Pulpán) není schopen zjistit něco o výbušninách, které byly do Prahy z Pardubic přivezeny J. Skutilem před zásahem gestapa na jaře 1940. Nikdo z členů pražské organizace nevěděl, kde jsou tyto trhaviny ukryté. Petera, který v listopadu ztratil kontakt

³²⁶ Tamtéž. Sign. 141-252-17. Spis Petery.

³²⁷ Tři králové byl krycí název daný Němci zpravodajsko-sabotážní skupině ON tvořené plk. Josefem Balabánem, plk. Josefem Mašínem a škpt. Václavem Morávkem.

³²⁸ V té době vystupoval pod krycím jménem Fanta.

³²⁹ Gebhart, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 106, ISBN/ISSN není.

³³⁰ Archiv bezpečnostních složek. Sign. 141-252-17. Spis Petery.

s Pulpánem, zapojil svou dceru Boženu Vikovou, aby předala Pulpánovi lístek se vzkazem. Odpovědi se mu však nedostalo. Pulpán byl dopaden v listopadu 1940 ještě před zatčením Petera a činnost pardubické ON tak v podstatě skončila. Další oblastí Peterova zájmu bylo pochopitelně „jeho“ Královéhradecko. Zde byl Petera napojen na své bývalé kolegy J. Matohlínu a A. Sládka, o čemž budeme hovořit dále. Mjr. Petera byl ale napojen i na další regiony, kde získával přehled o stavu tamní sítě ON. V Plzni byl podle své výpovědi v kontaktu s jistým Sígrem, v Táboře zase se jistým Kmotkem a v Mladé Boleslavi se přes prap. Blažka, který s odbojem spolupracoval již delší dobu, seznámil s J. Kotěrou. Na cestovní náklady dostal Petera od pplk. Balabána 6000 Kčs.

Mjr. Petera ve své intenzivní odbojové činnosti nepolevoval až do svého zatčení 1. 12. 1940. Nastávající heydrichiáda³³¹ znamenala bohužel rozsudek smrti i pro hrdinu odboje mjr. J. Peteru. 1. 10. 1941 byl v Praze–Ruzyni zastřelen, pouhé 2 dny před pplk. Balabánem.³³²

Troufám si říci, že málokterý z příslušníků protinacistického odboje v severovýchodních Čechách vynikal takovým entuziasmem, obětavostí a houževnatostí jako člen ON mjr. Josef Matohlína. Tato slova zřejmě ospravedlňuje i fakt, že Matohlína, popravený nacisty 8. 10. 1943 v Drážd'anech, byl po osvobození prezidentem republiky dr. E. Benešem vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a povýšen dokonce nadvakrát – r. 1946 do hodnosti podplukovníka a r. 1947 do hodnosti plukovníka in memoriam.³³³ Matohlínova odbojová aktivita a nasazení byly skutečně obdivuhodné a budou hrát významnou roli i v závěrečné kapitole této části s příznačným názvem Epilog, kdy si povíme o jeho pokusech o znovuvytvoření ON v severovýchodních Čechách.

Matohlína se narodil českým rodičům 8. 3. 1897 v malé osadě Zdolbunov u Rovna ve dnešní severozápadní Ukrajině. Toto území se po trojím dělení Polska stalo součástí Ruského impéria, Josef se tedy narodil jako poddaný ruského cara Mikuláše II. Po studiu na průmyslové škole v Oděse se Matohlína zapsal na vojenskou kadetní školu v Žitomíru. R. 1918 byl, stejně jako řada jeho soupeřů z ON, zajat Rudou armádou a stal se příslušníkem legií. R. 1919 se oženil se svojí dlouholetou láskou Marií Nagorničevskou. Ze šťastného manželství vzešli 4 potomci, dcery Ludmila (zemřela jako dítě) a Olga a synové Jiří a

³³¹ Heydrichiáda je souhrnný název období represí a drakonických opatření uplatněných nacistickými okupanty na celém území protektorátu Čechy a Morava po příchodu Reinharda Heydricha jako zastupujícího říšského protektora do Prahy 27. září 1941.

³³² BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. 2006. 319 s. Státní oblastní archiv v Zámrsku 2006, s. 205. ISSN 231-6307.

³³³ Tamtéž.

Vladimír.³³⁴ R. 1920 se Matohlínovi vrátili do ČSR, kde Josef pokračoval ve vojenské kariéře. Rodina žila v Hradci, nicméně vzhledem k otcově vojenskému poslání se často stěhovala. Matohlína působil ve slovenském Komárně, kde se ze svého původního zaměření pěšáka přeorientoval na ženijní úkoly. R. 1932 byl pak přeložen k pluku v Bratislavě. Z této doby se váže jeho známost s pozdějším plk. Novákem, který zde také sloužil. Jako schopný a nadřízenými ceněný důstojník si Matohlína proklestil cestu hodnostmi až k šarži majora. Byla mu vyčítána jen občasná impulzivnost a zbrkllost v jednání.³³⁵ V době před 14. březnem 1939³³⁶ velel major Matohlína 2 praporům 4. ženijního pluku v Prešově. Vznik Slovenského štátu znamenal pro Matohlínu návrat do okupované vlasti, byť mu bylo nabídnuto pokračování angažmá na Slovensku (důvody byly zejména ty, že „oficiálně“ nebyl rodilý Čech a nepochybně také jeho vysoká odbornost). Po návratu do Hradce se Matohlínovi i s dětmi usadili v bytě na Pospíšilově třídě.³³⁷

V Hradci Králové pak začal pod velením plk. Nováka budovat ilegální odbojovou skupinu. Zajímavé je, že Novák jej nejprve v červenci pověřil přípravou evidence tzv. nespolehlivých nebo-li kolaborujících Čechů³³⁸, což byl úkol, který požadovalo ZVV po regionálních organizacích v Praze prostřednictvím D-rozkazů. Až teprve Matohlína také odmítl možnost stát se příslušníkem vládního vojska a stal se zaměstnancem Živnostenského inspektorátu ve městě. Jako člen KVV ON a jeho materiální a zbraňový důstojník měl major Matohlína na starosti shromažďování zbraní, střeliva, trhavin a ostatního materiálu. Jak jsme zmínili, postaral se o ukrytí 900 l benzínu a 15 sudů v Naftových motorech (dnešní ČKD v Hradci Králové) a 30 sudů v garáži Petra Nováka. V létě 1939 se seznámil s Janem Bernhardem a podílel se na společných akcích. Účastnil se všech významných akcí na jeho pile. Na pile byly uloženy jednak pohonné hmoty, tak i již výše často zmiňované kazety. Poté, co byla na počátku r. 1940 ON v Hradci varována, především od Dr. Vančury³³⁹, rozhodl se Josef Matohlína pro taktický plán, kterým se chtěl vyhnout zatčení. Požádal tedy počátkem března o dovolenou. To mu umožnilo vyhnout se nacistické razii ze dne 6. 2. 1940. Zatímco někteří klíčoví členové KVV jako P. Novák a František Zástěra se zachránili útekem a jiní,

³³⁴ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³³⁵ VÚA. Kvalifikační listiny důstojníků, kvalifikační listiny J. Matohlíny.

³³⁶ 14. března 1939 vznikl loutkový Slovenský štát.

³³⁷ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³³⁸ Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-214-9. Spis Matohlíny a Hrůši.

³³⁹ Sympatizant odboje, MUDr. Vančura, byl ošetřujícím lékařem šéfa hradeckého gestapa A. Hardtkeho.

jako Novákem pověřený výkonný velitel L. Mikolášek, byli zatčeni později³⁴⁰, J. Matohlína zatýkáni přečkal a pustil se do obnovování prakticky zdecimované organizace.

Dá se říct, že od zátahu gestapa až do svého 1. zatčení byl Matohlína novou vůdčí osobností 2. garnitury ON v Hradci. V těsném kontaktu se svým blízkým spolupracovníkem npor. Sládkem pokračoval Matohlína v odbojové činnosti a s pomocí starosty vesnice Rosnice J. Macháčka a faráře Václava Slavíčka si změnil identitu. Byl mu vystaven nový domovský a křestní list na jméno Jaroslav Felger. Matohlína a Sládek komunikovali v té době i pražským vedením a byli také v kontaktu s bývalým kolegou a členem Novákova štábu majorem Peterou. Došlo k několika schůzkám Sládka a Matohlíny s Peterou.³⁴¹ Ten také ze své nové pozice zplnomocněnce ZVV ON v srpnu 1940 oficiálně pověřil Josefa Matohlínu velením KVV Hradec Králové. Nová garnitura pod Matohlínovým velením nikdy nedosáhla plného obnovení z doby před 6. únorem. Matohlína se zaměřoval převážně na zpravodajskou činnost, kladl důraz na přípravu kádrů pro správu v případě převrat, obnovoval síť ON na Novopacku, Náchodsku a získával kontakty např. ve Vysokém Mýtě apod.³⁴² O konkrétních projevech tohoto opětovného budování ON budeme mluvit samostatně v kapitole *Epilog* této části.

Matohlína našel úkryt u rodiny Slavíkových v Novém Hrádku. Celý příběh jeho ukrývání je poměrně zajímavý. Roli v něm sehrál i místní policista, strážník Josef Hruša z Nového Hrádku. Ten totiž 17. 2. 1941 obdržel informace, že se gestapo chystá Slavíka s Matohlínou zatknout a varoval je. Oba muži našli dočasné útočiště v Rošnicích, ale poté se poněkud nesmyslně vrátili zpět do Nového Hrádku. Gestapo obžalované opět vystopovalo a poslalo do domu Slavíkových své lidi. I tentokrát je strážník Hruša varoval, nicméně gestapu se podařilo zachytit obviněné při útěku. Hruša byl obviněn ze zneužití svého postavení protektorátního policisty k pomoci odbojářům a byl dokonce souzen spolu s Matohlínou v Berlíně a v Drážďanech, nicméně byl zproštěn obvinění.³⁴³ Tentokrát byl Matohlína však dopaden (Slavíkovi se podařilo utéct oknem³⁴⁴). J. Matohlína byl bezpečně identifikován gestapákem Janem Friedlem, který jej znal již z vojenské služby ze Slovenska. Následovalo kruté období těžkého žalařování a mučení, které důstojníka dohnalo až k dvojímu pokusu o

³⁴⁰ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³⁴¹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-214-9. Spis Matohlíny a Hruši.

³⁴² BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³⁴³ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-214-9. Spis Matohlíny a Hruši.

³⁴⁴ Tamtéž.

sebevraždu, snahou o oběšení a spolknutím kovového předmětu.³⁴⁵ Poté byl převezen do hradecké nemocnice, kde byl operován. Vzhledem k nízkým bezpečnostním opatřením a návštěvám spolupracovníků a přátel se Matohlínovi podařilo zinscenovat útěk, který byl 10. 7. úspěšně proveden. Při přelézání místního plotu se mu ale otevřela ošklivá pooperační jizva a musel se několik týdnů léčit u manželů Václavíkových ve vesničce Bříza. Na jeho léčení se podílel nám již známý MUDr. Milostný, jedna z ústředních postav PVVZ na Královéhradecku.³⁴⁶

Matohlína se v následujících měsících ukrýval na mnoha místech kraje. Jan Brunclík ve své publikaci o mjr. Matohlínovi³⁴⁷ uvádí, že si mjr. Matohlína počínal velmi laxně a nezodpovědně, když se jako hledaný psanec bez omezení pohyboval na veřejnosti a dokonce navštěvoval i místní biograf. Druhému zatčení 10. prosince 1941 v Litomyšli se však nevyhnul a podruhé a naposled skončil ve spárech gestapa. Matohlína byl opět krutě vyslýchán a také se znovu neúspěšně pokusil o sebevraždu. Pod ohromným tlakem byl také gestapem přinucen vypovídat. Po mnoha příkořích transportu do Drážďan byl 29. 7. 1943 odsouzen k trestu smrti a 8. 10. 1943 byl v Drážďanech popraven.

Vedle plk. P. Nováka, mjr. J. Matohlíny a mjr. J. Petery byl bezesporu další výraznou a aktivní postavou královéhradecké ON npor. Albín Sládek. Sládek se narodil r. 1889 v Hořeckém Dvoře u Hradce Králové. R. 1915 se oženil s Annou Kořínkovou, s níž měl 2 děti. Sládek se 1. světové války, stejně jako řada jeho kolegů z pozdější ON, účastnil nejprve jako voják c.-k. armády, nicméně přeběhl na opačnou stranu a stal se legionářem. Po vzniku samostatného Československa působil u mnoha posádek na území celé republiky a r. 1936 byl přidělen ke sborovému velitelství v Hradci Králové. Po okupaci vlasti se stal Sládek jedním z prvních a nejhouževnatějších spolupracovníků plk. Nováka. Civilní povolání vykonával na Cejchovním úřadě v Hradci Králové.³⁴⁸

Hlavní náplní Sládkovy činnosti bylo zajištění radiového spojení s dalšími složkami odboje. Nicméně, jak jsem zmínil, Sládek byl velmi aktivní a jeho činnost zahrnovala i další úkoly. Dohlížel na kolportaci časopisu *V boj* pod vedením Františka Holického a především

³⁴⁵ Tamtéž. Sign. 141-214-9. Spis Matohlíny a Hruši.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³⁴⁸ BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*. Hradec Králové, 1982. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

organizoval transporty osob do zahraničí. navázal kontakty s Janem Bernardem a společně s J. Matohlínou a R. Zíbem mu pomáhali vybudovat jeho ilegální úkryt v Bělečku. Zatýkání v únoru 1940 unikl a přešel do ilegality. Stejně jako mjr. Matohlína, i npor. Sládek se plně odevzdal snaze o obnovení ON v jejich předúnorových konturách. Nutno podotknout, že Sládek strávil v ilegalitě plně tři roky (od února 1940 až do jeho smrti února 1943). Stejně jako v případě Matohlíny je obdivuhodná i Sládkova mobilita, během těchto 3 let prakticky nezůstal na místě a pohyboval se jak na různých místech východních Čech (Chrudim, Dobruška, Náchod atd.), tak v Praze, kde byl v kontaktu s mjr. Peterou. O jeho rodinu se postaral člen ON v Praze plk. Dědič, jehož úkolem byla právě ochrana a materiální zajištění rodin perzekuovaných. Dědič vyplatil jak Sládkově, tak Matohlínově manželce 1000 Kčs jako náhradu za ušlý manželův plat.³⁴⁹ Jeho manželka byla poté internována ve Svatobořicích, což byl normální postup gestapa jak potrestat uprchnuvší odbojáře, či je eventuálně přimět k návratu výměnou za propuštění jejich rodin. Sládkovy děti, v té době dospívající, byly s otcem v kontaktu a setkaly se s ním na 3 schůzkách v Praze a v Chrudimi. Sládek prý tehdy své dceři Jaroslavě odhodlaně řekl: „Živého mě nedostanou“³⁵⁰

Sládek se jistou dobu spolu s Matohlínou ukrýval na Novém Hrádku. Po jeho zatčení v květnu 1941 se ale přesunul do Vamberku, kde dokonce pod krycím jménem Josef Sokol získal práci u hutní firmy. Sládek v této době spolupracoval i s příslušníky ilegální KSČ kolem Josefa Formánka. Okruh Sládkových kontaktů byl natolik velký, že se kolem jeho krku začala nenávratně stahovat smyčka. Gestapem byl nakonec tento velice nenáviděný protinacistický bojovník vypátrán 26. 2. 1943 u Anny Čtvrtečkové. v Dolech u Bystrého v Orlických horách. Při přestřelce byl npor. Sládek zastřelen. Verze, jakým přesným způsobem se jeho smrt odehrála, se mírně liší. Podle výpovědí svědků byl zkušený odbojář, zřejmě v důsledku celkového vyčerpání a únavy způsobené tříletým skrýváním, zásahem gestapa zaskočen a zrovna v té době ležel na své posteli. Jeho reakce tedy byla pomalá. Není také jisté, zda Sládek ze své zbraně, kterou měl u sebe, na příslušníky gestapa vůbec vystřelil.³⁵¹ Po osvobození byl A. Sládek in memoriam povýšen na štábního kapitána.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ Tamtéž.

V.4 Členění Krajského vojenského velitelství Obrany národa na Královéhradecku

V následující kapitole se zaměříme na strukturu sítě okresních a místních velitelství ON na Královéhradecku. Kapitola bude obsáhlejší než její pardubický protějšek. Důvodem je, že na rozdíl od Taclova KVV, členěného prakticky na 3 OVV (Pardubice, Chrudim, Vysoké Mýto), bylo KVV pod Novákovým velením rozděleno na mnohem více okresů. Těžko můžeme spekulovat, co bylo důvodem, že se KVV ON na Královéhradecku skládalo z 9 OVV, kdežto rozsahem území přibližně stejně velký celek Pardubicka byl dělen jen na 3 takové podoblasti. Prameny se ale liší v počtu OVV na Královéhradecku. Jelikož hlavním zdrojem informací pro nás je zpráva gestapa³⁵², budeme v následujícím výkladu kalkulovat z 9 okresy KVV se sídly OVV v těchto městech: Hradec Králové, Jaroměř, Nové Město nad Metují, Nová Paka, Česká Skalice, Dvůr Králové, Rychnov nad Kněžnou, Náchod, Hořice. Gestapo na základě výpovědí 133 zatčených a písemného materiálu na pile J. Bernarda³⁵³ zrekonstruovalo strukturu a personální obsazení těchto okresů. Gen. Novák nicméně po válce ve své přednášce³⁵⁴ přidal k těmto 9 okresům další 3 okresy: Žamberk, Nový Bydžov a Úpice. Na základě pramenů není dohledatelné, zda v těchto lokalitách byla před únorem 1940 vybudována struktura ON. Pokud zde ON působila, jednalo se spíše o činnost jednotlivců, ne o aktivity skupiny napojené na KVV v Hradci Králové.³⁵⁵ Je pochopitelné, že vzhledem k velikosti území kraje, vzdálenosti od Novákova štábu v Hradci Králové a odlišnému stupni nasazení jednotlivců se jednotlivé okresy lišily ve stupni vývoje svého zorganizování, počtu vojenských jednotek a množství nashromážděné munice a materiálu.

Jelikož byl Hradec Králové sídlem KVV a štábu plk. P. Nováka, je pochopitelné, že královéhradecký okres byl před zásahem gestapa organizačně nejlépe rozvinut a cíle výstavby zde byly splněny. Místní střediska OVV se nacházela v Nechanicích, Libčanech, Všestarech, Černíkově a Třebechovicích.³⁵⁶ Za velitele okresu Hradec Králové je považován materiální důstojník Novákova štábu, mjr. J. Matohlína.³⁵⁷ Ten také odpovídal za část okresu na pravém břehu Labe až k Nechanicím. Levý břeh řeky až k Třebechovicím měl na starosti npor. Sládek

³⁵² Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁵³ VÚA, Sbírka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74., Sign. 74-717-776, Materiály nalezené na Bernardově pile.

³⁵⁴ Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁵⁵ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

³⁵⁶ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

³⁵⁷ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

a za samotný Hradec Králové odpovídal Karel Mašinda.³⁵⁸ Královéhradecký okres byl nejpočetnější, co se týče mužů i nashromážděného vojenského materiálu. Bylo zde zorganizováno 343 tzv. pěttek, tedy o celkové síle 2058 mužů. Podle příslušných materiálů³⁵⁹ měla organizace v okrese k dispozici 620 střelných zbraní (zahrnující různé typy zbraní, včetně pistolí, loveckých zbraní a kulovnic). Z toho vyplývá, že by se v případě ozbrojené akce dostávalo zbraně každému 3.-4. muži. Připomínám, že v krajském průměru připadala zbraň na každého 4.-5. muže, z čehož vyplývá, že okres Hradec Králové na tom byl v poměru ke krajskému průměru lépe.

Gestapu se během jeho řádění podařilo zabavit 8 pistolí různých kalibrů, 4 lovecké zbraně, 1 pušku, 410 různých nábojů, 5 sudů benzínu, 4 letecké přístroje a 1 nákladní vůz ukrytý v garáži „Palast“³⁶⁰ Pravděpodobně se jedná o auto, na jehož obstarání se podílel dle jeho vlastní výpovědi František Drašner, kterého tímto úkolem pověřil pplk. Kolář.³⁶¹ Organizace nedisponovala jen zbraněmi, ale ukrývala i další cenný materiál využitelný v případě povstání, gestapo se v tomto případě zajímalo především o uskladňování pohonných hmot. Mjr. J. Matohlína byl v tomto směru tak aktivní, že jej o pomoc při získávání benzínu požádalo i pražské ústředí ON.³⁶² Matohlína ukrýval 900 l benzínu v garáži plk. Nováka a ve skladech firmy Naftové motory 15 sudů. Pomoc v podobě dalších 30 sudů benzínu, taktéž uskladněných u Nováka, poskytlo i protektorátní četnictvo. Na Slezském předměstí v Hradci Králové se také nacházelo velké množství písemného materiálu v podobě kazet na pile J. Bernarda. O obsahu těchto kazet budeme mluvit v kapitole o zatýkání hradecké ON. Jan Bernard byl plk. Novákem a špkt. Mikoláškem ceněn jako vysoce důvěryhodná osoba, a proto u něj byly ve sklepě pod jeho pilou na sklonku let 1939/40 uskladněny ony důležité materiály, předtím ukrývané na zahradě u domku mjr. Petery³⁶³. Matohlína, Sládek a učitel Zíb také pomáhali Bernardovi při stavbě chaty v obci Bělečko nedaleko Hradce Králové.³⁶⁴ Ta měla

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74. Materiály nalezené na Bernardově pile

³⁶⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják-vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

³⁶³ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74, Sign. 74-717-776 Materiály nalezené na Bernardově pile.

³⁶⁴ SOA v Hradci Králové. Vzpomínka Jana Bernarda, 1947.

poskytovat útočiště pronásledovaným členům organizace, ale konaly se zde i některé schůzky členů KVV a byly zde ukryty i zbraně.³⁶⁵

V okrese Jaroměř bylo připraveno mnohem menší množství vojáků než v královéhradeckém okrese, což je dáno i velikostní disproporcí obou okresů. Nacházelo se zde 42 pětetek zahrnujících celkem 252 mužů. Organizace měla k dispozici 129 palných zbraní a 2250 kusů nábojů. Střediskovými obcemi byly Smiřice a Dolany. Na rozdíl od Hradce se zde gestapo nepodařilo zabavit žádné zbraně ani vojenský materiál.³⁶⁶ Tvůrcem OVV byl zasloužilý voják a po okupaci zaměstnanec Městské elektrárny v Hradci Králové por. Stanislav Šubrt. Toho si pro tuto funkci vyhlédli plk. Novák, mjr. Petera a J. Frank, s nímž byl poté Šubrt v úzkém kontaktu. Šubrt vybudoval okres, nicméně v září 1939 jeho velení předal zasloužilému legionáři, podplukovníku Antonínu Tlamichovi. Můžeme spekulovat, že se tak stalo z důvodu dodržení jisté vojenské organizace, kdy se KVV možná zdálo vhodnější, aby na místě okresního velitele stál někdo s vyšší šarží než „pouhého“ poručíka.³⁶⁷ Plk. Novák nicméně tvrdil, že v době okupace nezáleží nikoliv na bývalých vojenských hodnostech, ale na dovednostech a nasazení.³⁶⁸ Praxe byla taková, že i po tomto formálním přeobsazení funkce okresního velitele si Šubrt zachoval rozhodující vliv, o čemž bylo přesvědčeno i gestapo a později i Lidový soud v Berlíně, který jej r. 1942 odsoudil k trestu smrti (popraven 6. 4. 1943).³⁶⁹ Stanislav Šubrt byl podle záznamů r. 1917 poměrně vážně raněn a v době zatčení trpěl natolik silným revmatem, že musel používat hole. Gestapo si neodpustilo na adresu těžce vyslýchaného odbojáře utrousit poznámku, že „je zajímavé, že obžalovaný, nyní ze sebe dělající nemocného a podpíraný holemi, byl ještě v létě viděn při hraní tenisu.“³⁷⁰ Tlamicha byl odsouzen k 6 letům vězení a dočkal se osvobození.

Gestapo činilo Šubrtu odpovědným za získávání dalších členů organizace, včetně zubního lékaře a významného kolportéra *V boj* MUDr. Jana Loužila. Ten je považován za jednoho z hlavních organizátorů akcí k 28. říjnu 1939 v Jaroměři. Jednalo se o akci organizovanou HVV po celém území protektorátu. KVV v Hradci Králové dalo okresům instrukce, podle nichž měli příslušníci ON u příležitosti výročí vzniku samostatného

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

³⁶⁷ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

³⁶⁸ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁶⁹ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

³⁷⁰ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

československého státu vyburcovat co největší množství k organizovanému projevu odporu.³⁷¹ V Jaroměři byl podle pramenů ohlas této výzvy mimořádný a největší v celém kraji a jak nacističtí vyšetřovatelé, tak vypovídající obžalovaní, se shodli, že na úspěchu této akce měl lví podíl právě dr. Loužil. Úspěšnost akce spočívala ve veřejné pokojné manifestaci odporu českého národa proti okupantům, zdůraznění národní hrdosti a pěstování odkazu Masarykovy první republiky. Celý den nosili lidé na ulicích na svém oblečení trikolory a odznaky se státní vlajkou v českých národních barvách, plakáty a letáky odkazující na státní a národní výročí byly vylepovány i po ulicích apod. O ohlasu této akce svědčí i to, že den poté vyhlásili nacisté zákaz používání těchto národních symbolů.³⁷² Zajímavá je také poznámka KVV s varováním adresovaná nižším instancím, že se „komunisté pokouší ukrást tento významný den pro sebe“.³⁷³ ON měla indicie, že se komunisté pokusí využít státního výročí k vlastním manifestacím, na kterých bude prezentovat své ideje a stranické zájmy. Ze zprávy k přípravám 28. 10. 1939³⁷⁴ je ale zajímavé vyjádření, že stejně tak „krajně pravé (tedy pravicové) strany využijí manifestace ke svým stranickým cílům a strašení komunismem jako větším zlem, než je fašismus“, zpráva dále pokračuje, „žádný z těchto směrů (tedy agitace KSČ i stran na pravé straně politického spektra) není správný a pro národ zdravý“. A na závěr velení ON zdůrazňuje: „Je třeba si uvědomit, že je pro nás hlavním nepřítelem Německo“.³⁷⁵ Velení ON se tímto snažilo varovat před stranickou agitací obou pólů politického spektra a zdůraznilo (poukázáním na to, co je a není pro národ „zdravé“), že je třeba odstranit názorové třenice a rozdíly a za každou cenu táhnout za jeden provaz. Manifestace odporu proti Němcům ze 28. října měly dát najevo jednotu celého národa a jeho společných cílů. Velení ON zdůrazňovalo, že samostatných akcí KSČ se spolupracovníci ON nemají aktivně účastnit, ale na druhou stranu je třeba sledovat projevy funkcionářů strany a jejich postoje. Se skepsí se také dívalo na některá prohlášení představitelů KSČ, podle nichž osoby, které se do určitého data stanou členy komunistické strany, obdrží ruské státní občanství, a budou tak chráněni před nacistickými represemi. ON varovala před tímto průhledným trikem ze strany KSČ a nabádala lidi k opatrnosti.³⁷⁶ Jak jsem již zmínil v předcházejících kapitolách, KSČ se ideově

³⁷¹ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie. Fond 74, Sign. 74-717-776. Materiály nalezené na Bernardově pile.

³⁷² Tamtéž.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ Tamtéž.

³⁷⁵ Tamtéž.

³⁷⁶ Jelikož se nacházíme v období října 1939, jedná se zřejmě o referenci paktu sovětsko-německého z 23.8. 1939. Je logické, že v zájmu spojeneckví by jedna země neperzekuovala nositele občanství té druhé a naopak.

nacházela zcela jinde než ON, nicméně spolupráce ilegální komunistické strany a organizací reprezentujících nekomunistický odboj byla možná a často také efektivní.³⁷⁷

Okresní velitelství v Novém Městě nad Metují se vyvíjelo specifickým způsobem. Aktivitu zde totiž vyvíjel pplk. Theodor Hartman, bývalý ruský legionář a v té době zaměstnanec Okresního úřadu v Novém Městě nad Metují. Hartman se již po zahájení okupace pustil do odbojové činnosti a získávání odbojových spolupracovníků. Nejbližšího spolupracovníka našel v mjr. Arnoštovi Krčovi, taktéž bojujícího v ruských legiích za 1. světové války. Hartmanova a Krčova skupina byla prakticky nezávislá na pražském velení. V létě 1939 se Hartman při náhodné cestě do Prahy setkal z jedním z vůdců ON gen. Bedřichem Neumannem.³⁷⁸ Ten jej nasměroval KVV v Hradci Králové a Hartmanova skupina se tak přes Jana Peteru stala součástí královéhradecké krajské organizace. Střediskovými obcemi MVV byly Dobruška, Opočno a České Meziříčí. V Opočně gestapo poukazovalo na činnost Josefa Pancíře.³⁷⁹ Pancíř byl velice aktivní osobností odboje, podílel se na obstarávání zbraní pro organizaci, vylepování protirežimních letáků, náboru nových spolehlivých členů a OVV poskytoval na schůzky i svůj byt. Gestapo nejvíce zajímaly kontakty Josefa Pancíře, dlouholetého Sokola a také člena Národně demokratické strany, s ilegální KSČ. Vyšetřovatelé dokonce tvrdili, že Pancíř byl dokonce členem KSČ, což je ovšem tvrzení, které mohlo být vynuceno pod tlakem nebo se jedná o dezinterpretaci ze strany gestapa, neboť jiné prameny tomu nenasvědčují a Pancíř byl prokazatelně členem Národně demokratické strany.³⁸⁰ Pancíř ve výslechu přiznal, že měl úmysl využít svých kontaktů s komunisty k jejich integraci do organizace. Dokonce se podílel, podle svého doznání, na kolportáži komunistických tiskovin. Dělo se tak s požehnáním jeho nadřízených pplk. Hartmana a mjr. Krče. Gestapo považovalo tyto úzké styky novoměstské ON za důkaz propojení KSČ a ON a vyvrácení výpovědí některých obžalovaných, kteří tvrdili, že ON byla vůči komunistům opatrná a kritická.³⁸¹

OVV v Novém Městě nad Metují mělo k dispozici 82 pětěk, tedy 410 mužů, 240 různých střelných zbraní a 14000 ks nábojů.³⁸² gestapo zajistilo 136 střelných zbraní, 700

³⁷⁷ VIZ kapitola Působení Obrany národa v oblasti Královéhradecka do zásahu gestapa.

³⁷⁸ Divizní generál **Bedřich Neumann** (3. dubna 1891 Třebechovice – 15. července 1964 Londýn) byl český generál, příslušník čs. legií v Rusku, velitel Obrany národa a po roce 1948 emigrant z komunistického Československa.

³⁷⁹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

různých nábojů, 20 kg dynamitu, 70 kg chloru, 8 beden sanitárního materiálu a 2700 Kčs, určených ON na koupi ručních granátů. I když Hartman nevykonával v okrese propagační činnost, byl účasten důležitých schůzek s KVV i s Novákem osobně. V říjnu 1939 odešel Hartman do Prahy, kde absolvoval kurz a zřekl se ilegální činnosti.³⁸³ Gestapo jej však 9.5. 1940 zatkl a 6.4.1943 byl ve Stuttgartu popraven. Krátkodobě byl nahrazen mjr. Krčem, který se specializoval na získávání dalších členů organizace, získávání zbraní a shromažďování materiálu. I Krč od odbojové činnosti odstoupil a byl nahrazen plk. J. Petříkem. Ten zatýkání zpočátku unikl, později byl ale také dopaden a v březnu 1943 v Berlíně popraven.³⁸⁴

O OVV v Nové Pace toho víme poskrovnu. Je to dáno i tragickým osudem jeho velitele Bedřicha Hlouška. Ten totiž den po svém zatčení gestapem 16. 2. 1940 spáchal v cele sebevraždu.³⁸⁵ Jeho významný spolupracovník, učitel Vlastimil Poláček, zase před zásahem nacistů utekl. Gestapo tedy čerpalo převážně z výpovědí Hlouškova zástupce, špkt. Stanislava Richtera. Ten dosvědčil své napojení na mjr. Peteru v Hradci Králové.³⁸⁶ Velení ON v Nové Pace poté často navštěvovalo Hradec Králové, kde se účastnilo schůzek s představiteli krajského štábu v bytě obchodníka J. Franka.³⁸⁷ OVV mělo k dispozici 82 pětetek, 234 ručních palných zbraní a 4000 ks. nábojů. MVV se nacházela v Lázních Bělohrad a Studenci.

Velitelem okresní organizace ve Dvoře Králové byl kapitán Václav Stryhal³⁸⁸. Jeho vedení skupiny bylo specifické a rozdílné od dalších OVV v kraji. To uznalo i gestapo ve svých výslechových záznamech³⁸⁹, kde hodnotí Stryhala jako „mimořádně nebezpečného, fanatického Čecha“. Byl zřejmě i velice statečný při výsleších, neboť gestapo mu přiznalo, že „své spolupracovníky pokud možno spíše chránil, než aby jim ubližoval“.³⁹⁰ Stryhal se podle gestapa zachoval velice takticky, když do své agendy nezačlenil jen vojenskou složku odboje v okrese, ale i složku politickou. Politickou složkou je v tomto případě míněna skupina rozšiřovatelů ilegálních letáků kolem J. Kroba. O Krobovi a jeho šíření tiskovin *Boj pod*

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ Tamtéž

³⁸⁵ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 200. ISSN 231-6307.

³⁸⁸ V přednášce P. Nováka je uveden pod krycím jménem Králík. VIZ Moravské zemské muzeum v Brně. Sign. S10806. Koncept přednášky Petra Nováka.

³⁸⁹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁹⁰ Tamtéž.

Zvičinou, Boj v Podkrkonoší, Vánoce 1939, Vlastní dárky na vánoční stůl 1939 apod. jsme již mluvili. Stryhal považoval šíření těchto letáků mezi obyvatelstvo jako formu agitace za velmi důležité a vehementně jej podporoval. Dá se říci, že na Královédvorskú byla vzájemná sepiatost ON a místní variace vydavatelství časopisu *V boj* mnohem silnější než ve zbytku oblasti, neboť kpt. Stryhal považoval číření těchto letáků za životně důležité pro činnost organizace a podřídil jej svému velení. S kolportéry těchto tiskovin se pravidelně scházel v bytě jednoho ze spolupracovníků Karla Nepokoje.³⁹¹ Od října 1939 do ledna 1940 vyšla 3 čísla *Boje pod Zvičinou* ve slušném nákladu 350-400 výtisků, které byly šířeny v okolních vesničkách. V lednu 1940 dokonce Stryhalův štáb uvažoval o vybudování vlastního technického aparátu, který by umožňoval vydávání *Boje pod Zvičinou* v nákladu 160-180 výtisků.³⁹²

Na stejnou úroveň agitační formě boje proti nacistům řadil kpt. Stryhal i materiální zabezpečení a vyzbrojení své organizace. Po dohodě s KVV se pustil do intenzivního vyzbrojování své skupiny. Výsledky v podobě 76 ručních zbraní, 800 nábojů a 235 mužů (v 47 pětkách) připravených k provedení převratu³⁹³ oslnivé nebyly, což připustil před gestapem i kpt. Stryhal, když vypověděl, že KVV od něj požadovalo 600 mužů připravených v pětkách do začátku r. 1940.³⁹⁴ Gestapáci při únorovém zásahu zabavili 14 střelných, 15 sečných zbraní, 100 rozbušek a 2000 ks. munice.

Stryhal se opíral o několik nejbližších spolupracovníků, často napojených i na odbojové skupiny či organizace. Na prvním místě to byl jeho zástupce kpt. A. Machek (nahradil A. Buršíka), v jeho blízkosti se pohybovali Sokol K. Kleichwart, legionář B. Dítě či četník J. Inermann. Střediskovými obcemi byly Bílé Poličany a Bílá Třemešná³⁹⁵ Zatýkání v únoru a březnu 1940 pak prakticky zlikvidovala veškerou činnost ON na Královédvorskú. K jejímu obnovení pak došlo částečně až na podzim 1940 v rámci tzv. druhé garnitury ON, která se však organizovaností nepřibližovala té předcházející ani v nejmenším. V čele královédvorského okresu pak stál dr. Daněk, úředník nemocenské pojišťovny, který byl znovuvybudováním okresu pověřen zřejmě mjr. Matohlínou v rámci jeho pokusu obnovit zdecimovanou ON na severovýchodě Čech. Daněk byl zatčen na počátku r. 1942.

³⁹¹ Tamtéž, Sign. 325-156-19 . Podkladový materiál ON Dvůr Králové.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006, s. 239. ISSN 231-6307.

³⁹⁴ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

³⁹⁵ Jedná se o rodiště bratří Jana a Emanuela Peterových.

Vraťme se ale ke kpt. Stryhalovi. Tomu byla gestapem předhazována odpovědnost za všechny projevy odporu ze strany českého obyvatelstva v oblasti, včetně organizování nenásilných protestních akcí ve Dvoře Králové u příležitosti národního výročí 28. října. Podle vyšetřovatelů si obžalovaný Stryhal nebral žádné servítky ani vůči svým nepřítelům ani ve věznicích. Svému spoluvězni prý řekl těsně před Velikonocemi 1940, že to budou „krvavé Velikonoce“, čímž naznačoval pro členy ON typický přehnaný optimismus ohledně brzkého konce války a porážky nacismu. Prohlásil také vůči neblaze proslulému gestapákovi Fibingerovi, že bude „mezi prvními, jenž budou viset, a to ve své uniformě“³⁹⁶

OVV v České Skalici mělo před Vánocemi 1939 postavit pětky o celkové síle 800 mužů. Tento úkol se však jeho veliteli, por. v záloze Josefu Hamzovi nepodařil. Hamza byl napojen na rtm. O. Jelínka v Hradci Králové. Hamzovým zástupcem byl železničář František Zeman. Ten byl – podobně jako pplk. Kolář v Hradci Králové- zatčen již několik měsíců před zásahem gestapa proti ON, a to při akci Gitter v září 1939 a vězněn v Buchenwaldu. Zeman se od odbojové činnosti v rámci ON distancoval a spolu s Hamzou si navzájem přehazovali odpovědnost.³⁹⁷

V okrese Rychnov nad Kněžnou byla vytvořena okresní organizace pod velením majora Františka Kynycha. Kynychovým zástupcem byl jmenován Jan Zelený. Střediskovými obcemi byly: Solnice, Týniště nad Orlicí, Kostelec, Borohrádek a Vamberk. Plk. Novák požadoval po Kynychovi připravit k dispozici organizace 1500 mužů, což major splnil, neboť měl připraveno 1570 mužů ve 314 pětkách. Kynych byl zatčen v únoru 1940, ale počínal si velmi obratně, a proto byl z vězení propuštěn již v květnu. Gestapo proti němu nemělo žádné důkazy a další členy jeho skupiny nezatklo.³⁹⁸

Pod KVV spadal i okres Náchod. Zde byla výstavba organizace nedostatečná, mj. vzhledem k nedostatku vhodných profesionálních důstojníků. Plk. Novák a rtm. Jelínek si proto vyhlédli pro velení okresu civilistu – učitele Josefa Mánka. Mánek byl zatčen gestapem, nicméně pro nedostatek důkazů poměrně brzy propuštěn. Do jisté míry ho zachránila souhlasnost jeho vlastní výpovědi s výpovědí Jelínkovou, kdy oba tvrdili, že Mánek byl k odbojové činnosti Novákem přemluven, aniž by si uvědomoval, v čem tato práce spočívá.

³⁹⁶ Archív bezpečnostních složek, . Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27.8. 1940.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

Mánek pak Jelínka při dalších jeho návštěvách odbyl a nechtěl mít s odbojovou činností nic společného.³⁹⁹

Posledním okresem uvedeným v pramenech nacistické proveniencie i v materiálech na Bernardově pile byly Hořice. I zde byla síť ON nedostatečně vybudovaná. Plk. Novák měl problém najít důvěryhodné osoby a až v červenci npor. Sládkovi se podařilo získat pro spolupráci železničáře Josefa Bucka. Ten potvrdil zájem spolupracovat, nicméně síť ON se mu na Hořicku nepodařilo vybudovat. Gestapo mluví jen o 2 pětkách, které zde byly vytvořeny.⁴⁰⁰

V./5 Epilog

Pokusme se nyní uzavřít povídání o ON na severovýchodě Čech vylíčením její likvidace na základě dobových pramenů. Zde samozřejmě platí stejné předpoklady jako ve východních Čechách. Postupné zatýkání špiček ON v Praze a jejich vzájemná propojenost s regiony byla příčinou celoprotektorátního zásahu nacistů proti krajským velitelstvím v únoru 1940. Zatýkání v Hradci Králové propuklo stejně jako v Pardubicích 6.2. 1940. Plk. Novák a jeho lidé si byli nadcházejícího úderu vědomi s předstihem. Novák získal indicie z Prahy o tomto plánovaném zásahu již v lednu. Navíc, jak jsem již zmínil, ON měla spolehlivý zdroj informací v podobě lékaře členů hradeckého gestapa MUDr. Ladislava Vančury.⁴⁰¹ Vlna zatýkání nebyla zpočátku příliš velká. Na rozdíl od štábu KVV pardubické ON, který byl prakticky celý pozatýkán během prvních dní, byla v Hradci Králové situace opačná. Mnohokrát citovaná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940⁴⁰² uvádí, že ze 133 ve zprávě uvedených osob je od 6. 2. 1940 14 osob na útěku, a to: Petr Novák, Jan Petera, Josef Matohlína, Josef Hodek, František Zástěra, František Munzar, Albín Sládek, Rudolf Zíb, Josef Černý, Ferdinand Secký, Václav Martínek, Ladislav Volánek, Vlastimír Poláček a Alois Buršík.

³⁹⁹ Archív bezpečnostních složek. Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

⁴⁰⁰ BRUNCLÍK, Jan. *Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

⁴⁰¹ [Tamtéž](#).

⁴⁰² Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

Pro ilustraci bych si dovolil citovat dceru A. Sládka, dr. Jaroslavu Koutnou, která celkem výstižně popsala pokus gestapa o zatčení svého otce a jeho kolegů: „Od Vánoc 1939 otec nespal doma. Do práce sice chodil, ale bydlel u Márinků a Novák u Zástěrů. Někdy počátkem února, brzo ráno, přišlo k nám gestapo otce zatknout, ale protože nebyl doma, zase odešli. Měli jsme domluveno, že pokud pro otce přijdou, a bude to možné, půjdu k Zástěrům varovat Nováka. Gestapo provedlo prohlídku bytu, sebralo otcovu fotografii, uniformu a nějaké knihy. Jakmile odešli, běžela jsem k Zástěrům varovat, na zvonek od domovských dveří jsem zazvonila smluvený signál a šla jsem hned pryč. Novák se Zástěrou se rychle oblékli a při odchodu potkali gestapáky, kteří je šli zatknout. Naštěstí je však zpozorovali dřív. Vběhli do prádelny a zde se ukryli pod neckami. Matka mezitím běžela do trafiky paní Márinkové a varovala tátu“.⁴⁰³ Tento citát myslím obsažně ilustruje, jakým způsobem fungovala činnost ilegální skupiny a vzájemná sounáležitost a ohleduplnost jejich členů a jejich blízkých. Ne vždy ale tomu tak platilo, jak si ukážeme na dalších řádcích. Prakticky celým oddílem této práce pojednávajícím o ON na Hradecku se táhnou dva neustále citované prameny: sbírka dokumentů ON nalezených na pile v Hradci Králové⁴⁰⁴ a souhrnná zpráva gestapa k činnosti ON ze srpna 1940.⁴⁰⁵ Pojďme se nyní zblízka podívat na pozadí těchto dvou stěžejních dokumentů. V případě dokumentů nalezených na Bernardově pile je třeba přiblížit jejich obsah, a také si povědět něco o uschovateli těchto písemných materiálů, který nám (jako jeden z mála přímých účastníků těchto událostí) po sobě dokonce zanechal nesmírně zajímavý a cenný pramen v podobě vlastních vzpomínek.⁴⁰⁶ Bez souboru těchto inkriminovaných dokumentů by tak často citovaná zpráva gestapa nevznikla.

J. Bernard byl majitelem pily na Slezském předměstí, která sehrála významnou roli jako úložiště materiálů ON, které pak gestapo použilo proti ní. Bernard byl v úzkém kontaktu s velitelem KVV plk. Novákem, mjr. Matohlínou, npor. Sládkem a také škpt. Mikoláškem, který měl na starosti vypracování mobilizačních plánů. Co vlastně obsahovaly ony tolikrát zmiňované materiály uložené na pile pana Bernarda? Jednalo se o tři kazety s dokumenty uschované ve sklepě pod pilou. První kazeta obsahovala sérii dokumentů od ZVV v Praze (krycí jméno tohoto velitelství bylo Perun). Tyto dokumenty zahrnovaly mj. i kopie i tzv. D-rozkazů, jimiž ZVV komunikovalo s podřízenými stupni organizace. Mezi těmito dokumenty

⁴⁰³ BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*. Hradec Králové, 1982. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

⁴⁰⁴ VÚA, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie, Fond 74, Sign. 74-717-776, Materiály nalezené na Bernardově pile

⁴⁰⁵ Archív bezpečnostních složek, . Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

⁴⁰⁶ SOA v Hradci králové. Vzpomínka Jana Bernarda z r. 1947.

nalezenými v 1. kazetě najdeme i zajímavé zprávy z protektorátu, zahraniční novinky nebo třeba výzvy k manifestacím odporu proti režimu (např. 28. 10. 1939). Druhá kazeta obsahovala mobilizační plány. Obsah kazety třetí byl v této práci již také zmíněn. Jednalo se o gestapem tolik nenáviděné a propírané seznamy „zrádců“ a „nepohodlných osob“. Seznamy obsahovaly jména těch příslušníků gestapa, kteří měli být v případě převratu fyzicky odstraněni, a ti byli označeni červenou tečkou.⁴⁰⁷ Mezi těmito materiály vztahujícími se ke kolaborantům se nacházel také servilní dopis jednoho z českých kolaborantů, bývalého škpt. Baláška, který nabízel své služby úřadům Oberlandrátu, což brali členové ON jako jasný projev zrady. Nutno podotknout, že část kompromitujících materiálů se do rukou nacistů nedostala díky prozíravosti J. Bernarda. Pod prkny stropu v jeho pile byly totiž uloženy další mobilizační plány a především seznamy členů ON. Gestapo je při Bernardově zatčení nezískalo, nicméně ten se po zatčení obával toho, že by přece jen mohly padnout do nepovolaných rukou. Proto dopisem z vězení poprosil syna, aby „provedl opravu stropu ve strojovně, ale nepoškodil při tom prkna“⁴⁰⁸, což byl zašifrovaný vzkaz, podle něž měl Bernardův syn prozkoumat, co se nachází pod trámy stropu. Tak se stalo a Bernardův syn a jeho matka tento další přítěžující materiál spálili.⁴⁰⁹

Než se plynule dostaneme k analýze závěrečné zprávy výsledků vedených proti Novákovi a jeho skupině, podívejme se na zatčení J. Bernarda a získání materiálu na jeho pile, které vedlo k rozsáhlým represím. Dovolím si citovat obsáhlejší část Bernardových vzpomínek, které jsou důležité pro pochopení skutečnosti: „Byl 12. 2. 1940. Ráno jsem měřil prkna, která jsme nakládali, když asi v 9.15 vjíždí ke mně gestapácké auto. Zůstal jsem docela klidný, i když jsem viděl, jak ke mně z auta vystoupilo 6-7 gestapáků, kteří se rozběhli po dvoře a jeden mířil přímo ke mně. Zeptal se, jestli jsem pan Bernard a jestli umím německy. Když jsem přesvědčil, musel jsem dáti ruce vzhůru a prohledal mě, zda-li nemám u sebe zbraň. A hned na to se mne zeptal, kde mám uloženy věci vojenské organizace. V tom jsem spatřil, že gestapáci s sebou přivezli škpt. Mikoláška, kterého jeden z nich hlídal. Vyslýchajícímu gestapákovi – byl to Schäffer – jsem řekl, že to bude asi omyl, že o žádné vojenské organizaci nevím. Ale hned mě vedl do sklepa v podpíli, kde mne přitiskl ke zdi, vytáhl na mne pistoli a povídá: „Víš, co to je?“ „Ano“, odpovídám mu. To mne chytnul za krk a rozkazovacím hlasem na mne řve: „Ihned nám vydej kazety, co jsou zde uloženy, nedělej si z nás blázny, neb my víme všechno a nemáme dlouhého času se s tebou bavit.“ Se mnou

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ Tamtéž.

⁴⁰⁹ tamtéž.

zároveň přivedli do sklepa Mikoláška, u něhož z každé strany stál jeden gestapák s pistolí v ruce. Dal jsem tudíž Schäferovi jednu kazetu, kterou jsem musel ze zdi vykopat, řka, „ prosím, zde je to“. On ale hned řekl: „Kde jsou další?“. Dal jsem mu tudíž druhou kazetu, avšak žádal ještě třetí, tak, že musí se předpokládat, že věděl, že jsou u mne vloženy tři kazety. Musel jsem dát zastavit stroje, protože 3. kazeta byla ukryta u řemenice okružní pily, kamž při provozu nebyl vůbec přístup. Na to mne dal hlídat jiným gestapákem a ostatní vykonali u mne prohlídku bytu. Tím byla situace ztracená, neb dostali do rukou důležité dokumenty. Ač plk. Novák ujišťoval, ježto o mně ví pouze několik málo vysokých a spolehlivých důstojníků, přece jsem byl z prvních, kteří byli zatčeni a uvězněni.“⁴¹⁰

Předcházející řádky velice přesně vyjádřily, jakým způsobem probíhal záťah gestapa proti ON. Především poukázaly na to, s jakou naivitou byla ON vytvářena. Bernard byl sice plk. Novákem ujištěn, že jeho život nebude v ohrožení, protože o něm ví jen „pár spolehlivých“ mužů, nicméně opak byl pravdou. Znovu se zde ukázalo, že činnost skupiny byla vedena za porušení základních konspiračních pravidel. Vytváření složitých štábních struktur, členění vojenských velitelství na menší celky a zapojování většího množství osob, často i z odlišných odbojových skupin, do tajemství organizace, nemohlo mít samozřejmě za následek nic jiného než snadné prozrazení. Lidské selhání jednotlivců bylo velice pravděpodobné a nejhorší pro organizaci bylo, pokud takovéto selhání nastalo u osob s velkým množstvím vazeb. To je bohužel případ špkt. L. Mikoláška. Ten byl zatčen 9. února.⁴¹¹ Dle výslechových záznamů se Mikolášek snažil o to, aby o organizaci řekl Němcům co nejméně, nicméně záhy povolil tlaku. Bernard ve svých vzpomínkách uvádí, že si nedělal žádné iluze o brutálních nátlakových metodách vyšetřovatelů. Během výslechu v hradecké věznici mu jeho vyslyšající poručil se otočit hlavou ke zdi, aby tak Bernard neviděl a neslyšel brutální mlácení vězně v další části místnosti.⁴¹² Mikoláškovu selhání je tedy naprosto pochopitelné a lidské. Bernard také vzpomíná na to, že se Mikolášek „tak styděl, že se mu před gestapem nebyl schopen podívat do očí“.⁴¹³ Čtenář vzpomínek majitele hradecké pily si jistě všimne, že autor si při hodnocení chování lidí nebral vůbec servítky. O spoluobžalovaném J. Erbanovi, kolportérovi *V boj*, prohlásil, že to byl člověk „skvělý, nebojácný, zapřísáhlý nepřítel všeho germánstva“.⁴¹⁴ Naopak negativně hodnotil dalšího

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

⁴¹² SOA v Hradci králové, Vzpomínka Jana Bernarda z r. 1947.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Tamtéž.

spoluvězně a člena štábu KVV ON J. Hoště. Bernard neměl Hoště rád, protože to byl podle něj slaboch. Kupodivu se sním v tomto hodnocení shoduje gestapo, když ve své zprávě tvrdí, že obžalovaný Hošť „vše vypověděl, neboť je měkké povahy“.⁴¹⁵

Právě trojice členů štábu KVV Hošť – Mikolášek – Jelínek je podle výslechových protokolů gestapa odpovědná za vyzrazení důležitých informací a kontaktů Němcům. Studium souhrnné zprávy gestapa jako klíčového pramene nacistické provenience k našemu tématu nám pomáhá rozkrýt mnoho dalších detailů. Především se jedná o zdroj bohatých a většinou přesných faktů o všech 133 členech „Novákovy skupiny“, jak je KVV ON v Hradci gestapem nazýváno. Dozvídáme se tak osobní údaje obžalovaných, jejich politické přesvědčení, členství v organizacích různého typu, dobu jejich zapojení v ON a jejich zásluhy atd. Jak již bylo uvedeno na konkrétních příkladech, gestapo užívalo často ořepané fráze, takže pokud se někdo např. podílel na shromažďování zbraní, byl automaticky považován za „fanatického Čecha“. Ten, kdo distribuoval ilegální tisk, byl považován za šířitele „štvavých a zrádných letáků“. Někteří z vyslychaných naopak přiznali svou vinu prakticky hned, což jim bylo v závěrečném hodnocení přičteno k dobru. Zpráva se také zaměřuje na původ obžalovaných. Najdeme mezi nimi totiž i etnické Němce nebo poloviční Němce (jako např. L. Mikolášek). Jejich podíl na přípravě ozbrojeného boje proti Němcům byl gestapem klasifikován jako obzvlášť těžký a neodpuštělný hřích.⁴¹⁶

Stejně jako v případě zásahu gestapa na Pardubicku, neznamenalo ani jarní zatýkání na Královéhradecku konec ON v severovýchodních Čechách. Zatýkání však přineslo konec tzv. 1. garnitury, resp. konec důmyslně propracované struktury a sítě KVV, OVV a MVV. Jak již bylo řečeno, mjr. Petera pověřil znovuvybudováním Královéhradecka mjr. Matohlínu. Ten byl poměrně úspěšný v získávání ochotných lidí v okresech, ale podobně jako na Pardubicku, i zde tzv. druhá garnitura ON dosahovala jen hrubých kontur předcházející organizace. Matohlínovi se podařilo napojit Novou Paku (učitel Zemánek), ve Dvoře Králové již zmíněného úředníka pojišťovny F. Daňka či v Jilemnici železničáře Hanuše. To, že se ve Vysokém Mýtě Matohlína pokusil přimět k převzetí velitelské funkce profesora Řehounka, ukazuje na úplnou rozpadlost předcházející sítě (Vysokomýtsko spadalo před únorem 1940 pod KVV Pardubice). I obsazování velitelských postů v jednotlivých okresech civilisty svědčí o nedostatečném množství kvalifikovaných důstojníků. Nesmíme zapomenout, že na

⁴¹⁵ Archív bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-215-2. Závěrečná zpráva gestapa ze dne 27. 8. 1940.

⁴¹⁶ Tamtéž.

úrovni okresů chybělo dostatečné množství profesionálních důstojníků s vyššími hodnostmi už před zásahem gestapa a tento počet byl po zásahu ještě menší. Proto se znovuvýstavby okresů museli často ujímat civilisté. Po Matohlínově zatčení v prosinci 1941 pak byla samostatná činnost této 2. garnitury ON, omezené jen na menší skupinky, ještě více oslabena. ON již poté neobnovila své postavení nejvýznamnější složky domácího odboje v prvním roce okupace a stala se součástí ÚVODu.

VI. Závěr

Přiznám se, že nejsem příznivcem obsáhlých závěrečných částí, obzvláště pokud jsem se snažil o splnění vytyčených cílů práce a vyvozování dílčích závěrů v průběhu práce samotné. V úvodní části jsem již zmínil, že smyslem práce byla snaha o rekonstrukci působení ON na Pardubicku a Královéhradecku na základě pramenů a také porovnání činnosti obou KVV. Do jaké míry se mi to povedlo, ponechám na čtenáři. Mezi základní teze, které bych rád vyzdvihl, patří především zdůraznění toho, že jsem se, myslím, pokusil ukázat to, že ON byla v obou východočeských oblastech v preferovaném období (počátek okupace – zásah gestapa) skutečně nejrozvinutější, nejlépe strukturovanou, nejpočetnější a nejvlivnější složkou tzv. demokratického odboje. V souvislosti s rozdělováním domácího odboje na „demokratický – nedemokratický“, „komunistický – nekomunistický“ apod. jsem se dále pokusil poukázat na to, že ideologické a politické rozdíly mezi oběma proti sobě stavěnými skupinami tu pochopitelně byly, nicméně tyto třecí plochy se v zájmu společného cíle zjemnily a obě skupiny intenzívně spolupracovaly, což jsem se také dokázal na konkrétních případech.

Napadá mě jedna výtku, která by mi jako autorovi mohla být předhozena, a to je název a vymezení práce. Název práce je *Činnost Obrany národa ve východních Čechách v době nacistické okupace*. Poohlédnu-li od geografického vymezení (v některých pracích jsou důsledně odlišovány Čechy východní- Pardubicko / Čechy severovýchodní-Královéhradecko⁴¹⁷; v případě této práce však označení „východní Čechy“ zahrnuje oba kraje), problémem by mohlo být vymezení časové. Uznávám totiž, že práce by se mohla klidně jmenovat *Činnost Obrany národa ve východních Čechách v letech 1939 /1940* nebo možná ještě přesněji *Činnost Obrany národa v jejím „ zlatém“ či „ strukturovaném“ období ve východních Čechách*. Jak jsem totiž vysvětlil, období od jara 1939 až do února 1940 bylo jedinou dobou, kdy byla ON na daném území skutečně hierarchicky strukturována a období zmiňované druhé garnitury se již vyznačovalo jen aktivitou jedinců, navazujících na sebe další jednotlivce, neboť v předcházejícím období pečlivě vybudovaná síť byla rozbita. Faktem je, že po zásahu gestapa a rozbití ON organizace skutečně ztratila svůj monopol v domácím odboji a svůj význam pak prokázala pouze v rámci Ústředního vedení odboje domácího. Nechci však snižovat význam jednotlivců z „druhé garnitury“ ON ve východních Čechách (A. Pulpán, J. Matohlína, A. Sládek), naopak, respekt a uznání jejich činnosti jsem

⁴¹⁷ VIZ BRUNCLÍK, J. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. ISBN/SSN není.

zdůraznil již v průběhu práce. Nicméně, jakkoli mě mrzí pouze letmé zmínění o činnosti těchto mužů a jejich snaze obnovit ON i po únoru 1940, nic nezměníme na faktu, že jejich působení a nasazení (jakkoli odvážné a houževnaté), se činnosti jejich předchůdců z první generace ON nemohlo ani přiblížit a pramenný materiál k jejich aktivitě proto není tak bohatý. To je také moje omluva pro to, proč jsem se zaměřil prakticky výhradně na období první garnitury do února 1940 a následující události tak získaly bohužel jen letmé zmínění v „epilogových“ kapitolách.

Již zmíněný autor prací o ON v severovýchodních Čechách, J. Brunclík se ve svých pracích zmiňuje, že „mnohdy se vyskytovaly a stále vyskytují názory, že odbojová činnost neměla žádný význam, že prakticky neovlivnila vývoj a nepomohla k porážce nacistického Německa a jeho spojenců“.⁴¹⁸ Kromě zmíněných cílů této mé práce – rekonstrukce sítě ON v daných lokalitách, komparace jejich „stylu práce“ a jejich odbojové činnosti – věřím, že dalším jejím skromným cílem mohlo být právě vyvrácení těchto názorů, o nichž se pan Brunclík zmiňuje. Z podkladového materiálu, vzniklého v 70. letech ku příležitosti uznání či neuznání statusu příslušníků odboje konkrétním osobám, se dozvídáme, že podle rozhodnutí komise MNO pro vydávání osvědčení o odbojové činnosti podle zákona 255/46 Sb. nebyla ON jako celek pokládána za odbojovou skupinu.⁴¹⁹ Práva příslušníka odboje mohla být přiznána pouze konkrétním osobám, pokud svoji činnost dokázaly. Můžeme spekulovat, jaké byly důvody tohoto odmítnutí vlády ČSSR neuznat ON za plnohodnotnou odbojovou organizaci. Mohly to být důvody ideologické a politické? Jak jsem již zmínil, ON nebyla z mnoha různých důvodů v období minulého režimu stavěna na roveň preferovanému odboji „komunistickému“. Mohly to být důvody ekonomické, finanční či administrativní (neochota státu odškodňovat velké skupiny účastníků a pozůstalých)? Na závěr si jen dovolím zmínit, že bych byl rád, kdyby malým pozitivem této práce bylo uznání jejího jakéhokoliv čtenáře., že ON byla skutečně organizací vyvíjející odbojovou činnost a že tato činnost rozhodně nebyla zbytečná. Toto uznání je, myslím, důležité jako projev respektu, pochopení a vděčnosti vůči mužům, o nichž tato práce pojednávala.

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ Archiv bezpečnostních složek, Sign. 325-156-20. Podkladový materiál k ON.

VII. Prameny a literatura

1. Archivy

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141- 214-9, Spis Matohlíny a Hruši.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141- 215-2, Závěrečná zpráva gestapa Hradec Králové.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-1, Spis Taclova štábu.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-2, Spis Příbyla.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-6, Spis Zadiny.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-9, Spis Tvrze.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-241-11, Spis Tacla.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-242-1, Souhrnná zpráva o výstavbě organizace, obžaloba Pulpána.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141-243-1, Obžaloba proti Karlovi Jansovi. Obžaloba Tacla.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 325-156-17, Podkladový materiál k ON Hradec Králové

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 325-156-18, Podkladový materiál k ON Pardubice

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 325-156-19, Podkladový materiál k ON Dvůr Králové

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 325-156-20, Podkladový materiál k ON Chrudim

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141- 252-17, Obžaloba Hoště.

Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Říši, Sign. 141 – 252-18, Obžaloba Petery.

Moravské zemské muzeum v Brně, Sign. S10806, Koncept přednášky Petra Nováka.

Národní archiv, *Pardubicko za nacistické okupace a jeho podíl na národně osvobozené boji československého lidu*. Diplomová práce Jana Němečka, 1987.

Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Vzpomínka Jana Bernarda, 1947.

Vojenský ústřední archiv, Kvalifikační listiny důstojníků.

Vojenský ústřední archiv, Sbírká dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie, Fond 74, materiály na Bernardově pile.

2. Prameny tiskem vydané:

JELÍNEK, Zdeněk (ed.), *Vzpomínky na okupaci*. díl I., Kolín 1986, bez ISBN.

3. Literatura

BENČÍK Antonín - KURAL Václav. *Zpravodajové generála Píky a ti druzí*. Praha, 1991, ISBN 80-7032-481-3.

BIČÍK, Zdeněk – NĚMEČEK, Jan. *Českoslovenští letci z Pardubicka ve druhé světové válce 1939-1945*. Pardubice, 1992. Východočeské muzeum.

BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Lidé z obrany národa a spolupracovníci časopisu V Boj ve východních Čechách*. Zámorsk, 2006. ISSN 231-6307.

GEBHART, Jan- KOUTEK, Jaroslav- KUKLÍK, Jan., *Na frontách tajné války*, Praha, 1989. ISBN/ISSN není.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan . *Velké dějiny země Koruny české. Sv. XVa. 1938-1945*. Praha – Litomyšl, 2006.. ISBN 80-7185-264-3.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan . *Velké dějiny země Koruny české. Sv. XVb . 1938-1945*. Praha – Litomyšl, 2007. ISBN 80-7185-264-3

KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*. Praha, 1985. ISBN/ISSN není.

LACH, Ivan- STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000. ISBN 80-86011-12-7.

NEPRAŠ, Jaromír. Litomyšlsko v odboji. Litomyšl 1987, bez ISBN.

4. Nepublikované práce

BRANDEJS, Jan. *Lidé statečných srdcí: 5. okrsek Obrany národa v rámci severovýchodního uskupení generálů Petra Nováka a Františka Bláhy v letech 1939-1945*. Státní vědecká knihovna Hradec králové., I-643678.

BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archívu.

BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*. Hradec Králové, 1982. Nepublikováno. Uloženo v Národním archívu.

BRUNCLÍK, Jan. *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*. Hradec Králové, 2001. Nepublikováno, uloženo v NA.

GEBHART, Jan. *Prvá léta okupace. K problematice činnosti buržoazně demokraticky orientovaného odboje ve východních a severovýchodních Čechách v letech 1939- 41/42* . 1976. nepublikováno. Uloženo v NA.

5. Články

Petráň, Miroslav. *Válečná léta v Pardubicích*. In: *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, roč. 32, 1997, č. 5, s. 159-160.

VIII. Použité zkratky

DTJ Dělnická tělovýchovná jednotka

gen. generál

HVV Hlavní vojenské velitelství

kpt. kapitán

KVV Krajské vojenské velitelství

npor. nadporučík

ON Obrana národa

OVV Okresní vojenské velitelství

mjr. major

MVV Místní vojenské velitelství

NA Národní archiv

plk. plukovník

por. poručík

pplk. podplukovník

rtm. rotmistr

PÚ Politické ústředí

PVVZ Petiční výbor věrni zůstaneme

SOKA Státní okresní archiv

škpt. štábní kapitán

šrtm. štábní rotmistr

VÚA Vojenský ústřední archiv

IX. Přílohy

Oběti z KVV ON v Pardubicích a Hradci Králové

1) Brigádní generál Josef Tacl, převzato z LACH, Ivan- STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000. ISBN 80-86011-12-7.

2) Podplukovník gšt. Zdeněk Tvrz, převzato z LACH, Ivan- STEHLÍK, Eduard. *Vlast a čest jim byly dražší než život*. Dvůr Králové, 2000. ISBN 80-86011-12-7.

3) Plukovník Josef Matohlína, převzato z BRUNCLÍK, Jan. *Major Josef Matohlína: Voják a vlastenec*. Hradec Králové, 1983. Nепublikováno, uloženo v Národním archívu.

4) Štábní kapitán Albín Sládek, převzato z BRUNCLÍK, Jan. *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*. Hradec Králové, 1982. Nепublikováno. Uloženo v Národním archívu.

5) Úmrtní list Josefa Tacla, převzato z Archivu bezpečnostních složek, německé soudy v říši, Sign. 141-241-11.

G1

Sterbeurkunde

(Standesamt Berlin - Charlottenburg Nr. 3151/42)
Der Oberst außer Dienst Josef T a c l, - - -
katholisch, - - - - -
wohnhaft in Pardubitz / Böhmen, - - - - -
ist am 2. September 1942 um 4 Uhr 42 Minuten
in Berlin - Charlottenburg, Königsdamm 7 verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 3. März 1892 - - - - -
in Wildenschwert / Böhmen, - - - - -
(Standesamt Wildenschwert - - - - - Nr. - - - - -)
Vater: - - - - -

Mutter: Anna Tacl, jetzt verheiratete Nemecek.
Verstorben, letzter Wohnort nicht bekannt. -

Der Verstorbene war - ~~ich~~ / ~~verheiratet~~ / Witwer. -

Berlin - Charlottenburg, den 29. September 1942.

Der Standesbeamte

In Vertretung: Vigdina

Stö.

7 - IV - Stand C 20. Sterbeurkunde
Pat. 2904 • Din A 5. 60000. G. 42

X. Resumé

The time of Nazi occupation in countries of western, northern, middle and eastern Europe was very difficult time for their inhabitants. Among the public of our time we can find opinions, that resistance of inhabitants against a violent regime was useless. This diploma work has ambition to prove that these opinions are incorrect.

Organisation called *Defense of the nation* was one of the most powerful and effective resistance groups at our territory in time of the Nazi occupation. The organisation consisted from former soldiers and officers of Czech Army. These people were very brave and real patriots who have one primary goal- to return the freedom for Czechoslovakia and get rid of occupants. It was uneasy goal because after the occupation in March of 1939 was Nazi government at country very strong and international situation didn't seem to be very favourable.

In Eastern Bohemia were created two regional commands of *Defense of the nation* in Pardubice and Hradec Králové. In Pardubice was in command former Czechoslovakia army Colonel Josef Tacl. Among his closest colleagues were captains Zdeněk Tvrz, František Přebyla and Karel Zadina. Especially Tvrz was evolving very strong activity against occupants and was in direct contact with other important resistance groups. Organisation evolved extensive activity in the area of giving important news, preparation of sabotages against Germans and mobilisation for potential revolution. Leaders of *Defense of the nation* also prepares a special unit of terrorists, called „confectioners“ who's primary goal was the punishment of collaborators. This extensive activity of course couldn't evade to Germans who in february of 1940 destroyed the net of organisation and arrested many of their people. Many officers were interrogated and tortured by gestapo. Colonel Tacl and Captain Tvrz were executed in 1942.

In Hradec Králové was commanding officer of *Defense of the nation* very skilled Colonel Petr Novák. Among his closest subordinated were majors of former Czechoslovakia army Jan Petera, Josef Matohlína and Captain Albín Sládek. The strike of gestapo was also in this region terrible and gestapo interrogated more than 100 people. Colonel Novák and few others escape abroad and after war he left information about illegal activity of his organisation. But many people were arrested, tortured and executed. This work has tried to prove that their sacrifice in resistance movement wasn't useless.